NR 50

IZ Policy Papers

Instytut Zachodni
West-Institut
Institute for Western Affairs

Zeitenwende a strategiczne uwarunkowania polityki energetycznej RFN

Piotr Kubiak
Witold Ostant

Zeitenwende a strategiczne uwarunkowania polityki energetycznej RFN

Piotr Kubiak
Witold Ostant

Instytut Zachodni
Institute for Western Affairs

Seria wydawnicza:
„IZ Policy Papers" nr 50

Redakcja serii:
Joanna Dobosz-Dobrowolska (red. naczelna)
Magdalena Bainczyk
Marcin Tujdowski
Witold Ostant

Recenzent:
dr hab., prof. UMK Arkadiusz Czwołek

Opracowanie redakcyjne:
Hanna Różanek

Koncepcja graficzna:
Ewa Wąsowska

© Copyright by Instytut Zachodni
Poznań 2025

Wydawca:

INSTYTUT ZACHODNI
61-854 Poznań, ul. Mostowa 27a
tel. 61 852 76 91
tel. 61 852 28 54 (wydawnictwo)
fax 61 852 49 05
e-mail: wydawnictwo@iz.poznan.pl
www.iz.poznan.pl

ISBN 978-83-68457-16-2 (wersja elektroniczna)

Spis treści

Główne tezy i wnioski 7

Wstęp 9

I. Strategiczne wymiary Energiewende a zwrot polityczny RFN w 2022 r. (Witold Ostant) 15

Energiewende w połowie drogi – utopia czy pragmatyzm? 15

A. Czy *Energiewende* może być skutecznym narzędziem realizacji niemieckiej racji stanu? 15

B. W jakim stopniu *Zeitenwende* wpłynęła na zasadnicze kierunki rozwoju *Energiewende?* 32

Konkluzje 41

II. Polityka energetyczna i ochrona klimatu w programach wyborczych niemieckich partii w 2025 r. (Piotr Kubiak) 45

CDU/CSU 49

SPD 52

Sojusz 90/Zieloni 55

FDP 57

AfD 60

Die Linke 62

BSW 65

Umowa koalicyjna 67

Konkluzje 71

Główne tezy i wnioski

- *Energiewende* jest jedną z najbardziej kluczowych koncepcji w polityce RFN realizowaną z konsekwencją od ponad dwóch dekad. Ma ona trzy zasadnicze wymiary: globalny, regionalny i wewnętrzny.
- *Energiewende* stała się elementem tożsamości politycznej RFN, która podlega zmianom, ale zasadniczy kierunek wdrażania jej postulatów jest niezmienny. Społeczeństwo niemieckie jest bowiem przekonane, że w ten sposób RFN stanie się światowym liderem w dziedzinie ochrony środowiska i dzięki temu przyczyni się do spowolnienia niebezpiecznego tempa zmian klimatu.
- *Enegiewende* stanowi efektywne narzędzie wspomagające realizację niemieckich interesów narodowych na wielu płaszczyznach i umożliwia ingerencję władz niemieckich w wiele sektorów gospodarki oraz ich ochronę przed narastającą konkurencją w ujęciu globalnym.
- *Energiewende* w wielu kwestiach wyprzedza wytyczne polityki klimatyczno-energetycznej UE, a dzięki temu pozwala szybciej adaptować się niemieckiej gospodarce do celów klimatycznych UE.
- Sytuacja związana z kryzysem energetycznym wywołanym przez pełnowymiarowy konflikt na Ukrainie wprowadziła jedynie niewielkie korekty do tempa i zakresu zmian przewidzianych w realizacji założeń *Energiewende*.
- *Zeitenwende* przyczyniła się do uzyskania przez przemysł niemiecki dodatkowych środków federalnych dla uzyskania przewag w konkurencyjności z niemieckimi partnerami handlowymi.
- Dzięki *Zeitenwende* gospodarka RFN ma stabilniejsze podstawy wzrostu niż przed jej wprowadzeniem, natomiast sektor elektroenergetyczny uzyskał lepsze możliwości konkurowania na europejskim rynku.
- Rosyjska agresja na Ukrainę wraz z jej konsekwencjami dla gospodarki Niemiec, ogłoszenie *Zeitenwende* i konieczność redefinicji niektórych założeń polityki energetycznej rządu federalnego (w tym potrzeba dywersyfikacji dostaw surowców) znalazły odzwierciedlenie w programach wyborczych niemieckich partii przed wyborami do Bundestagu XXI kadencji (23.02.2025 r.). Właściwie wszystkie liczące się siły polityczne w Niemczech

domagały się obniżenia cen energii dla przedsiębiorstw i odbiorców indywidualnych, proponując różnorodne rozwiązania. Dwie partie – AfD i BSW – żądały przywrócenia normalnych relacji gospodarczych z Rosją, widząc w tym remedium na obniżenie cen energii i zapewnienie bezpieczeństwa dostaw surowców energetycznych.

- W odróżnieniu od poprzednich wyborów (z 2021 r.) zmieniło się nastawienie większości partii politycznych do procesu transformacji energetycznej w Niemczech. Wówczas dominował optymizm, a większość partii prześcigała się w postulatach mających przyspieszyć proces osiągnięcia przez Niemcy neutralności klimatycznej. Na początku 2025 r. podejście niemieckich partii do *Energiewende* stało się bardziej dojrzałe: więcej uwagi poświęcono kosztom transformacji i zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw, co jest konsekwencją trudnych lat 2022-2025 w obszarze polityki energetycznej. Większość partii (z wyjątkiem AfD) nadal opowiada się za kontynuacją *Energiewende* i osiągnięciem celów klimatycznych. Najdalej idą postulaty Zielonych, *Die Linke* i SPD, pewne zastrzeżenia w tej materii (np. w odniesieniu do tempa przemian) wyraziły CDU/CSU, FDP i BSW, a zupełnie odmienny charakter mają postulaty AfD. Umowa koalicyjna zawarta pomiędzy CDU/CSU i SPD stanowi kompromis pomiędzy propozycjami chadeków i socjaldemokratów w obszarze polityki energetycznej i ochrony klimatu.

Wstęp

W ostatnich dwóch dekadach ze względu na wagę zmian w sektorze elektroenergetycznym RFN kwestia tempa wdrażania podstawowych celów jest szeroko dyskutowana. W tym publicznym dyskursie uczestniczy szereg podmiotów związanych zarówno z sektorem publicznym, jak i prywatnym[1]. Do debaty włączyło się również wielu ekspertów i naukowców z szerokiego wachlarza dziedzin, którzy z jednej strony badają skutki społeczne realizacji *Energiewende*, a z drugiej strony jej wymiary ekonomiczne oraz polityczne w sferze wewnętrznej i międzynarodowej.

Część tych publikacji próbuje rozwiać mity, które narosły wokół rzeczywistych problemów związanych z *Energiewende*, zważywszy na skutki strategicznych wyborów. Szeroka debata prowadzona na ten temat w RFN w szczątkowych formach trafia do polskiego społeczeństwa, ponieważ z rzadka temat ten jest podejmowany przez publiczne środki masowego przekazu w Polsce. W zasadzie problem ten epizodyczne także jest poruszany przez gremium naukowe czy eksperckie[2]. Sporadycznie organizowane są debaty, panele czy konferencje, które miałby na celu przeanalizowanie najważniejszych problemów związanych z wdrażaniem *Energiewende* oraz jej strategicznymi wymiarami czy też skutkami realizacji założeń polityki energetycznej RFN dla polskiego sektora elektroenergetycznego i gazownictwa, a w konsekwencji dla polskiej gospodarki i społeczeństwa[3].

Biorąc pod uwagę istniejące deficyty, należy zwrócić szczególną uwagę na kluczową monografię wydaną w 2013 r. przez Beatę Molo pt. *Polityka bezpieczeństwa*

---

[1] W RFN funkcjonuje szereg wyspecjalizowanych instytutów badawczych, think tanków, stowarzyszeń, fundacji i wszelkiego rodzaju gremiów społecznych, które albo popierają pryncypia związane z *Energiewende*, albo starają się zdyskredytować wybrany przez elity, a następnie społeczeństwo niemieckie kierunek zmian w dziedzinie elektroenergetyki. Obecnie w debacie politycznej dominuje w RFN konsensus kreowany przez mainstream, który jednoznacznie opowiada się za kontynuowaniem transformacji energetycznej RFN, choć coraz bardziej z naciskiem na jej efektywność kosztową.

[2] Obecnie Ośrodek Studiów Wschodnich ze względu na generowane zasięgi dominuje w kształtowaniu narracji w Polsce na temat transformacji energetycznej w RFN.

[3] W tej mierze większego zainteresowania nie przejawia Ministerstwo Energetyki, które skupia się w głównej mierze na analizie prawnych aspektów polityki klimatyczno-energetycznej UE.

energetycznego Niemiec w XXI wieku[4] oraz ekspertyzy w zakresie problematyki związanej z *Energiewende*, których autorami są m.in.: R. Bajczuk[5], M. Kędzierski[6] czy A. Kwiatkowska[7]. Koniecznie należy również wymienić fragmentaryczne opracowania w zbiorowych publikacjach lub monografiach takich autorów, jak: R. Szczerbowski[8], K. Malinowski[9], R. Formuszewicz[10], M. Księżniakiewicz[11] czy Z. Styczyński[12]. Do niniejszej problematyki zaczęli również odwoływać się polscy publicyści, eseiści czy dziennikarze[13]. Uwzględniając natomiast spotkania w formie sympozjów czy konferencji, od kilkunastu lat kluczową rolę odgrywają konferencje organizowanie w Instytucie Zachodnim dedykowane problemom związanym z wdrażaniem przez władze RFN transformacji energetycznej[14].

Można zatem stwierdzić, iż ze względu na ważne przesłanki wynikające z polskiej racji stanu zasadna jest próba przybliżenia złożonej problematyki związanej z *Energiewende* w dobie *Zeitenwende* w taki sposób, aby móc sformułować tezy i hipotezy dotyczące możliwych konsekwencji podjętego zwrotu politycznego

---

[4] B. Molo, *Polityka bezpieczeństwa energetycznego Niemiec w XXI wieku*, Kraków 2013, ss. 332, https://repozytorium.uafm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/b4fa7c8b-e397-41c1-b352-c7f7a629850f/content, (dostęp: 14.12.2025).

[5] R. Bajczuk, *Odnawialne źródła energii w Niemczech: obecny stan rozwoju, grupy interesu i wyzwania*, OSW, Warszawa 2014, ss. 69 oraz współautor*: Niemiecka transformacja energetyczna trudne początki*, pod red. A. Kwiatkowskiej-Drożdż, OSW, Warszawa 2012, ss. 107.

[6] M. Kędzierski, *Więcej kontynuacji niż zmiany. Energiewende rządu Merza,* Komenatrze OSW nr 680, 11.07.2025., ss. 8.

[7] *W poszukiwaniu straconego czasu. Niemcy w erze Zeitenwende,* pod red. A. Kwiatkowskiej, Warszawa 2023, ss. 82.

[8] R. Szczerbowski, *Polityka energetyczna wybranych krajów europejskich a strategia energetyczna Polski*, „Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal" 2015, t. 18, z. 3, s. 5-14, s. 10; R. Szczerbowski, *Polityka Energiewende i jej wpływ na rozwój polskiego systemu energetycznego*, w: *Między ewolucją a rewolucją w poszukiwaniu strategii energetycznej*, t. 1: *Polityka, gospodarka, technika, transport*, pod red. P. Kwiatkiewicza, R. Szczerbowskiego i in., Poznań 2015, ss. 786.

[9] K. Malinowski, *Polska i Niemcy w Europie (2004-2014). Różnice interesów – uwarunkowania i konsekwencje*, Poznań 2015, ss. 348.

[10] R. Formuszewicz, *Biznes z asekuracją. Niemiecko-rosyjska współpraca w sektorze gazowym w kontekście konfliktu rosyjsko-ukraińskiego*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2015, nr II, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/34_Formuszewicz_Bezpieczenstwo_Narodowe.pdf (dostęp: 14.11.2025).

[11] M. Księżniakiewicz, *Nowa era w polityce Niemiec w obszarze odnawialnych źródeł energii*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2015, vol. 9, nr 1, s. 173-182; M. Księżniakiewicz, *Polish Reactions to the German-Russian Gas Agreement and the Nord-Stream-Pipeline*, „WeltTrends" Potsdam 2013.

[12] M. Kranhold, Z. Styczyński, *Transformacja systemu energetycznego w Niemczech*: *Energiewende – faza druga*, „Energetyka – Społeczeństwo – Polityka" 2022, nr 10, s. 3-28.

[13] Przykładem jest publikacja J. Wiecha, *Energiewende. Nowe niemieckie imperium*, Defence24, 2019, ss. 128.

[14] Ostatnia konferencja pt. „Bezpieczeństwo energetyczne RFN – strategiczne dylematy" 29-30 maja 2025 r.

przez koalicję tzw. sygnalizacji świetlnej[15], którego reperkusje mają sięgać daleko w przyszłość[16].

Biorąc pod uwagę przedmiot badań, zasadne było sformułowanie głównej hipotezy badawczej, która identyfikuje *Energiewende* jako jedną z najbardziej kluczowych koncepcji politycznych RFN o wymiarze strategicznym, realizowaną z konsekwencją od ponad dwóch dekad w ramach konsensusu politycznego zdecydowanej większości niemieckich partii politycznych oraz istniejącej akceptacji społecznej. Ze względu na wybrane ujęcie analiza *Energiewende* została skoncentrowana na jej trzech zasadniczych wymiarach: globalnym, regionalnym i wewnętrznym[17]. Dodać należy, iż wymiary te wzajemnie się uzupełniają, tworząc konglomerat wartości i idei atrakcyjnych dla wielu adresatów, ponieważ ich uniwersalistyczne przesłanie oparte na zaawansowanych technologiach umożliwia adaptację przez różne systemy polityczno-prawne. Z tego punktu widzenia „(…) można zaryzykować hipotezę, iż ze względu na atrakcyjność ideologiczną i ekonomiczną koncepcja ta dla poszczególnych rządów RFN będzie miała kluczowe znaczenie, ponieważ dzięki odpowiednim mechanizmom politycznym może przyczynić się do umocnienia roli RFN w systemie międzynarodowym"[18]. Stąd więc wynika łatwość budowy konsensusu politycznego w RFN wokół koncepcji *Energiewende*. Dodatkowo wbudowany mit proekologiczności i pacyfizmu w tej propozycji umożliwia elitom RFN przełamanie na arenie międzynarodowej ciążących na historii Niemiec obciążeń. Potwierdzenie autentyczności takiego przekazu zapewniają środowiska polityczne w szczególny sposób identyfikujące się z *Energiewende,* jak Zieloni, SPD czy *Die Linke*, a obecnie w coraz szerszym wymiarze CDU/CSU. Takie podejście w latach 80. XX w. umożliwiło mozolne zjednoczenie kluczowych ugrupowań politycznych RFN wokół tej idei dzięki zdolności multiplikowania wartości towarzyszących tej koncepcji, co w dalszej perspektywie zapewniło korespondowanie wprost jej postulatów z polityką klimatyczno-energetyczną UE.

Akceptacji wybranego kierunku zmian w polityce elektroenergetycznej RFN przez inne wysoko uprzemysłowione państwa Europy Zachodniej sprzyjały również takie wydarzenia, jak podpisanie w 1997 r. Protokołu z Kito, którego jednym

---

[15] Koalicja tzw. sygnalizacji świetlnej (*Ampelkoalition*), zwana również koalicją czerwono-zielono-żółtą – w Niemczech termin oznaczający koalicję rządową złożoną z socjaldemokratycznej SPD, Zielonych oraz liberalnej FDP. W latach 2021-2024 koalicja sygnalizacji świetlnej stanowiła zaplecze polityczne rządu kanclerza Olafa Scholza.

[16] Pogłębiona analiza procesu związanego z uwarunkowaniami *Zeitenwende* została przeprowadzona w publikacji *Zeitenwende. Jak wojna na Ukrainie wpłynęła na Niemcy?* pod red. J. Kiwerskiej i T. Morozowskiego, Poznań 2025, ss. 286.

[17] W. Ostant, *Energiewende i jej strategiczne wymiary*, Biuletyn Instytutu Zachodniego nr 174/2014, s. 2.

[18] *Ibidem.*

z głównych orędowników były RFN i Francja[19], czy ustalenia szczytu paryskiego z 2015, czyli 21. Konferencji Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zmian Klimatu (COP21)[20]. Mechanizmem, który umożliwił ekspansję tej energetycznej zmiany w ramach UE (państw tzw. piętnastki) była ścisła współpraca w tym przedmiocie tandemu niemiecko-francuskiego[21]. Dla władz Francji ze względu na specyfikę bilansu energetycznego (bazującego na energetyce jądrowej) akceptacja i współpraca z RFN w kwestii kształtowania unijnego prawodawstwa w tym zakresie była bardzo atrakcyjna. Tym bardziej że koncentracja wpływów RFN i Francji w strukturze UE gwarantowała skuteczną implementację i rozwój odpowiednich kierunków polityki klimatyczno-energetycznej UE zgodnych z oczekiwaniem rządów w Paryżu i Berlinie[22].

Aby potwierdzić lub podważyć kluczowe tezy, niezbędne było sformułowanie zasadniczego pytania badawczego: Czy *Energiewende* pozostaje efektywnym narzędziem realizacji niemieckiej racji stanu po wdrożeniu zmian związanych z *Zeitenwende*? Starając się odpowiedzieć na to zasadnicze pytanie posłużono się pytaniami pomocniczymi: Czy *Energiewende* może być skutecznym narzędziem realizacji niemieckiej racji stanu? W jakim stopniu *Zeitenwende* wpłynęła na zasadnicze kierunki rozwoju *Energiewende*? Czy rosyjska agresja na Ukrainę i pojawiające się trudności związane z kwestią dostaw i cen energii znalazły swe odbicie w programach wyborczych?

Na potrzeby opracowania zidentyfikowano również obszar badawczy, który podzielono na dwie merytoryczne części. Dlatego w pierwszej części opracowania skupiono uwagę na zasadniczych kwestiach dotyczących strategicznych wymiarów *Energiewende* związanych z ambicjami władz niemieckich w dobie rekonfiguracji ładu światowego, a w drugiej przedstawiono najnowsze dane dotyczące

---

[19] Traktat ten został uzupełniony Ramową konwencją ONZ w sprawie zmian klimatu i porozumieniem dotyczącym kwestii przeciwdziałania procesowi tzw. globalnego ocieplenia. Został wynegocjowany w Kioto, a wszedł w życie 16 lutego 2005 r.

[20] Szczyt zakończył się przyjęciem przełomowego Porozumienia Paryskiego z 12 grudnia 2015 r., które jest pierwszym powszechnym prawnie wiążącym traktatem klimatycznym, mającym na celu ograniczenie globalnego ocieplenia do poniżej 2°C, a idealnie do 1,5°C w stosunku do poziomów przedindustrialnych, zobowiązując 195 państw do redukcji emisji i wzajemnego wspierania działań w tym zakresie, szerzej: https://www.unic.un.org.pl/szczyt-klimatyczny-w-paryzu-2015/konferencja-klimatyczna-w-paryzu-30-listopada-%E2%80%93-11-grudnia-2015-r (dostęp: 12.11.2025).

[21] 22 stycznia 1963 r. został podpisany Traktat Elizejski (Traktat Przyjaźni), w którym przewidziano m.in. regularne konsultacje o stosunkowo dużej częstotliwości szefów państw i rządów, ministrów spraw zagranicznych i obrony, szefów sztabów generalnych i ministrów ds. młodzieży oraz wysokich urzędników Ministerstw Spraw Zagranicznych.

[22] Wielka Brytania ze względu na swoje strategiczne interesy opóźniała wprowadzenie zmian korzystnych dla Francji i RFN, a w końcu elity brytyjskie postanowiły przy poparciu społecznym opuścić UE z obawy przed zbyt szybkim tempem dominacji Niemiec w strukturze gospodarczej państw unijnych.

polityki energetycznej i ochrony klimatu w programach wyborczych niemieckich partii politycznych.

Niniejsze rozważania prowadzono na podstawie założeń szkoły realizmu ofensywnego, a w toku prac zostały wykorzystane następujące metody badawcze: analiza treści i analiza porównawcza. Są to metody badawcze tożsame dla nurtu nauk politycznych, ponieważ w opracowaniu skupiono się na analizie *Energiewende* jako koncepcji strategicznej, która w perspektywie nadchodzących dekad ma skutkować wypracowaniem przez RFN dla swojego sektora elektroenergetycznego pozycji o nierównoważnym potencjale w ramach państw Unii Europejskiej.

I. Strategiczne wymiary *Energiewende* a zwrot polityczny RFN w 2022 r.

(Witold Ostant)

Energiewende w połowie drogi – utopia czy pragmatyzm?

Obserwując sukces koncepcji *Energiewende*, zasadne jest spojrzenie na tę koncepcję w jak najszerszym spektrum, tak aby odpowiedzieć na dwa podstawowe pytania badawcze: czy *Energiewende* może być skutecznym narzędziem realizacji niemieckiej racji stanu oraz w jakim stopniu *Zeitenwende* wpłynęła na zasadnicze kierunki rozwoju *Energiewende*?

A. Czy *Energiewende* może być skutecznym narzędziem realizacji niemieckiej racji stanu?

Rozpoczynając tę część rozważań należy podkreślić, iż planowanie strategiczne w niemieckiej myśli politycznej ma długotrwałą tradycję, a co najważniejsze z uwagi na rolę i potencjał tego państwa (lub państw w zależności od okresu historycznego) były szanse na realizację własnych celów bez względu na koszty, które swoimi skutkami dotykały państwa ościenne. W głównej mierze ich uzasadnieniem w przeświadczeniu elit i społeczeństwa niemieckiego była wizja szczególnej misji nawiązująca do tradycji Świętego Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego[1].

Aby spróbować scharakteryzować stosunek elit niemieckich do kwestii wielkich cywilizacyjnych projektów, wokół których potrafiły zintegrować społeczeństwo, trzeba rozpocząć od przypomnienia założeń trzech najbardziej rozpoznawalnych podejść do kluczowych problemów kształtujących myślenie i działanie

[1] W okresie świetności państwo to miało decydujący wpływ na losy Europy przez ponad 800 lat, ze względu na potencjał ekonomiczny, demograficzny, kulturalny i militarny.

dużej części tych elit na przełomie XIX i XX w.: tzw. niemieckiej szkoły ekonomii[2], pojęcia *Realpolitik*[3] oraz koncepcji *Mitteleuropa*[4].

Były to koncepcje, które zakładały realizację polityki Niemiec za pomocą silnej gospodarki i armii w myśl założeń jednego z czołowych niemieckich teoretyków wojny C.P.G. von Clausewitza[5]. W centrum wartości znajdował się naród, który ze względu na niezwykłe przymioty był w sposób naturalny predestynowany do dominacji w Europie. Na szczególną uwagę w kontekście energetyki zasługuje nurt niemieckiej ekonomii, którego przedstawiciele opowiadali się za daleko idącym interwencjonizmem państwa w sferę gospodarki. Pojęcie państwa było dla nich ponadindywidualną emanacją metafizycznych wartości, takich jak rasa, wola, duch itd., które powinno wyjść poza ramy niezauważalnego obrońcy praw i zdecydowanie włączyć się w procesy gospodarcze. Zgodnie z założeniami takiego podejścia do problemów ekonomii społeczeństwo było postrzegane jako organiczna całość ukształtowana za pomocą kultury i cywilizacji (ujęcie historyczne). W postawach i działaniach człowieka dopatrywano się trwałej symbiozy pomiędzy wszystkimi jego formami aktywności. Dodatkowo badacze tej szkoły (przynajmniej tzw. starszej szkoły historycznej) doszukiwali się w działaniach człowieka przyczyn uwa-

---

[2] Za prekursora tej szkoły myślenia o problemach związanych z tym nurtem ekonomii uważa się F. Lista; szkoła dominowała w myśleniu na temat problemów ekonomicznych w Prusach od końca XIX w. do połowy XX w.

[3] Kolejnym ważnym pojęciem pomagającym zrozumieć zakorzenione w społeczeństwie niemieckim rozumienie racji stanu to *Realpolitik*, czyli polityka oparta na kalkulacji siły i interesów narodowych, odrzucająca czynniki moralne i etyczne jako zakłócające realistyczne podejście. Autorem tego sformułowania jest L.A. von Rochau – publicysta, dziennikarz, pisarz – który na podstawie analizy działań Otto von Bismarcka i króla Prus Fryderyka Wilhelma IV wydał w 1853 r. książkę pt. *Principles of Realpolitik*.

[4] Koncepcja podejścia Niemiec do przestrzeni geopolitycznej obejmującej państwa Europy Środkowej została sformułowana w 1915 r. w książce *Mitteleuropa* przez Friedricha Naumanna (wyd. pol. F. Naumann, *Mitteleuropa – nowy porządek w sercu Europy*, Warszawa 2022). Przedstawił on wizję kulturowej dominacji Niemiec w regionie poprzez podporządkowanie gospodarcze. Oprócz propozycji Naumanna występują jeszcze dwie zasadnicze koncepcje dotyczące zagadnienia *Mitteleuropy*, pierwsza powstała w czasach Cesarstwa Niemieckiego i obejmowała założenie tzw. polskiego pasa granicznego, a druga to tzw. federalizacja, szerzej w: I. Geiss, *Tzw. polski pas graniczny 1914--1918*, Warszawa 1964; H.E. Goemans, *War and Punishment: The Causes of War Termination and the First World War*, Princeton University Press 2000.

[5] W tym przypadku mamy do czynienia zarówno z odrzuceniem zasad moralnych w polityce, jak i kierowaniem się skrajnym pragmatyzmem w ramach realizacji założeń mocarstwowej polityki Niemiec w Europie. Takie pojmowanie rzeczywistości po sukcesach z drugiej połowy XIX w. doprowadziło naród niemiecki do dwóch klęsk związanych z tragedią I i II wojny światowej; ze względu na logikę postępowania elit niemieckich z tamtego okresu można je scharakteryzować skłonnością do uciekania się w relacjach międzypaństwowych czy międzynarodowych do tzw. deprecjacji ofensywnej w stosunku do innych podmiotów postrzeganych jako konieczne do stworzenia „wielkich" Niemiec, które miały podporządkować sobie inne narody europejskie, nie wykluczając użycia siły.

runkowanych imperatywem naczelnym związanym z pojęciami takimi, jak naród, duch czy rasa, które ich zdaniem tworzą całość[6]. Należy również podkreślić, iż dostrzegali oni związek ekonomii politycznej (podejście historyczne) z naukami społecznymi, posługując się w swoich badaniach refleksją opartą na empiryzmie, a jednocześnie odrzucając teorię[7].

Można zaryzykować tezę, iż te przesłanki przyczyniły się do narodowego podejścia władz niemieckich do złożonych zagadnień ekonomicznych na początku XX w. Część niemieckich ekonomistów formułowała wówczas utopijne wizje funkcjonowania społeczeństwa, które swój rozwój mogłoby oprzeć na wykorzystaniu energii pochodzącej z sił natury[8]. Twierdzenia takie mogły być w tym okresie jedynie przejawem myślenia życzeniowego, ponieważ nie istniały na tyle efektywne technologie związane z tzw. odnawialnymi źródłami energii (OZE), aby móc zaspokoić postępującą w dużym tempie industrializację opartą na surowcach węglowodorowych. Mimo to prace nad wykorzystaniem energii wody, wiatru czy silników napędzanych wodorem kontynuowano w latach 20. i 30. XX w. Tym sposobem pozyskiwania energii w latach 30. XX w. niemieccy wynalazcy i naukowcy próbowali zainteresować władze III Rzeszy, jednakże z powodu przygotowań do wojny, a później prowadzenia działań wojennych projekty i założenia te nie zostały implementowane[9].

Powojenna odbudowa Europy ze zniszczeń wojennych i relatywne tani dostęp do surowców węglowodorowych nie sprzyjały badaniom nad alternatywnymi źródłami energii. Pierwszym politykiem w powojennej historii Niemiec, który na początku lat 60. XX w. w swej kampanii odwołał się do haseł proekologicznych, był Willy Brandt[10]. Do politycznego wykorzystania haseł związanych z ekologią

---

[6] Szerzej w: H. Rubner, A. Wagner. *Briefe. Dokumente. Augenzeugenberichte. 1851-1917*, Berlin 1978.

[7] Do najważniejszych postaci związanych z tą niemiecką koncepcją myślenia o ekonomii w różnych okresach zaliczyć można m.in. W. Roschera, G. von Schmollera, E.L.É. Laspeyres, A. Wagner, M. Webera. Pewne założenia dotyczące ugruntowanego empiryzmu w badaniach dotyczących ekonomii politycznej korespondowały z historycznym jej ujęciem, podobnie jak w przypadku historycznego ujęcia ekonomii w marksizmie.

[8] Do naukowców i wynalazców, którzy opowiadali się za energią pochodzącą z tzw. źródeł alternatywnych, zaliczają się m.in.: R.J.E. Clausius, M.C.E. Weber, W. Sombart, F.W. Ostwald, O.A.G. Spengler, G.L. Ciamici czy S.A. Arrhenius.

[9] Do najbardziej znanych propagatorów stworzenia urządzeń zdolnych do pozyskiwania i wykorzystania czystej energii należeli tacy naukowcy i działacze NSDAP, jak F. Lawaszeck, H. Honnef czy H. Flohn.

[10] 28 kwietnia 1961 r. podczas kampanii wyborczej do Bundestagu kandydat na kanclerza Niemiec W. Brandt użył hasła wyborczego: „Der Himmel über dem Ruhrgebiet muss wieder blau werden!", *Umweltbundesamt: Der Himmel über der Ruhr ist wieder blau!* https://www.umweltbundesamt.de/presse/pressemitteilungen/umwelt bundesamt-der-himmel-ueber-der-ruhr-ist (dostęp: 18.11.2025).

na szerszą skalę ponownie powrócono dekadę później, na początku lat 70. XX w., kiedy to w dyskursie publicznym coraz więcej uwagi zaczęto poświęcać problemom globalnym ludzkości[11]. Lata 70. XX w. były dla RFN wyjątkowe z innego jeszcze powodu, a mianowicie w tej dekadzie doszło do gwałtownego wzrostu dobrobytu społeczeństwa niemieckiego i systematycznego dystansowania Wielkiej Brytanii i Francji we wzroście PKB[12]. Prosperity w RFN trwała, pomimo że w tym właśnie okresie państwa Zachodu (również RFN) musiały zmierzyć się z groźbą niedoborów węglowodorów (ich gospodarki dotkliwie odczuły nagły wzrost cen ropy naftowej wskutek decyzji kartelu państw zrzeszonych w OPEC). Kolejnym katalizatorem zmian proekologicznych stał się wzrost znaczenia politycznego idei pacyfistycznych w czasie tzw. ery détente, które uzupełniał, a może bardziej dopełniał tzw. ekologizm. W zakres postulatów formułowanych przez ruchy (głównie lewicowe) związane z ekologizmem wpisywała się teza nie tylko o rezygnacji z broni jądrowej, ale również z pokojowego wykorzystania energii jądrowej[13]. Należy zauważyć, że sektor energetyki jądrowej w RFN był nowoczesny, dynamicznie rozwijany oraz stanowił poważny wkład w niemiecki tzw. miks energetyczny (podobną drogą na miarę możliwości swojej gospodarki próbowała podążać Niemiecka Republika Demokratyczna (NRD)). Dlatego po wchłonięciu NRD przez RFN (w procesie zjednoczenia Niemiec) nawet do ponad 30% zapotrzebowania na energię elektryczną było pokrywane z pracujących w RFN reaktorów jądrowych[14].

Te koncepcje, z co najmniej trzech zasadniczych powodów, trafiały w oczekiwania społeczeństwa: pierwszym z nich była kwestia stacjonowania i ewentualne-

---

[11] Dyskusję publiczną wywołały raporty Klubu Rzymskiego, think tanku założonego w 1968 r., który skupiał naukowców, polityków i biznesmenów, zajmujących się badaniem globalnych problemów świata.

[12] Z około 215 mld USD w 1970 r. do prawie 946 mld USD w 1980 r.; takim wynikiem nie mogła poszczycić się Wielka Brytania czy Francja. Załamanie prosperity nastąpiło na początku lat 80. XX w., aby w ich połowie PKB RFN znów zaczęło gwałtownie rosnąć do poziomu 1765 mld USD w 1990 r., szerzej w: Bank Światowy, dane z 17.11.2025 r.

[13] Pomysł powołania do życia partii reprezentującej ruchy ekologiczne powstał już w latach 70. XX w., jednak ostatecznie *Die Grünen* utworzono w 1980 r. Była to pierwsza z partii Zielonych, która odniosła sukces. W 1979 r. grupy dysydentów i osób niereprezentowanych w RFN sformowały koalicję przed wyborami do Parlamentu Europejskiego. Mimo że nie uzyskała w nim żadnych miejsc, zgodziła się formalnie utworzyć partię polityczną i osiągnęła sukces w wyborach do Bundestagu w 1983 r., zdobywając pod przywództwem Petry Kelly kilka mandatów w niemieckim parlamencie. Od założenia w 1980 r. i połączenia z *Bündnis 90* partia Kelly, teraz znana jako *Bündnis 90*/*/Die Grünen*, stała się jedną z najważniejszych partii Zielonych w Europie. Odegrała ona istotną rolę w tworzeniu Partii Zielonych w innych krajach, jak np. w Hiszpanii. Na przełomie lat 1989-1990 grupy walczące o prawa człowieka w NRD utworzyły Sojusz 90 (*Bündnis 90*), który po zjednoczeniu Niemiec utworzył jedną partię z zachodnimi Zielonymi.

[14] *Share of electricity production from nuclear, 1985 to 2024*, https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-nuclear?time=1999..latest&mapSelect=~DEU, (dostęp: 12.12.2025).

go wykorzystania przez USA broni jądrowej znajdującej się na terytorium RFN, która miała posłużyć do powstrzymania wojsk Układu Warszawskiego[15], drugim to ryzyko awarii elektrowni jądrowej i możliwe jej konsekwencje, natomiast ostatnim wyzwania i zagrożenia wynikające z procesu globalnego ocieplenia.

Dla wielu środowisk to ostatnie pojęcie stało się nośnikiem uniwersalnych i akceptowalnych wartości, które również w drugiej dekadzie XXI w. cieszą się wysokim poparciem społecznym, a co za tym idzie w społeczeństwach wysoko rozwiniętych stanowią przedmiot dyskursu politycznego. Zauważyć należy również, iż pomimo wysokich kosztów społeczeństwa te są w stanie znosić ich ciężar w długim okresie czasu oraz zmierzyć się z wizją utraty części miejsc pracy w procesie rezygnacji z paliw węglowodorowych. Trzeba również podkreślić, iż dzięki szerokiemu spektrum „ekoedukcji" wszystkie te zabiegi traktowane są jako inwestycja w przyszłość[16].

Próbując scharakteryzować zasadnicze etapy wdrażania postulatów proekologicznych w przestrzeń polityczną RFN należy nawiązać do przyjęcia z inicjatywy Ministerstwa Gospodarki w 1976 r. ustawy dotyczącej efektywnego wykorzystania energii[17]. W 1980 r. pierwszy raz w przestrzeni publicznej pojawił się termin *Energiewende*, a koncepcję tę przedstawili F. Krause, H. Bossel i K.F. Müller-Reißmann w publikacji pt. *Energie – Wende. Wachstum und Wohlstand ohne Erdöl und Uran Broschiert*[18]. Publikacja ta sfinansowana została przez niemiecki Öko-Institut e.V. (Institut für angewandte Ökologie – Instytut Ekologii Stosowanej) i stała się przyczynkiem do ożywionej dyskusji nad przyszłością niemieckiej energetyki[19]. Koncepcja ta trafiła jednak na dekoniunkturę w RFN, czyli spadek PKB o nie-

---

[15] Władze RFN w tym czasie zbudowały cały szereg zapór inżynieryjnych i doprowadziły do stworzenia doskonałego systemu obrony cywilnej oraz skłoniły inne państwa NATO do modyfikacji planów związanych z odparciem tzw. pierwszego rzutu strategicznego wojsk Układu Warszawskiego.

[16] Jest ona tym bardziej zrozumiała, gdyż RFN jest uzależniona w dużym stopniu od importu paliw kopalnych, pozostając często zakładnikiem bieżących uwarunkowań politycznych.

[17] Towarzyszące kampanii hasło brzmiało: „Oszczędność – nasze najlepsze źródło energii", do wcześniejszych inicjatyw należą: w 1974 r. powołanie Federalnej Agencji Środowiska; w 1977 r. wydanie pierwszych rozporządzeń w zakresie izolacji termalnej i gospodarki cieplnej, regulujących maksymalne zapotrzebowanie budynków na energię i wymogi efektywności dla systemów grzewczych; w 1978 r. utworzenie w RFN pierwszego w Europie oznakowania ekologicznego Blauer Engel (Niebieski Anioł), przyznawanego produktom przyjaznym dla środowiska, szerzej: C. Morris, M. Pehnt, *Transformacja energetyczna – przyszłość oparta na odnawialnych źródłach energii*, Fundacja im. Heinricha Bölla, https://book.energytransition.org/pl (dostęp: 15.11.2025).

[18] Książka ta w siedmiu rozdziałach przedstawia swoiste *credo* dotyczące postrzegania koncepcji zwrotu energetycznego.

[19] Należy zaznaczyć, iż instytucja ta jest związana z CDU, która zaangażowała się dyskurs na temat *Energiewende*, co politycznie w 1987 r. wykorzystał ówczesny kanclerz RFN Helmut Kohl (CDU), mówiąc w Bundestagu o „niebezpieczeństwie drastycznej zmiany klimatu w następstwie efektu cieplarnianego".

mal 1/4 w przeciągu niespełna 5 lat (w latach 1980-1985)[20]. Pod koniec lat 80. XX w. w przestrzeni geopolitycznej pojawiła się nowa szansa dla dwóch państw niemieckich, ponieważ postępujący upadek ekonomiczny ZSRR doprowadził do erozji bloku państw tzw. demokracji ludowej. W konsekwencji przemian zapoczątkowanych w państwach Europy Środkowo-Wschodniej elity RFN stanęły przed perspektywą przyłączenia terytorium NRD. Dzięki akceptacji czterech mocarstw proces tzw. zjednoczenia Niemiec mógł się rozpocząć po symbolicznym upadku Muru berlińskiego. Pojawiła się ogromna szansa, a zarazem wyzwanie związane ze sformułowaniem nowej roli Niemiec. Na jednego z liderów europejskich wyrósł ówczesny kanclerz RFN H. Kohl, który rozpoczął proces normalizacji stosunków z państwami Europy Środkowej i Wschodniej. W cieniu „wielkich" wydarzeń przełomu lat 1989-1991 rząd koalicyjny H. Kohla (CDU/CSU i FDP) przyjął ustawę o taryfach gwarantowanych, która wprowadzała po raz pierwszy system taryf i gwarancji „pierwszeństwa" zielonej energii przed energią konwencjonalną[21]. Tym samym pierwszy „etap" wdrażania *Energiewende* został potwierdzony ustawowo.

Przyjęcie ustawy nie wzbudziło poza zainteresowanymi podmiotami związanymi z sektorem elektroenergetycznym większego zainteresowania, tym bardziej w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, które w wyniku upadku ZSRR otrzymały szansę na uzyskanie niezależności w kwestii wyboru systemu politycznego i gospodarczego. Ponadto na Zachodzie Europy rozważano próbę uczynienia następnego kroku w integracji europejskiej, czyli utworzenia Unii Europejskiej. W konsekwencji Traktatu z Maastricht pod koniec 1993 r. unia rozpoczęła realizację wyznaczonych przez nią zadań, a politycy niemieccy zainicjowali dialog nad osiągnięciem tzw. konsensusu energetycznego, który miał zakładać scenariusz odejścia RFN od energii jądrowej[22]. Rządząca wówczas koalicja zaprosiła do rozmów partie opozycyjne w konwencji okrągłego stołu, przy którym zasiedli również przedstawiciele koncernów energetycznych będących właścicielami elektrowni jądrowych. Kolejnym ważnym krokiem stała się decyzja w 1998 r. o zliberalizowaniu

[20] PKB zaczęło gwałtownie rosnąć po 1985 r., zbliżając się do niemal 2000 mld USD pod koniec 1990 r.

[21] Nie tylko elity niemieckie zdawały sobie sprawę, iż ponowne połączenie dwóch państw niemieckich w jeden organizm i upadek ZSRR może spowodować zachwianie równowagi geopolitycznej, która stabilizowała ład europejski po II wojnie światowej.

[22] Postulat odejścia od energii jądrowej został pierwotnie sformułowany już w 1980 r. i od tego czasu cieszył się poparciem środowiska Zielonych i SPD. Jednakże z upływem lat, w związku ze stanem finansów – utrzymywaniem się niskich opłat za ETS – stanowisko rządu federalnego ulegało zmianom. Przykładem może być decyzja A. Merkel z 2010 r. o przedłużeniu funkcjonowania pozostałych w użyciu elektrowni jądrowych z 8 do 14 lat, następnie po awarii w 2011 r. w Fukuszimie rząd Merkel w tym samym roku w trybie pilnym decyduje się na zamknięcie około 40% mocy wytwórczych pozostających w użyciu w elektrowniach jądrowych i wraca do daty 2022 r. jako ostatecznego końca ery energii jądrowej w RFN.

rynku energii, tzn. w praktyce wymuszeniu na koncernach energetycznych podziału na producentów i przesyłających energię (sieć energetyczna od tego czasu składała się z osobnych podmiotów prawnych). Dla producentów OZE oznaczało to powstanie podmiotów, które na warunkach preferencyjnych mogły sprzedawać energię wyłącznie z OZE. Dodatkowo w latach 1999-2003 wprowadzono w RFN tzw. podatek ekologiczny (od ceny litra paliwa i kilowatogodziny wyprodukowanej z paliw kopalnych)[23].

W 2000 r. rząd kanclerza Schrödera (SPD i Zieloni) wprowadził dwie istotne zmiany: uchwalono ustawę o źródłach energii odnawialnej (*Gesetz für den Vorrang Erneuerbarer Energien*, EEG), która zastąpiła ustawę o taryfach gwarantowanych z 1991 r., oraz wynegocjowano kompromis z koncernami energetycznymi zakładający zamknięcie wszystkich elektrowni jądrowych w RFN do 2022 r. (ostatecznie elektrownie te zostały zamknięte w pierwszej połowie 2023 r., pomimo trwającego w Niemczech kryzysu energetycznego). Te dwie decyzje można uznać za krok milowy, a właściwie początek drugiego etapu wdrażania *Energiewende*[24]. W 2002 r. przyjęto ważną ustawę wspierającą kogenerację, czyli skojarzenie produkcji ciepła i elektryczności, a w 2004 r. nowelizacja ustawy o EEG zniosła ostatnie bariery dla rozwoju fotowoltaiki[25]. W 2007 r. zdefiniowano nowe cele w dziedzinie polityki i systemu wsparcia dla efektywności i OZE w ramach „Zintegrowanego programu energetyczno-klimatycznego" oraz wprowadzono kolejne nowele w ustawie o EEG, tak aby „urynkowić" w większym stopniu ten sektor energetyki[26].

---

[23] Regulacje te wpłynęły na obniżenie konsumpcji paliw i rozwój rynku samochodów o mniejszym zapotrzebowaniu na paliwo.

[24] W praktyce oznaczało to wsparcie dla OZE uzależnione od kosztów inwestycji, a nie stawki detalicznej. W rok później (2001 r.) zapadł również ważny dla wdrażania OZE wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, który potwierdził, iż taryfy gwarantowane nie są „pomocą państwa" i w świetle prawa są legalne. Trybunał w uzasadnieniu w 2001 r. wskazał, iż państwa członkowskie UE mogą wymagać od prywatnych firm energetycznych, aby te dokonywały zakupu energii odnawialnej „po minimalnych cenach, które są wyższe od rzeczywistej wartości ekonomicznej tego typu elektryczności", a ponadto obciążyć finansowym ciężarem wynikającym z tego zobowiązania konsumentów, gdyż energia odnawialna jest „korzystna dla ochrony środowiska" i ograniczania „emisji gazów cieplarnianych, które należą do głównych przyczyn zmiany klimatycznej, a której Państwa Członkowskie oraz Wspólnota Europejska zobowiązały się przeciwdziałać", szerzej w: *ETS: taryfy gwarantowane nie są „pomocą państwa"*, https://book.energytransition.org/pl/node/64

[25] Nowelizacja ta objęła instalowane panele słoneczne systemem taryf gwarantowanych. Kolejne nowelizacje zakresu programu wnoszono w 2009 r., w 2012 r. i w 2014 r. Dodatkowo w 2005 r. Agencja Sieci Elektrycznych, monitorująca dotychczas telekomunikację i usługi pocztowe, przejęła nadzór nad siecią energetyczną i rynkiem gazu, po części w celu rozstrzygnięcia sporów dotyczących opłat sieciowych związanych z OZE, natomiast UE uruchomiła System Handlu Emisjami (EU ETS).

[26] W 2009 r. wprowadzono kolejne zmiany w ustawie o EEG, tym razem regulując zagadnienie ciepła pochodzącego z OZE oraz określono wymogi dla sektora budowlanego w zakresie instalacji systemów grzewczych wykorzystujących ciepło z OZE. Natomiast w 2010 rząd federalny podjął decyzję o zrównoważonym wykorzystaniu biomasy.

W 2010 r. utworzono Fundusz Energetyczno-Klimatyczny, którego podstawowym zadaniem była obsługa wpływów z handlu certyfikatami emisji węgla, dodatkowo w 2013 r. zwiększono dopłatę do każdej kWh wyprodukowanej z OZE do 5,3 centów (tym samym spowodowano lawinowy wzrost opłacalności eksportu niemieckiej energii elektrycznej, który zwiększył się niemal skokowo o 50%), a rok później dopłatę podniesiono do poziomu 6,3 centa[27]. Należy również podkreślić, że w 2014 r. znowelizowano również kolejny raz ustawę o EGG oraz przyjęto „Plan działań na rzecz ochrony klimatu" oraz „Krajowy plan działań na rzecz efektywności energetycznej"[28].

Biorąc pod uwagę determinację władz RFN na drodze do osiągnięcia strategicznych celów w dziedzinie energetyki, można podjąć próbę zdefiniowania w ujęciu behawioralnym pojęcia *Energiewende* jako zbioru powiązanych ze sobą koncepcji będących pewnego rodzaju wyborem politycznym, determinującym rozwój określonych sektorów gospodarki („quasi-algorytmem")[29]. Analizując argumenty przywoływane przez przedstawicieli niemieckiej Fundacji im. Heinricha Bölla[30], związanej z niemiecką partią Zielonych, droga wskazana w *Energiewende* ma w RFN w pierwszej kolejności zaowocować: ograniczeniem emisji gazów cieplarnianych[31], rezygnacją z importu surowców energetycznych (węglowodorów)[32], rozwojem nowych technologii związanych z OZE, rezygnacją z ryzykownej (ich

---

[27] Szacowana (uśredniona) dopłata do każdego kWh energii według oficjalnych danych to 6,88 euro, co daje w sumie kwotę ponad 25 mld euro, które podatnik niemiecki musiał dołożyć do energii wyprodukowanej w RFN ze źródeł odnawialnych w 2016 r. Należy również dodać, iż żadne z odnawialnych źródeł energii nie okazało się rentowne bez dotacji państwa, szerzej w: *Durchschnittliche EEG-Differenzkosten in Cent pro Kilowattstunde*, BDEW 2014, https://www.bdew.de/media/documents/20140224_Foliensatz-Energie-Info-Erneuerbare-Energien-und-das-EEG-2014.pdf (dostęp: 12.11.2025).

[28] W ramach znowelizowanej EE, odbywają się aukcje dla dużych elektrowni PV. Niemcy wprowadzili pakiet nowych instrumentów dla zwiększenia efektywności energetycznej, takich jak nowy program wsparcia dla modernizacji budynków niemieszkalnych itp.

[29] W. Ostant, *Energiewende i jej strategiczne wymiary*, Biuletyn Instytutu Zachodniego nr 174/2014, s. 2.

[30] W 1988 r. partia Zielonych uznała ją za swoją fundację polityczną, tym samym uprawniając ją do otrzymywania finansowania z budżetu państwa, szerzej: https://www.boell.de/en/foundation/history, (dostęp:1.12.2025).

[31] Biorąc pod uwagę duże koszty tego procesu, postulat ten z punktu widzenia ekonomii wydaje się dyskusyjny, ponieważ cała UE (27 państw) odpowiada za około 5,9% światowej emisji gazów cieplarnianych – natomiast ChRL za ponad 31%, a USA za prawie 11%; RFN plasuje się na poziomie ponad 2%, Federacja Rosyjska blisko 5%, *Global Carbon Budget 2025*, https://globalcarbonbudget.org/gcb-2025/, (dostęp: 30.12.2025).

[32] Ten argument jest jak najbardziej uzasadniony, ponieważ RFN w 100% była uzależniona od importu uranu, niemal w 98% od importu ropy naftowej, w 87% od importu węgla kamiennego (główne wskutek rozpoczętego już w latach 70. XX w. procesu zamykania kopalń) oraz w 87% od importu gazu ziemnego.

zdaniem) energetyki jądrowej[33], wzmocnieniem bezpieczeństwa energetycznego[34], wzrostem znaczenia lokalnych gospodarek oraz powszechną sprawiedliwością społeczną[35] w dostępie do taniej energii[36]. W ten nurt postrzegania *Energiewende* wpisują się również inne fundacje, think tanki[37] czy instytuty powołane lub koordynowane (współfinansowane) w głównej mierze przez Zielonych oraz inne środowiska polityczne zainteresowane tym właśnie kierunkiem rozwoju energetyki bądź bezpośrednio przez stowarzyszenia firm działających w branży OZE. W najprostszym z możliwych ujęć cele niemieckiej transformacji energetycznej można zawęzić do kilku najważniejszych postulatów. Pierwszym z nich jest osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2045 r., co w praktyce oznacza radykalną redukcję emisji gazów cieplarnianych (o 65% do 2030 r. i ok. 95% do 2050 r.), przy jednoczesnym zwiększeniu udziału energii ze źródeł odnawialnych (OZE) do 88% do 2030 r. w produkcji energii elektrycznej w RFN. Ponadto zakładana jest poprawa efektywności energetycznej, unikanie ryzyka jądrowego (to m.in. było przyczyną rezygnacji z energii jądrowej w RFN) oraz zapewnienie bezpieczeństwa i konkurencyjności gospodarki. Oprócz tego przewiduje się również budowę nowych sieci przesyłowych i zmianę struktury gospodarki, dlatego *Energiewende* stanowi niezwykle ambitny plan odejścia od paliw kopalnych i energii jądrowej na rzecz zrównoważonego, opartego na OZE systemu energetycznego, który ma zapewnić stabilność, czyste powietrze i rozwój gospodarczy. W ramach trwającej transformacji

[33] Jest to kolejny trudny do obrony postulat, związany z wysokimi kosztami operacyjnymi oraz nieuzasadniony z punktu widzenia kwestii emisji CO2, ponieważ technologia jądrowa należy do tzw. technologii niskoemisyjnych. Należy również dodać, iż zdecydowana większość wypadków w elektrowniach jądrowych (jeśli nie wszystkie) wynikała z błędu człowieka, a nie wadliwej technologii. Kolejnym argumentem na rzecz ich budowy są najnowsze osiągnięcia związane z elektrowniami III, III+ i IV generacji (te ostatnie typy urządzeń mają wejść do komercyjnego użycia po 2030 r.

[34] Ten postulat jest słuszny, biorąc pod uwagę obecne uzależnienie gospodarki niemieckiej od importu paliw węglowodorowych (w tym węgla, pomimo ogromnych jego pokładów w RFN).

[35] Według „Neue Zürcher Zeitung" spada poparcie społeczeństwa dla polityki transformacji energetycznej. O ile idea ta miała poparcie 90% ankietowanych w 2023 r., to konkretne rozwiązania zanotowały spadek akceptacji z 42% w 2017 r. do 20% w 2023 r. Grupa najniżej uposażona w Niemczech wydawała średnio 12% swoich przychodów na energię w 2023 r., a najbogatsi tylko 2%. Ubóstwo energetyczne to powszechne zjawisko, ponieważ ponad pięć milionów Niemców żyje w gospodarstwach domowych, w których z przyczyn finansowych brakuje środków na ogrzewanie mieszkań, szerzej w: W. Jakóbik. *Widmo ubóstwa energetycznego bije w politykę Niemiec*, BiznesAlert, https://biznesalert.pl/niemcy-transformacja-energetyczna-raport-komisja-rzad-energetyka-oze-ubostwo-energetyczne/; *Millionen leiden unter Energiearmut. Kein Geld für ein warmes Zuhause*, https://taz.de/Millionen-leiden-unter-Energiearmut/!6115952/ (dostęp: 14.11.2025).

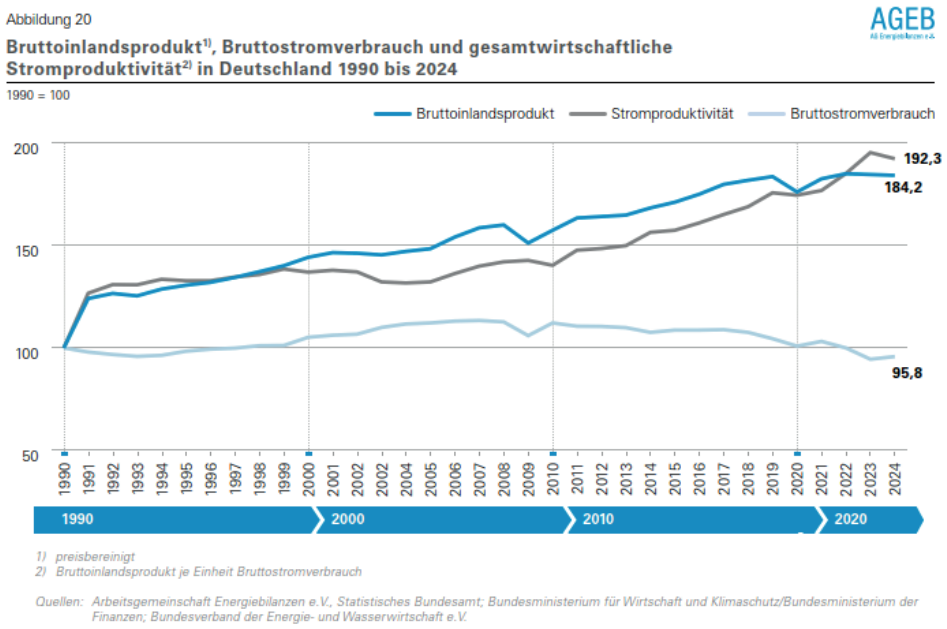
[36] *Niemiecka transformacja energetyczna. Fakty*, Fundacja im. Heinricha Bölla, Warszawa 2015, https://pl.boell.org/sites/default/files/niemiecka_transformacja_energetyczna_fakty.pdf (dostęp: 30.12.2025).

[37] Jednym z najbardziej rozpoznawalnych jest Agora Energiewende, powołany do życia przez Foundation Mercator oraz European Climate Foundation, działający w RFN od 2012 r.

władze niemieckie zamierzały również stworzyć nowe rynki związane z energetyką, jak m.in. rynek wodoru czy magazynów energii, elektromobilności itp.

Trzeba przy tym zaznaczyć, iż w stosunku do innych podmiotów RFN w zakresie efektywności energetycznej odnosi coraz większe sukcesy – zależność ta jest coraz bardziej wyraźna, biorąc pod uwagę takie wartości jak PKB, produkcja energii elektrycznej i zużycie energii elektrycznej brutto (tabela1)[38].

Tabela 1. Zauważalny po 2010 r. wzrost wielkości PKB RFN a równoczesny spadek zużycia energii elektrycznej

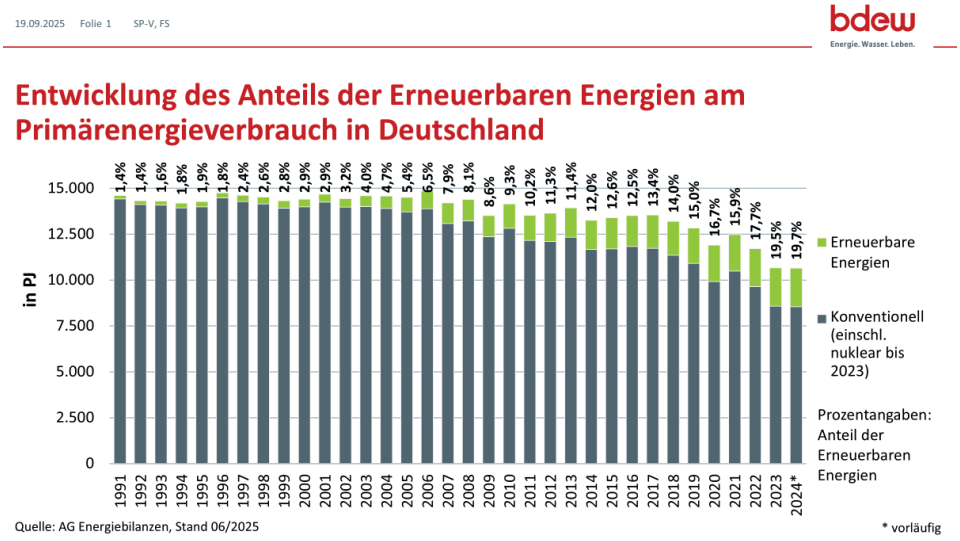
Źródło: *Energieverbrauch in Deutschland im Jahr 2024*, AGEB, https://ag-energiebilanzen.de/wp-content/uploads/AGEB_Jahresbericht2024_20250801_dt.pdf (dostęp:12.12.2025).

W wyniku przeprowadzonych działań zasadniczo zmieniało się również zużycie energii pierwotnej. Udział energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii pierwotnej rośnie jednak wolniej niż przeciętnie. Może to sugerować mniejszy efekt ekspansji OZE, a efekty te stają się tym wyraźniejsze, im więcej energii elektrycznej na przykład z elektrowni węglowych jest zastępowane energią odnawialną i/lub importem energii elektrycznej, ponieważ coraz mniej strat konwersji uwzględnianych zostaje w bilansie energii pierwotnej. Zużycie energii pierwotnej jest w znacznym

[38] Fortschrittsmonitor Energiewende 2025, https://www.bdew.de/energie/fortschrittsmonitor-energiewende-2025/ (dostęp:11.11.2025).

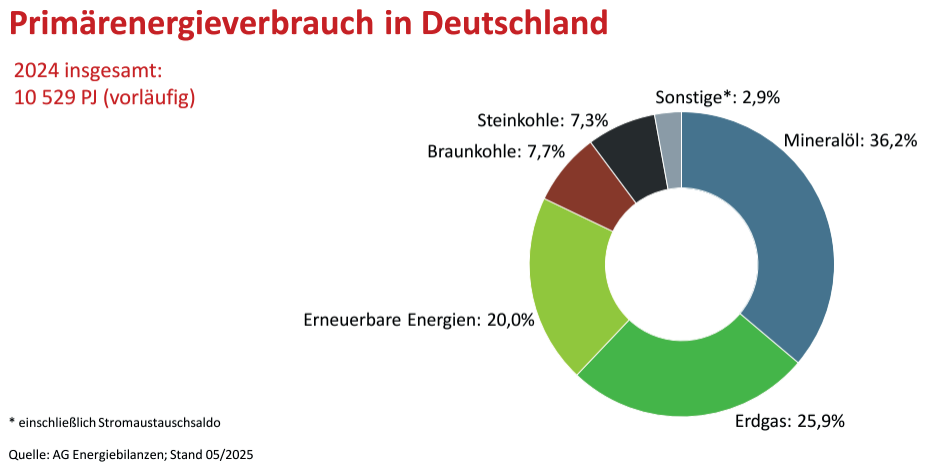
stopniu uzależnione od warunków i struktury gospodarczej, cen surowców oraz rozwoju technologicznego. Istotną rolę odgrywają również warunki pogodowe i związane z nimi zapotrzebowanie na ogrzewanie pomieszczeń (tabela 2 i tabela 3).

Tabela 2. Zużycie energii pierwotnej w RFN z wyróżnieniem udziału energii odnawialnej

Źródło: Zużycie energii pierwotnej, https://www.bdew.de/service/daten-und-grafiken/primaerenergieverbrauch/ (dostęp:12.12.2025).

Tabela 3. Zużycie energii pierwotniej w RFN z wyróżnieniem poszczególnych źródeł energii

Źródło: *Die Energieversorgung 2024 – Jahresbericht – 30. Mai 2025*, https://www.bdew.de/media/documents/ Die_Energieversorgung_2024_Update_FINAL_1.pdf (dostęp:11.11.2025).

Zaznaczyć też należy, iż osiągnięte proporcje zużycia energii pierwotnej w RFN nie wynikają wprost z „gry" rynkowej, ale z wprowadzonych przez władze niemieckie rozwiązań prawnych, które preferują energetykę z odnawialnych źródeł energii poprzez mechanizmy jej wsparcia (podatki, dopłaty czy system odpowiednich rozwiązań preferujących „pierwszeństwo" dostępu do sieci).

Nie można również pomijać kosztów wynikających z ustawy o odnawialnych źródłach energii (EEG), które w wyniku kryzysu energetycznego (lata 2022-2024) wzrosły dramatycznie. Mimo że bezpośrednia dopłata EEG dla konsumentów została zniesiona w 2023 r., to całkowite koszty promowania odnawialnych źródeł energii nie przestały rosnąć i są finansowane z budżetu federalnego. Prognozy na 2025 r. sięgają prawie 18-19 mld euro, ponieważ moc zainstalowana i miks energetyczny nadal rosną pomimo spadających taryf gwarantowanych. Historycznie dopłata gwałtownie rosła, osiągając szczyt około 2017 r., a następnie zmniejszyła się z powodu cen rynkowych i subwencji federalnych, osiągając zero w 2023 r., podczas gdy całkowity koszt subwencji od podatników wzrósł do dziesiątek miliardów. Do 2022 r. dopłata EEG była stałym składnikiem ceny energii elektrycznej, płaconym bezpośrednio przez konsumentów w celu sfinansowania rozwoju odnawialnych źródeł energii (wzrost z 2,05 c/kWh w 2010 r. do ponad 6,7 c/kWh ok. 2020 r.). Ze względu na wyższe hurtowe ceny energii elektrycznej i dopłaty federalne, dopłata ta spadała od 2021 r. i wygasła w 2023 r. (w latach 2021-2022 uległa obniżeniu z 6,5 c/kWh do 3,72 c/kWh, a 1 lipca 2022 r. została całkowicie zniesiona)[39]. Od 2023 r. koszty nie są już pokrywane bezpośrednio z rachunków za energię elektryczną, lecz z budżetu federalnego. Szacuje się, że całkowite obciążenie finansowe dopłatami EEG w 2025 r. osiągnie blisko 16-19 mld euro (w 2024 r. było to prawie 18,5 mld euro)[40]. Dokładna kwota ulega znacznym wahaniom w zależności od hurtowych cen energii elektrycznej i opłat gwarantowanych. Wydatki rosną, ponieważ do sieci przyłączanych jest coraz więcej elektrowni OZE, mimo że taryfy gwarantowane dla nowych elektrowni zostały obniżone. Znaczna część kosztów przypada na istniejące elektrownie ze stałymi, wysokimi taryfami gwarantowanymi przez 20 lat. Szacunki do 2035 r. przewidują połączenie kosztów EEG i hurtowych cen energii elektrycznej, które mogą ponownie spaść, ale ogólnie rzecz biorąc, pod tym względem transformacja energetyczna pozostaje poważnym wyzwaniem finansowym[41].

---

[39] https://www.verivox.de/strom/strompreisentwicklung/ (dostęp: 9.11.2025).

[40] *Bundesregierung zu EEG-Kostensteigerungen*, https://www.bundestag.de/presse/hib/kurzmeldungen-1039794 (dfostęp: 11.11.2025).

[41] *Entwicklung EEG-Kosten 2024: Erneuerbare Subventionen abschaffen?* https://www.tech-for-future.de/eeg-kosten/, 11.11.2025; *Aufregerthema EEG-Kosten: Ein Überblick mit 10 Grafiken*, https://www.zfk.de/politik/deutschland/eeg-kosten-ein-ueberblick-mit-acht-grafiken (dostęp:11.11.2025).

W kontekście rosnących obciążeń z tytułu produkowanej energii z OZE można odwołać się do analiz z lat wcześniejszych, kiedy to niezależne wywiadownie gospodarcze ostrzegały, że prognozy finansowe dotyczące wdrażania *Energiewende* mogą generować koszty transformacji dla niemieckiego podatnika rzędu około 63 mld euro rocznie (stan na 2015 r.), a w perspektywie do 2025 r. ta suma wzrosła do poziomu 77 mld euro[42]. Wtedy jednak nawet najbardziej pesymistyczne wizje nie zakładały wybuchu pełnoskalowego konfliktu na Ukrainie i jego reperkusji w zakresie importu surowców węglowodorowych z Federacji Rosyjskiej (co dodatkowo zwiększyło obciążenia z tytułu transformacji energetycznej). Z tego względu należy szacować, iż w zależności od wersji przyjętego scenariusza uwarunkowań wdrażania *Energiewende* niemieckie społeczeństwo może ponieść wyższe koszty transformacji energetycznej niż te wynikające z przyłączenia NRD do RFN (po obniżce podatku w 1998 r. podatnik niemiecki w zależności od wysokości dochodu płaci z tego tytułu 5,5% swojego dochodu brutto na tzw. podatek solidarnościowy)[43].

Dostępnie wówczas analizy uwzględniały scenariusze oparte na założeniu, że jeżeli emisja CO2 ma spaść w 2050 r. o 85% w porównaniu z jej wielkością z 1990 r., to konieczne będzie ograniczenie emisji CO2 do poziomu 148 mln ton. W tym przypadku niezbędna miała być też znaczna poprawa efektywności energetycznej, która przewidywała ograniczenie zużycia energii o prawie 50% w porównaniu z 1990 r. (oznacza to ograniczenie produkcji energii elektrycznej do 2087 TWh w 2050 r.). Biorąc pod uwagę te ramy progowe, można było zakładać, iż w pierwszym wariancie, jeśli nie będzie dodatkowych kar czy opłat za emisję, a cena paliw kopalnych pozostanie na tym samym poziomie, to koszt wprowadzania *Energiewende* do 2050 r. wyniesie 5,4 bln euro (przy rezygnacji z systemu opłat za emisję ten koszt spadnie do 4,1 bln euro). W innym, bardziej realnym wariancie uwzględniano wzrost opłat za emisję do poziomu 100 euro (do 2030 r.), co miało znaczą-

[42] Według Indeksu transformacji energetycznej McKinsey'a osiągnięte zostaną jedynie cele dotowane – koszty dostaw energii elektrycznej wzrosną do 77 mld euro w 2025 r. – ponad 330 euro dodatkowego obciążenia dla gospodarstw domowych. Aktualny indeks transformacji energetycznej pokazuje, że spośród 15 wskaźników uwzględnionych w indeksie dziesięć pogorszyło się od czasu poprzedniego badania przeprowadzonego jesienią 2016 r., a tylko jeden się poprawił, szerzej w: *Energiewende in Deutschland: Die Kosten steigen weiter*, https://www.mckinsey.com/de/news/presse/energiewende-in-deutschland-die-kosten-steigen-weiter (dostęp: 19.11.2025).

[43] W latach 1995-2022 do kasy państwa wpłynęło o około 130 mld euro więcej niż wydano na „wschód". W orzeczeniu z 2024 r. Federalny Trybunał Finansowy potwierdził, że pobieranie podatku solidarnościowego w latach 1999-2002 było zgodne z konstytucją (wyrok Federalnego Trybunału Finansowego z dnia 20 lutego 2024 r., IX R 27/23, Federalny Dziennik Podatkowy 2024 II, s. 444). Całkowitego zniesienia podatku solidarnościowego domaga się m.in. Związek Niemieckich Podatników. To, czy i kiedy zostanie on zniesiony, pozostaje kwestią otwartą i obecnie jest mało prawdopodobne, https://www.steuern.de/solidaritaetszuschlag#c12512, https://www.iwkoeln. de/presse/iw-nachrichten/tobias-hentze-13-milliarden-euro-jaehrlich-fuer-den-staat.html (dostęp: 12.11.2025).

co wpłynąć na koszt transformacji energetycznej (przy stałych cenach surowców węglowodorowych) i skutkować globalnym kosztem 7,7 mld euro do 2050 r., natomiast w wariancie zakładającym stały wzrost ceny surowców o 2% rocznie, ale bez potrzeby ponoszenia opłat za emisję CO2, koszt całej zmiany energetycznej szacowany był na 7,0 mld euro (wtedy koszt referencyjny będzie o 8% niższy)[44]. Tworzone w kolejnych latach (styczeń 2024) symulacje kosztów niemieckiej transformacji energetycznej wskazywały na jeszcze wyższe kwoty, czego przykładem stało się opracowanie przygotowanie w ramach Institut Rousseau, w którym łączne inwestycje wymagane do uruchomienia wszystkich środków dekarbonizacji w RFN szacowano na 8,7 bln euro do 2050 r., co daje średnio 320 mld euro rocznie (stanowiło to prawie 8,3% PKB RFN z 2024 r.). Wyliczenie to kontrastuje ze scenariuszem władz federalnych, które optymistycznie założyły szacowany koszt na około 7,2 bln euro do 2050 r., a więc średnio 270 mld euro rocznie (6,9% PKB z 2024 r.). Różnica, wynosząca 1,5 bln euro, czyli średnio 50 mld euro rocznie, stanowi „dodatkowe inwestycje" potrzebne do osiągnięcia neutralności węglowej. Te dodatkowe inwestycje stanowią wzrost o 20% w porównaniu ze scenariuszem bazowym i około 1,4% obecnego PKB[45].

Przedstawiony w ramach prac Bundestagu 16 września 2024 r. dokument wskazał natomiast, że po uśrednieniu wielu opracowań branżowych przybliżony koszt *Energiewende* ma wynieść niemal 13,3 bln euro do 2045 r.[46], a w sytuacji gdyby nie wszystkie wytyczne zostały zrealizowane i transformacja trwałaby dłużej niż do 2050 r., to ten koszt wyniósłby około 13,2 bln euro (czyli prawie 500 mld euro rocznie)[47]. Inne z wymienianych badań (zwłaszcza w dziedzinie wytwarzania energii) uwzględniają istotne (inwestycyjne) elementy kosztów transformacji w sposób niekonsekwentny. W sektorze energetycznym obejmują one koszty inwestycji wynikające z: rozbudowy sieci przesyłowych energii elektrycznej i gazu, rozbudowy sieci dystrybucyjnej, rozszerzenia energii odnawialnej w postaci elektryczności, ogrzewania centralnego, biogazu i wodoru, rozszerzenia elastyczności i technologii magazynowania (np. infrastruktura wodorowa), dalszych inwestycji zastępczych, opłat i dotacji na moc wytwórczą, finansowania badań nad odpowiednimi technologiami, usług pomocniczych oraz zarządzania przeciążeniem

---

[44] H.-M. Henning, A. Palzer, *What will the Energy Transformation Cost?* Fraunhofer Institute for Solar Energy Systems ISE, Freiburg im Breisgau 2015, s. 2 i n.

[45] *Germany factsheet, Road to Net Zero. Bridging the Green Investment GAP*, January 2024, s. 6, https://institut-rousseau.fr/wp-content/uploads/2024/05/RtoNZ-Methodological-Appendix.pdf (dostęp:11.11.2025).

[46] Szerzej: *Kurzinformation zur Berechnung der Investitionskosten für die Energiewende*, Deutscher Bundestag 2024, WD 5 – 3000 – 135/24 (16.09.2024) (dostęp: 10.11.2025).

[47] H. Otto, *Ganzheitlicher Blick auf die Kosten der Energiewende notwendig*, https://www.pwc.de/de/energiewirtschaft/klimaschutzinvestitionen-lohnen-sich.html (dostęp: 10.11.2025).

sieci (np. płatności za działania redystrybucyjne, eksploatacja rezerwy przepustowości). Ponadto obliczenia w różny sposób podchodzą do tego, jak przejście na technologie i procesy o niskiej emisji CO2 może wpłynąć na określone warunki ramowe. W sektorze energetycznym obejmuje to na przykład rozwój cen hurtowych, przemysłowych i dla gospodarstw domowych energii elektrycznej i paliw kopalnych, rozwój opłat sieciowych oraz rozwój cen certyfikatów emisji CO2. Ponadto przyjmuje się różne założenia dotyczące rozwoju technologii, na przykład w dziedzinie infrastruktury wodorowej. Dlatego badania nie zawsze są przejrzyste pod względem składników kosztów lub ze względu na złożoność muszą stosować wysoki poziom abstrakcji i mocno agregować dane. Ponadto brane pod uwagę są nie tylko inwestycje publiczne, ale także prywatne[48].

W cieniu bardzo wysokich kosztów wdrażania *Energiewende* sprawdzają się prognozy związane z przyrostem stałych miejsc pracy w sektorze OZE, który miał zrównoważyć odejście prawie 400 tys. osób od początku lat 90. XX w. z branży górniczej. Początkowo liczba osób zatrudnionych w sektorze OZE wahała się (była niestabilna), ale obecnie obserwuje się szybki wzrost zatrudnienia, w 2023 r. w sektorze tym pracowało ponad 406 000 osób. Stanowi to wzrost o prawie 7% w odniesieniu do liczby pracowników w 2022 r. i jest najwyższym poziomem zatrudnienia od 2011 r. To dowodzi, że transformacja energetyczna zabezpiecza i tworzy miejsca pracy w Niemczech[49]. Natomiast niepokoić mogą dane świadczące o tym, że jednocześnie w 2016 r. wystąpił spadek (pierwszy raz w historii) liczby osób zatrudnionych w przemyśle, ale przyczyn tego jest wiele i trudno określić bezpośredni wpływ na poziom zatrudnienia wysokich cen energii elektrycznej w RFN w porównaniu z takimi państwami, jak ChRL, Indie czy USA[50].

---

[48] Szerzej: *Kurzinformation zur Berechnung der Investitionskosten für die Energiewende*, Deutscher Bundestag 2024, WD 5 – 3000 – 135/24 (16.09.2024) (dostęp: 10.11.2025).

[49] Obliczenia modelowe przeprowadzone przez Instytut Badań nad Zatrudnieniem (IAB) wskazują, że do 2030 r. w celu przeprowadzenia transformacji energetycznej potrzebnych będzie niemal 160 000 dodatkowych pracowników, szerzej: *Wirtschaftliche Effekte, Arbeitsplätze*, https://www.bundeswirtschafts ministerium.de/Redaktion/DE/Dossier/ErneuerbareEnergien/erneuerbare-energien-in-zahlen.html (dostęp: 11.12.2025); https://iab.de/presseinfo/deutschland-braucht-bis-2030-rund-160-000-zusaetzliche-arbeitskraefte-fuer-die-energiewende/ (dostęp: 11.12.2025).

[50] Władze federalne starają się zniwelować te różnice, wprowadzając szczególnie dla sektora przedsiębiorstw tzw. energochłonnych specjalne taryfy regulowanie, do których dopłacają niemieccy podatnicy. Od 2026 r. firmy z 91 sektorów energochłonnych mają otrzymać ulgi. Rząd federalny planuje wprowadzić dotowaną cenę energii elektrycznej dla przemysłu w wysokości około 5 c/kWh za część zużycia od 2026 r., aby utrzymać konkurencyjność, ponieważ obecne ceny nowych kontraktów często wahają się od 10 do 18 c/kWh, pomimo przepisów UE określających minimalną cenę 50 euro za MWh (5 centów za kWh), szerzej: J. Olk, K. Stratmann, *Unternehmen kritisieren die neuen Industriestrompreise*, „Handelsblatt" 21.11.2025, https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/energie-unternehmen-kritisieren-die-neuen-industriestrompreise/100176155.html (dostęp: 30.11.2025).

Dodać należy, iż ceny energii elektrycznej płacone przez mieszkańców RFN nadal rosną, wahają się od 39/40 eurocentów/kWh, natomiast w tym samym czasie ceny energii w Unii Europejskiej nieco zmalały. W 2024 r. poziom cen w Niemczech był wyższy o niemal 25% od średniej europejskiej[51].

Reasumując, próba odpowiedzi na pierwsze postawione na początku rozważań pytanie badawcze pozwala postawić hipotezę, iż trzeba na ten problem spojrzeć z szerszej perspektywy, próbując zrozumieć logikę wyborów strategicznych przywódców RFN w ostatnich kilku (a może nawet kilkunastu) dekadach. Biorąc pod uwagę stosunkowo długą perspektywę czasu, można sformułować twierdzenie, iż elity RFN w coraz większym stopniu są gotowe wrócić do grona państw, które byłyby w stanie modyfikować proces kształtowania się ładu międzynarodowego[52]. Tak ryzykowna teza wydaje się o tyle uzasadniona, iż elity niemieckie partycypowały przez stulecia w kształtowaniu głównych trendów cywilizacyjnych. Natomiast koncepcja budowy „wielkich" Niemiec w XX w. zakładająca użycie siły okazała się procesem trudnym i nieefektywnym, dlatego elity niemieckie (które przetrwały ten okres) musiały zdobyć się na refleksję, czy dalej w polityce odwoływać się do stosowania przemocy, chcąc zrealizować swoje interesy strategiczne (paradygmat Clausewitza), czy bardziej wskazana byłaby ich realizacja wraz z innymi podmiotami przy wykorzystaniu siły przesłania kulturowego, faktu osiągnięcia wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego i co za tym idzie poziomu życia obywateli (wszystko to wpływa na tworzenie się nowego wizerunku Niemiec i zwiększenie oddziaływania cywilizacyjnego tego państwa). Z tego punktu widzenia uprawnione byłoby twierdzenie, iż w interesie elit RFN jest odejście od kolejnych prób regulowana relacji w Europie z użyciem przemocy na rzecz stosowania instrumentów tzw. *soft power*, które mogą być również skuteczne w kształtowaniu różnych wymiarów polityki globalnej, regionalnej czy bilateralnej. Idąc dalej tym tokiem rozumowania (uwzględniając nierównoważny potencjał ekonomiczny RFN wśród państw UE[53]), trzeba zauważyć, iż aby wywierać skuteczny nacisk na inne podmioty (szczególnie te o słabszym potencjale) w celu realizacji swoich interesów strategicznych, można wykorzystać instrumenty ekonomiczne (w myśl tzw. strategii obejmowania) poprzez stosowanie

[51] Średnia w Unii Europejskiej wyniosła 29 c/kWh. Przedsiębiorstwa w Niemczech płaciły więcej, bo 28 c/kWh, niż przeciętne przedsiębiorstwo w UE, które płaciło 22 c/kWh, szerzej: https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/FAQ/Energiepreise/faq-energiepreise.html, (12.10.2025).

[52] Podkreślić należy, iż oprócz siły, która gwarantuje realizację określonych interesów państwa na arenie międzynarodowej, ważne również są zdolności ekonomiczne i technologiczne oraz wzorce kulturowe, czyli tzw. potencjał cywilizacyjny mogący wspomagać proces kształtowania uwarunkowań rozwoju danego podmiotu.

[53] RFN z PKB rzędu 4,7 bln USD, jest po USA i ChRL państwem o jednej z pięciu najsilniejszych gospodarek z tendencją wzrostową utrzymującą się niemal od 1970 r., która zdeklasowała takich rywali europejskich, jak Wielka Brytania z PKB 3,8 bln USD i Francja z PKB 3,2 bln USD.

taktyki deprecjacji defensywnej[54]. W tym celu należy wypracować taki model relacji (strukturalnie kontrolowany), aby w razie potrzeby móc stworzyć przestrzeń (niszę sektorową), w której strategiczny partner RFN – Francja będzie miała szansę na zwiększanie swego potencjału, natomiast inne państwa UE o mniejszym potencjale (leżące jednak w kręgu oddziaływania kulturowego i cywilizacyjnego) zmuszone będą podjąć wyzwanie w dziedzinie, na którą nie są pod względem kapitałowym, kadrowym czy technologicznym przygotowane (utrzymywany byłby permanentny stan nierównowagi). Taka sytuacja mogłaby w dłuższej perspektywie dać RFN przewagę kooperatywną, w skuteczny sposób osłabiając partnerów europejskich o mniejszym potencjale, tym bardziej w sytuacji, kiedy część z nich zechce próbować konkurować na wspólnotowym rynku za pomocą takich atutów, jak koszty pracy czy dostęp do tańszej energii. Dodatkowo elity RFN mają wspólny mianownik (interes) i działając w porozumieniu z Francją, dysponują atrybutem wywierania presji prawnej (strukturalnej – przestrzeni abstrakcyjnej) pod postacią unijnego prawodawstwa[55]. W tym ujęciu polityka utożsamiana z niemieckim pojęciem *Europapolitik* nabiera głębszego wyrazu, a determinacja w realizacji *Energiewende* (pomimo rosnących kosztów finansowych) wskazuje, iż projekt ten ma charakter nie tylko energetyczny, ale może mieć zastosowanie w zdecydowanie szerszym wymiarze w zależności od wypracowania przez RFN i Francję (bez udziału Wielkiej Brytanii) kształtu nowej perspektywy klimatyczno-energetycznej UE do 2050 r.[56] Z tego względu można również stwierdzić, iż *Energiewende* to koncepcja, która dzięki przesłankom zbliżonym do polityki klimatyczno-energetycznej UE (należy pamiętać, iż w pierwszej kolejności implementowano w ramach polityki wewnętrznej RFN *Energiewende*, a następnie utworzono UE i zaczęto rozszerzać zakres jej kompetencji aż po wspólnotową po-

---

[54] Koncepcja ta polega na wypracowaniu mechanizmów współzależności, które w sztucznie wytworzonych ramach (za pomocą najczęściej prawodawstwa kształtującego relacje ekonomiczne np. w ramach organizacji międzynarodowych) mogą być użyte do zdobywania przez jeden podmiot przewagi nad drugim podmiotem (lub podmiotami), tak aby w dłuższym czasie móc generować z tego uwarunkowania przyrastające profity.

[55] Próby tworzenia koalicji pomniejszych państw w ramach UE, aby skutecznie móc konkurować z tzw. tandemem RFN-Francja, wydają się bardzo ryzykowne bez wsparcia ze strony innego, pozaeuropejskiego mocarstwa dysponującego potencjałem przekraczającym możliwości RFN czy Francji.

[56] Najważniejszą rozbieżnością między planem „Energetyczna mapa drogowa 2050" a *Energiewende* jest kwestia wspierania przez UE rozbudowy źródeł tzw. niskoemisyjnych opartych również na energetyce jądrowej, z której władze Niemiec miały zamiar wycofać się do 2022 r. W planie UE założono m.in. „powstanie do 2050 r. 40 nowych elektrowni jądrowych w Europie, możliwość uzyskania dofinansowania z budżetu UE na elektrownie jądrowe oraz realizację 12 projektów demonstracyjnych CCS do 2015 r. (ang. Carbon Capture and Storage – podziemne wychwytywanie i magazynowanie CO2), szerzej w: K. Mazur, *Unijna „Energetyczna mapa drogowa 2050" sprzeczna ze strategią niemieckiego rządu,* https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-12-14/unijna-energetyczna-mapa-drogowa-2050-sprzeczna-ze-strategia (dostęp: 1.10.2017).

litykę klimatyczno-energetyczną) jest w stanie, przy odpowiednim zaangażowaniu politycznym i finansowym, stać się skutecznym narzędziem wywierania wpływu na inne podmioty, szczególne te znajdujące się w przestrzeni oddziaływania niemieckiego systemu elektroenergetycznego i gazowego. Natomiast w ujęciu globalnym projekt *Energiewende* można uznać za niezwykle udane narzędzie promocji RFN, jak i wysokich technologii rozwijanych przez ostatnie dekady w sferze OZE, które korzystając ze wsparcia finansowego niemieckich instytucji i funduszy inwestycyjnych mogą konkurować na globalnym rynku nawet z tańszymi ich substytutami. Ta koncepcja jest również atrakcyjna z innego powodu, gdyż pomaga elitom RFN przezwyciężyć wizerunek państwa, które za pomocą siły kształtowało swoją przestrzeń geopolityczną, na rzecz projekcji opartej na odpowiedzialnym i zrównoważonym rozwoju. Z tego powodu koncepcja *Energiwende* może zostać adaptowana przez szereg państw dynamiczne się rozwijających, których rynki otworzą się dla niemieckiego przemysłu i kapitału. Natomiast mechanizmy polityki klimatyczno-energetycznej UE zapewniają władzom RFN i Francji możliwość wpływania na ramy funkcjonowania i kondycję sektorów elektroenergetycznych innych państw UE, a w konsekwencji europeizowania kosztów swoich transformacji energetycznych i nacjonalizowania zysków z nich wynikających[57].

B. W jakim stopniu *Zeitenwende* wpłynęła na zasadnicze kierunki rozwoju *Energiewende*?

Próbując odpowiedzieć na to pytanie, warto odnieść się do sukcesywnie publikowanych raportów Federalnego Trybunału Obrachunkowego (FTO), w których z perspektywy arbitra ocenia on postępy i problemy z nimi związane niemieckiej transformacji energetycznej[58]. Według FTO rząd federalny powinien wziąć pod uwagę gruntowną reformę systemu opłat, podatków, dopłat i danin. Jego celem musi być zapewnienie jak najbezpieczniejszych, niedrogich, nieszkodliwych dla konsumenta, wydajnych i przyjaznych dla środowiska dostaw energii elektrycznej dla ogółu społeczeństwa, w coraz większym stopniu opartych na odnawialnych źródłach energii. Jednocześnie ważne jest ustalenie odpowiednich zachęt do oszczędzania energii i redukcji emisji CO2. Odpowiadałoby to głównej trosce

[57] W tym kontekście determinacja RFN w zakresie wprowadzenia na poziomie UE ETS2 wydaje się dalece uzasadniona, pomimo że wskutek wypracowanego konsensusu przesunięto w czasie wprowadzenie uzgodnionych wcześniej zasad dotyczących pogłębionej dekarbonizacji kolejnych sektorów unijnych gospodarek.

[58] Według najnowszego raportu z marca 2024 r. Federalnego Urzęd Kontroli (Bundesrechnungshofes, BRH) niemiecka transformacja energetyczna nie przebiega zgodnie z planem, a Niemcy nie realizują ambitnych celów klimatycznych. Raport został sporządzony pod kątem oceny realizacji trzech wymiarów ważnych dla władz i społeczeństwa niemieckiego oraz gospodarki RFN: bezpieczeństwa dostaw energii, przystępności cenowej i ochrony środowiska.

rządu federalnego o pogodzenie celów trójkąta polityki energetycznej, jakimi są: kompatybilność klimatyczna i środowiskowa, bezpieczeństwo dostaw i przystępność cenowa. W swoich ocenach FTO przekazuje wiele krytycznych uwag wobec najważniejszego w ostatnich trzech dekadach programu polityczno-sektorowego RFN, który jest wprowadzany w sposób zagrażający bezpieczeństwu dostaw energii, a jego cele etapowe nie są realizowane zgodnie z przyjętymi założeniami (występują dramatyczne opóźnienia w budowie sieci niezbędnych dla przekierowania sektora elektroenergetycznego zgodnie z założeniami dotyczącymi wdrażania OZE na masową skalę do 2030 r.). W obszarze bezpieczeństwa dostaw na rynku energii elektrycznej FTO wskazuje deficyty, które ze strony BMWi (Federalnego Ministerstwa Gospodarki i Energii) obejmują w pierwszej kolejności brak opracowania krytycznych scenariuszy, w ramach których łączy się kilka przewidywalnych zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa dostaw. FTO zauważa, że w obecnej sytuacji w RFN decyzja o rezygnacji z węgla stwarza lukę sięgającą nawet 4,5 gigawata (GW) mocy gwarantowanej, której BMWi nie uwzględniło przy ocenie bezpieczeństwa dostaw (według przyjętego wskaźnika „prawdopodobieństwa równoważenia obciążenia sieci"). Według FTO, BMWi nie przyjęło żadnych wskaźników i wartości progowych dla niezawodności zasilania i bezpieczeństwa systemu. Wymagane prawem zapewnienie bezpieczeństwa dostaw wymagało jednak uwzględnienia wszystkich trzech wymiarów: bezpieczeństwa dostaw na rynku energii elektrycznej, niezawodności dostaw i bezpieczeństwa systemu. BMWi powinno stworzyć spójny system wskaźników i wartości progowych, który w pełni obejmuje te wymiary. Tylko w ten sposób może na wczesnym etapie zidentyfikować zagrożenia dla bezpieczeństwa dostaw i podjąć odpowiednie środki zaradcze. Podkreślono również wagę istniejących tzw. wąskich gardeł w sieci energetycznej, których nie wyeliminowano do 2025 r. Nie ma strategii dotyczącej „bezpieczeństwa systemu i stabilności sieci, cyfryzacji i bezpieczeństwa informatycznego zasilania podłączonego do sieci". BMWi nie wzięło też w pełni pod uwagę wymagań niezbędnych do wdrożenia Narodowej Strategii Wodorowej z 2020 r. i skutków wycofywania się z węgla w ramach monitoringu i odpowiednich środków bezpieczeństwa dostaw. Plany wdrażania strategii wodorowej z 2020 r. (nawet po uwzględnieniu przyjętych w kolejnych latach korekt) zakładają powstanie kolejnego dużego konsumenta energii elektrycznej, który będzie w nieodległej perspektywie konkurował o energię elektryczną pochodzącą z OZE. W celu udźwignięcia potrzeb tego nowego branżowego konsumenta nieodzowne będzie utworzenie w pobliżu instalacji pozyskujących wodór ośrodków wytwarzania energii wiatrowej na lądzie i na morzu w północnych Niemczech. BMWi nie rozwiało wątpliwości, czy wąskie gardła w niemieckiej sieci elektroenergetycznej uda się wyeliminować w niezbędnym zakresie do końca 2025 r. Sytuacja ta nadal zagraża funkcjonowaniu sieci elektroenergetycznej jako warunku koniecznego zapewnienia bezpieczeństwa dostaw

i systemu w związku z wycofywaniem się z energetyki jądrowej i węgla. Dlatego BMWi zdaniem FTO musi realistycznie oceniać ryzyka związane z czasem, które mogą wynikać z wyzwań prawnych dla projektów rozbudowy sieci, zapewnić szersze wykorzystanie ustawowych opcji przyspieszenia inwestycji i upewnić się, że plany dotyczące terminów i kamieni milowych są bardziej wiążące. Ponadto konieczne jest szybkie opracowanie takiej strategii, która doprowadzi do uodpornienia sieci przesyłowych na ataki cybernetyczne, zważywszy na rosnącą ich liczbę, ponieważ mogą one wpływać na sieć energetyczną. BMWi powinno również dążyć do fundamentalnej reformy systemu regulowanych przez państwo składników cen energii. W przeciwnym razie istnieje ryzyko utraty konkurencyjności Niemiec i akceptacji transformacji energetycznej. Dodatkowo w trzeciej dekadzie XXI w. w porównaniu z pozostałymi państwami UE niemieckie ceny energii elektrycznej są często wyższe, a mimo to regulowane przez państwo składniki cenowe stanowią prawie 75% ceny. W tym przypadku determinują one i napędzają wzrost cen.

Abstrahując na ogół od krytycznych konkluzji na temat transformacji energetycznej RFN należy podkreślić, że koordynowanie *Zeitenwende* w obszarze *Energiewende* przypadło na rządy dwóch koalicji, tj. koalicji tzw. sygnalizacji świetlnej pod kierownictwem Olafa Scholza (SPD) w latach 2021-2024 (SPD-Zieloni-FDP) oraz koalicji tzw. czarno-czerwonej (CSU/CSU-SPD) pod przywództwem Friedricha Merza (CSU/CSU), która ukonstytuowała się w pierwszych miesiącach 2025 r.

Pierwsza z wymienionych koalicji rozpoczęła proces określony *Zeitenwende* 27 lutego 2022 r. po wygłoszeniu historycznego przemówienia przez kanclerza Olafa Scholza.

Przed konfliktem Rosji i Ukrainy RFN w dużym stopniu polegała na imporcie rosyjskich paliw kopalnych, z wyjątkiem węgla brunatnego. Inwazja wywołała dyskusję wokół ograniczenia zależności od rosyjskich surowców energetycznych, co następnie zainicjowało debatę na temat strategii transformacji energetycznej. Koalicja tzw. sygnalizacji świetlnej, uzyskując władzę, jasno określiła swoje priorytety dotyczące polityki energetycznej w Umowie koalicyjnej z 7 grudnia 2021 r. Cele te koncentrowały się na przyspieszonym rozwoju odnawialnych źródeł energii. Najważniejszym postulatem stało się osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2045 r. zgodnie ze zobowiązaniami UE wynikającymi z Porozumienia Paryskiego. W ramach zakładanych działań zaplanowano pozyskanie 80% końcowego zużycia energii brutto ze źródeł odnawialnych do 2030 r. Planowano również rozbudowę mocy odnawialnych źródeł energii, czyli uzyskanie prawie 200 GW mocy z fotowoltaiki i co najmniej 30 GW z energii wiatrowej na morzu do 2030 r. oraz dalszą jej ekspansję do 2045 r.[59] Podkreślono ponadto znaczenie efektywnego planowania i za-

[59] W 2035 r. zakładano osiągnięcie 40 GW mocy z turbin wiatrowych na morzu, a w 2045 r. aż 70 GW.

twierdzania projektów rozwoju energii odnawialnej w taki sposób, by nie ucierpiał na tym interes publiczny oraz zapewnione było bezpieczeństwo dostaw. W swoich założeniach koalicja uwzględniała plany wycofania się z elektrowni jądrowych do końca 2022 r. oraz, jeśli to możliwe, przyspieszenia wycofywania się z węgla jako nośnika produkcji energii elektrycznej do 2030 r. Zdecydowano, że gaz ziemny pozostanie podstawowym paliwem tymczasowym, co powinno ułatwić uzyskanie neutralności klimatycznej. Zaplanowano więc budowę nowoczesnych elektrowni gazowych w istniejących lokalizacjach, aby sprostać rosnącemu zapotrzebowaniu na energię (docelowo te elektrownie miały być zdolne do wykorzystywania wodoru w procesie produkcji energii elektrycznej). Według planów do 2030 r. wydajność elektrolizerów służących do pozyskiwania wodoru miała wynieść około 10 GW, a 50% mocy w ciepłownictwie powinno pochodzić ze źródeł neutralnych dla klimatu[60]. W styczniu 2022 r. wicekanclerz Robert Habeck przedstawił tzw. bilans otwarcia (*Eröffnungsbilanz Klimaschutz*), którego celem było osiągnięcie wytyczonych celów klimatycznych[61].

W odpowiedzi na agresję Rosji na Ukrainę wprowadzono zmiany w strategii importowej gazu dla RFN, podkreślając konieczność zapewnienia różnorodnych opcji dostaw gazu[62]. Zmodyfikowano politykę zarządzania rezerwami gazu, zwłaszcza podczas konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, podkreślono znaczenie utrzymania odpowiedniego poziomu magazynowania gazu dla zagwarantowania bezpieczeństwa energetycznego. Rząd wprowadził również przepisy optymalizujące poziomy magazynowania gazu, tak by jego zapasy były wystarczające w okresach krytycznych. Dodatkowo wprowadzono środki mające na celu zwiększenie produkcji energii elektrycznej przez elektrownie rezerwowe, aby złagodzić potencjalne niedobory gazu i zwiększyć bezpieczeństwo energetyczne[63]. Wprowadzono federalne regulacje mające wspierać przejście od elektrowni węglowych i gazowych do czystszych źródeł energii oraz zwiększyć różnorodność energetyczną w obli-

---

[60] *Mehr Fortschritt wagen – Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit. Koalitionsvertrag 2021-2025 zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*, https://www.spd.de/fileadmin /Dokumente/Koalitionsvertrag/Koalitionsvertrag_2021-2025.pdf (dostęp: 11.11.2025).

[61] Eröffnungsbilanz Klimaschutz, https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Downloads/Energie/220111_eroeffnungsbilanz_klimaschutz.pdf?__blob=publicationFile (dostęp: 10.11.2025).

[62] Od 2023 r. dostawy gazu ziemnego z Norwegii i USA zastąpiły w dużej mierze surowiec pochodzący z Federacji Rosyjskiej, *Energieverbrauch in Deutschland im Jahr 2024*, https://www.bdew.de /media/documents/Die_Energieversorgung_2024_Update_FINAL_1.pdf (dostęp: 10.11.2025).

[63] 30 marca 2022 r. BMWK ogłosiło stan wczesnego ostrzeżenia, natomiast 23 czerwca 2022 r. wprowadziło stan alarmowy, szerzej: *Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz ruft Alarmstufe des Notfallplans Gas aus – Versorgungssicherheit weiterhin gewährleistet*, https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2022/06/20220623-bundesministerium-ruft-alarmstufe-des-notfallplans-gas-aus.html (dostęp: 10.11.2025).

czu globalnych niepewności[64]. Zdecydowano również o przygotowaniu do użytku terminali LNG[65] i nieznacznym przedłużeniu funkcjonowania trzech pozostałych elektrowni jądrowych[66].

W dniu 6 kwietnia 2022 r. przyjęto tzw. pakiet wielkanocny (*Osterpaket*)[67], a 15 czerwca tzw. pakiet letni (*Sommerpaket)*, który miał ustabilizować sytuację w dobie kryzysu energetycznego; wchodziło w jego skład kilka rozwiązań ustawowych[68]. W pakiecie letnim władze federalne zdecydowały o przyspieszeniu rozwoju lądowej energii wiatrowej oraz zmianie przepisów o ochronie przyrody w Niemczech, koncentrując się na kilku kluczowych aspektach, m.in. określono wymagania przestrzenne dla lądowych instalacji wiatrowych, z zobowiązaniem krajów związkowych do przeznaczenia od 1,8% do 2,2% swoich gruntów na rozwój energii wiatrowej do końca 2032 r. (cele przejściowe ustalono na poziomie 1,4% do końca 2026 r.), oraz zapewniono, że na chronionych obszarach krajobrazowych nie będą mogły postawać instalacje OZE. W pakiecie przyjęto również założenia dotyczące zapewnienia zapasowych elektrowni w celu ograniczenia zużycia gazu[69]. Pakiet ten z niewielkimi korektami uchwalił Bundestag 7 lipca 2022 r., ostatecznie akceptując wybrane przez władze federalne kierunki działań, które obejmowały: zmiany umożliwiające ekspansję OZE; wkład poszczególnych krajów związkowych w osiągnięcie celu 2% przydziału gruntów pod instalacje wiatrowe na lądzie do 2032 r. (1,4% do 2027 r.); usprawnienie procesów zatwierdzania projektów energetyki wiatrowej poprzez zmiany w przepisach o ochronie przyrody oraz regulacjach dotyczących rozbudowy infrastruktury zaopatrzenia w energię; poprawę przepisów dotyczących rozwoju morskiej energii wiatrowej, zwiększenia

---

[64] *Ersatzkraftwerkebereithaltungsgesetz*, https://www.bundesnetzagentur.de/DE/Fachthemen/Elektrizitaetund Gas/Kohleausstieg/EKBG/start.html (dostęp: 10.11.2025).

[65] *Gesetz zur Anderung des LNG-Beschleunigungsgesetzes und zur Anderung des Energiewirtschaftsgesetzes und zur Anderung des Baugesetzbuchs*, https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-%C3%A4nderung-des-lng-beschleunigungsgesetzes-und-zur-%C3%A4nderung-des/300063 (dostęp: 10.11.2025).

[66] *Prüfung des Weiterbetriebs von Atomkraftwerken aufgrund des Ukraine-Kriegs*, https://www.bmuv.de/fileadmin/Daten_BMU/Download_PDF/Nukleare_Sicherheit/laufzeitverlaengerung_akw_bf.pdf (dostęp: 10.112025).

[67] K. Witsch, *Bundestag beschließt Booster für erneuerbare Energie – und kippt Ökostrom-Ziel für 2035*, https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/energiewende-bundestag-beschliesst-booster-fuer-erneuerbare-energie-und-kippt-oekostrom-ziel-fuer-2035/28487532.html (dostęp: 10.11.2025).

[68] *Bundeskabinett beschleunigt naturverträglichen Windkraft-Ausbau deutlich*, Gemeinsame Pressemitteilung, Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz, https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2022/06/20220615-bundeskabinett-beschleunigt-naturvertraglichen-windkraft-ausbau-deutlich.html (dostęp: 10.10.2025).

[69] *Ibidem.*

wolumenów przetargów oraz zaktualizowania zasad finansowania[70]. Kolejna nowelizacja ustawy o zabezpieczeniu zaopatrzenia w energię z października 2022 r. miała umożliwić zwiększenie produkcji energii odnawialnej oraz mocy sieci w celu obniżenia zużycia gazu w określonych okresach[71]. Zakładano również zwiększenie krótkoterminowej produkcji energii elektrycznej z wiatru i słońca, promowanie produkcji energii elektrycznej z biogazu oraz przyspieszenie rozbudowy sieci. Na kanwie prowadzonej ofensywy legislacyjnej zawarto porozumienia federalne z wybranymi landami dotyczące strategii rozwoju morskiej energii wiatrowej[72] i fotowoltaiki, zawierające ambitne założenia dotyczące instalacji i usprawnienia procesów wdrożenia. Strategiczny plan przyspieszonej rozbudowy fotowoltaiki do 215 GW zainstalowanej mocy do 2030 r. wskazywał istotne roczne cele wzrostu i przewidywał biurokratyczne uproszczenia dla różnych instalacji odnawialnych źródeł energii[73]. W lipcu 2023 r. przyjęto długo oczekiwane zmiany w strategii wodorowej (*Fortschreibung der Nationalen Wasserstoffstrategie*), w której zaplanowano do 2030 r. osiągnięcie około 10 GW mocy w elektrolizerach służących do pozyskiwania wodoru (reszta wodoru ma pochodzić z importu)[74]. Pokłosiem przyjętych założeń stała się m.in. strategia dotycząca nowych elektrowni, które mają w sposób elastyczny współpracować z OZE[75], oraz ustawa o przyspieszeniu

---

[70] *Bundesrat beschließt größtes Beschleunigungspaket für den Erneuerbaren – Ausbau seit Jahrzehnten und erweitert Instrumentenkasten für Vorsorgemaßnahmen*, Pressemitteilung, Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz, https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2022/07/20220708-bundesrat-beschliesst-grosstes-beschleunigungspaket-fur-den-erneuerbaren-ausbau.html (dostęp: 10.11.2025).

[71] *Bundesrat verabschiedet EnSiG 3.0*. Habeck: „Weitere Stärkung der Vorsorge durch kurzfristige Erhöhung der Stromproduktion aus erneuerbaren Energien und weitere Maßnahmen zur Senkung des Gasverbrauchs", Pressemitteilung, Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz, https://www.bundeswirtschafts ministerium.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2022/10/20221007-bundesrat-verabschiedet-ensig-30.html (dostęp: 10.10.2025).

[72] *Mehr Windenergie auf See*. Habeck: „Neue Offshore-Vereinbarung setzt starkes gemeinsame Signal zum Erreichen des 30 Gigawatt-Ausbauziels 2030", https://www.bundeswirtschaftsministerium.de /Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2022/11/20221103-mehr-windenergie-auf-see-habeck.html (dostęp: 10.11.2025).

[73] *Photovoltaik-Strategie Handlungsfelder und Maßnahmen für einen beschleunigten Ausbau der Photovoltaik Stand*, 5.05.2023, https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Publikationen/Energie/ photovoltaik-stategie-2023.pdf?_blob=publicationFile&v=8 (dostęp: 10.11.2025).

[74] Zakłada się, że RFN będzie w stanie docelowo wyprodukować około 40% niezbędnych ilości wodoru dla swojej gospodarki po zakładanych zmianach i dlatego w lipcu 2024 r. przyjęto strategię importu wodoru (*Importstrategie für Wasserstoff und Wasserstoffderivate),* https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion /DE/Publikationen/Energie/importstrategie-wasserstoff.pdf?__blob=publicationFile&v=18 (dostęp:15.12.2025).

[75] *Einigung zur Kraftwerksstrategie*, https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2024/02/20240205-einigung-zur-kraftwerksstrategie.html (dostęp: 11.11.2025).

produkcji wodoru (*Wasserstoffbeschleunigungsgesetz*), uchwalona przez rząd federalny w maju 2024 r.[76]

Rząd Friedricha Merza nie zaplanował rewolucji w niemieckiej transformacji energetycznej (*Energiewende*), lecz jedynie korektę dotychczasowego kursu. Priorytety zostały przesunięte z szybkiej dekarbonizacji na bezpieczeństwo dostaw oraz konkurencyjność gospodarczą (obniżenie cen energii). Najważniejsze założenia i zmiany w polityce rządu Merza można ująć w dwóch zasadniczych słowach: pragmatyzm i „neutralność technologiczna". Przykładem zaplanowanych kroków jest np. odejście od faworyzowania wyłącznie „zielonego" wodoru na rzecz wspierania wszystkich niskoemisyjnych wariantów. Dodatkowo za pomocą zmian ustawowych wdrożono procesy CCS i CCU wychwytywania i przechowywania CO2[77], które umożliwią działania na skalę przemysłową. Podkreślono również definitywne odejście od energii jądrowej (choć nie wykluczono badań nad nowymi technologiami w jej zakresie, czyli fuzją jądrową i SMR-ami), zrezygnowano też z przyspieszania odejścia od węgla – data graniczna to ustawowo określony 2038 r. (a nie postulowany przez poprzedników 2030 r.)[78]. Biorąc pod uwagę kwestie finansowe, priorytetem stała się ulga dla przemysłu i gospodarstw domowych (obniżka akcyzy za prąd, przejęcie opłat sieciowych przez państwo, taryfy osłonowe dla firm)[79]. Ponadto poluzowanie reguł zadłużenia (hamulca długu) pozwoli na większe inwestycje w infrastrukturę (sieci, wodór) z budżetu, zamiast przerzucania kosztów na odbiorców końcowych. Zwrócono uwagę na bezpieczeństwo energetyczne, czyli budowę mocy opartych na gazie ziemnym (paliwie przejściowym w okresie transformacji energetycznej). W tym celu zaplanowano budowę nowych elektrowni gazowych (do 20 GW do 2030 r.) jako „backup" dla OZE[80]. Wskazano

---

[76] *Bundesregierung stellt rechtliche Weichen für den beschleunigten Ausbau der Infrastruktur für Erzeugung, für Speicherung und Import von Wasserstoff – zweiter Teil des Industriepakets*, https://www.bundeswirtschafts ministerium.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2024/05/20240529-bundesregierung-stellt-weichen-fuer-den-beschleunigten-ausbau-von-wasserstoffprojekten.html (dostęp:10.11.2025).

[77] Ch. Lenz, *CCS-Gesetzesnovellierung: Verantwortung jetzt beim Bundesrat*, https://www.pv-magazine.de/2025/11/19/ccs-gesetzesnovellierung-verantwortung-jetzt-beim-bundesrat/ (dostęp: 19.11.2024)

[78] *CDU-Chef Merz stellt Kohleausstieg infrage*, https://www.n-tv.de/politik/CDU-Chef-Merz-stellt-Kohleausstieg-infrage-article25486096.html (dostęp: 11.11.2025).

[79] *Entlastungen für alle*, https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/senkung-energiepreise-haushalt-2358526 (dostęp: 12.12.2025).

[80] R. Diermann, *Von Erdgas zu Wasserstoff: Deutschlands Plan für die Energiewende*, https://www.sueddeutsche.de/wissen/gaskraftwerke-klimaschutz-deutschland-auswirkungen-plaene-li.3281635; *Standort Deutschland stärken, Arbeitsplätze sichern und Verbraucher entlasten: Bundesregierung beschließt Maßnahmen für niedrigere Energiepreise*, https://www.bundesfinanzministerium.de /Content/DE/Pressemitteilungen/Finanzpolitik/2025/09/2025-09-03-massnahmen-niedrigere-energiepreise.html (dostęp: 21.11.2025).

przy tym na potrzebę dynamicznej rozbudowy odnawialnych źródeł energii, ale lepiej zsynchronizowanej z rozbudową sieci przesyłowych i realnym zapotrzebowaniem. Dostrzeżono również problemy z bilansowaniem się systemu wynikające z wyłączenia atomu i elektrowni węglowych przy niestabilnej pracy OZE. W kwestiach ciepłownictwa rozpoczęto proces łagodzenia planów poprzedniej koalicji, ale trwają rozmowy nad utrzymaniem dopłat do pomp ciepła, co do których kanclerz ma negatywną opinię w przeciwieństwie do koalicjanta. Merz i jego koalicja postawili również na dalsze wsparcie elektromobilności (ulgi podatkowe) i kolei. Władze federalnie nie wycofały się także z poparcia dla ETS2 w kwestii transportu i budynków, ale chcą wprowadzić mechanizmy chroniące obywateli przed gwałtownym wzrostem cen („hamulec cenowy")[81].

Analizując natomiast zagrożenia społeczne wynikające z wdrożenia systemu ETS2 i rosnące koszty w transporcie/ogrzewnictwie, należy zauważyć, że mogą one wywołać niezadowolenie społeczne, co politycznie wykorzysta AfD. W tej sytuacji obecne władze federalnie stoją przed wyborem, czy dalej dotować energochłonne branże, czy też pozwolić na ich upadek (dezindustrializację). Biorąc natomiast pod uwagę politykę zagraniczną RFN, trzeba podkreślić dążenie władz federalnych do integracji rynków energii, ale pod pewnymi warunkami, tzn. akceptacji zasad pomocy publicznej dla własnego przemysłu, nie należy się także spodziewać rychłego powrotu do importu surowców z Rosji, choć po ewentualnym zakończeniu wojny przemysł może naciskać na zmianę tego stanowiska w celu obniżenia kosztów.

Podsumowując, pełnoskalowa wojna na Ukrainie doprowadziła do znaczących zmian w niemieckiej polityce energetycznej pod rządami kanclerza Olafa Scholza, zwłaszcza zmieniła cele określone w porozumieniu koalicyjnym między SPD, Sojuszem 90/Zielonymi i FDP. Przed inwazją Rosji na Ukrainę wysiłki ministra federalnego Roberta Habecka skupiały się na przygotowaniu planu przyspieszenia procesu transformacji energetycznej, głównie poprzez rozbudowę odnawialnych źródeł energii. Warunki wojenne wymusiły działania kryzysowe ze strony rządu federalnego/BMWK, aby zapewnić bezpieczeństwo dostaw energii w obliczu szybszego niż oczekiwano odejścia od importu rosyjskich nośników energii, zwłaszcza gazu ziemnego, co stanowiło punkt zwrotny w niemieckiej polityce energetycznej. Pomimo zależności energetycznej uwidocznionej przez rosyjską inwazję, Niemcy dążyły do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego i suwerenności poprzez przyspieszenie ekspansji odnawialnych źródeł energii, aby zmniejszyć podatność na rosyjski przymus. Wdrażanie polityki energetycznej w okresie *Zeitenwende* wiązało się z pewnymi zmianami, ale ocena ich skutków pozostaje niejasna. Cho-

[81] *Merz: Energiepreise bremsen und Bürger entlasten*, https://www.cdu.de/aktuelles/energie-und-klima/merz-energiepreise-bremsen-und-buerger-entlasten/; *Friedrich Merz deutet Entlastung beim Strompreis für Haushalte an*, https://www.zeit.de/wirtschaft/2025-07/kanzler-friedrich-merz-koalitionsausschuss-strompreis-entlastung-haushalte-andeutung (dostęp: 12.12.2025).

ciaż dążenie do zmniejszenia zależności od importu paliw kopalnych i szybszego wdrażania odnawialnych źródeł energii leży w interesie publicznym, osiągnięcie celu neutralności klimatycznej Niemiec do 2045 r. napotyka wyzwania ze względu na powolny postęp w procesie transformacji energetycznej. Presja *Zeitenwende* na szybkie zwiększenie mocy odnawialnych źródeł energii i pokonanie związanych z nimi przeszkód nasiliła się po zamknięciu elektrowni jądrowych i stopniowym wycofywaniu elektrowni węglowych, wymuszając przyjęcie planu budowy nowych elektrowni gazowych zdolnych do przejścia na wodór, aby zapewnić elastyczne i bezpieczne dostawy energii. Można również odwołać się do raportu *Energy Transition Outlook Germany 2025* przedstawionego przez DNV (niezależną agencję działającą w dziedzinie bezpieczeństwa i zarządzania ryzykiem), w którym podkreślono, że RFN nie osiągnie neutralności klimatycznej do 2050 r. W opracowaniu wskazano, że do 2050 r. udział importu energii w zaopatrzeniu Niemiec w energię pierwotną spadnie z obecnych 70% do zaledwie 27%. Dzieje się tak dlatego, że procesy w sektorach takich jak budownictwo, transport i przemysł są w coraz większym stopniu elektryfikowane, a jednocześnie rośnie udział odnawialnych źródeł energii w wytwarzaniu energii elektrycznej. W związku z tym Niemcy będą pokrywać dużą część swojego własnego zapotrzebowania na energię. Zdaniem autorów do 2050 r. gaz ziemny i wodór będą wykorzystywane równolegle, a popyt pozostanie podobnie wysoki, przy czym ponad 30% wodoru wykorzystywanego na potrzeby niemieckiej gospodarki będzie produkowane w RFN. Przy tym emisja CO2 ma spaść o 89% do 2045 r. w porównaniu z emisją w 1990 r. i do około 95% w 2050 r., co oznacza, że cel neutralności klimatycznej do 2045 r. nie zostanie osiągnięty. W raporcie wskazano, że zrealizowanie tych założeń będzie wymagało w ciągu najbliższych 25 lat zainwestowania 3,3 bln euro w infrastrukturę energetyczną[82]. Zwrócono uwagę również na to, że ceny energii w systemie, który w coraz większym stopniu opiera się na odnawialnych źródłach energii, będą z czasem malały, a branże o wysokim udziale paliw kopalnych dostosują swoje procesy produkcyjne do dekarbonizacji. Natomiast sektor budowlany pozostanie prawdopodobnie nadal głównym obszarem z największymi problemami na drodze do neutralności klimatycznej, co może przyczynić się do tego, że Niemcy zostaną zobowiązane do wykupu dodatkowych praw do emisji od innych państw UE lub zapłaty kary. Według DNV paliwa kopalne będą również nadal używane w niemieckim ciepłownictwie, gdyż jedynie w regionach o dużej gęstości zabudowy i już istniejących sieciach ciepłowniczych dekarbonizację można szybko przyspieszyć. Specjaliści z DNV wyrażają się natomiast z nadzieją o rynku samochodów elektrycznych, ale z drugiej strony wskazują na deficyty w polityce dotyczącej wykorzystania wodoru. Zdaniem DNV uzyskanie 10 GW w elektrolizerach, co władze

[82] https://www.dnv.com/energy-transition-outlook/download/ (dostęp: 11.10.2025).

federalne przewidują do 2030 r., jest „nierealistyczne". W raporcie stwierdza się, że w obszarze przemysłu ukierunkowane wsparcie za pośrednictwem programów finansowania ma zasadnicze znaczenie w fazie przejściowej, ponieważ „procesy oparte na elektryczności są obecnie stosowane również tam, gdzie jeszcze kilka lat temu uważano to za niemożliwe, np. w przemyśle szklarskim". Według DNV do 2050 r. ceny energii dla niemieckiego przemysłu pozostaną na poziomie zbliżonym do tych w innych krajach europejskich. W opracowaniu podkreśla się też, że aby nadal zapewniać bezpieczeństwo dostaw energii elektrycznej w RFN, konieczna jest budowa dodatkowych elektrowni gazowych o mocy 40 GW do 2050 r., ponieważ powinny one stanowić rezerwę dla odnawialnych źródeł energii. Jednak wbrew wcześniejszym założeniom polityków, wodór nie będzie wykorzystywany w tych elektrowniach do 2050 r., gdyż jest to nierealne ze względów kosztowych.

Konkluzje

Okolicznością umożliwiającą tzw. zjednoczenie Niemiec był rozpad bloku państw demokracji ludowej, który rozpoczął proces demontażu bipolarnego ładu międzynarodowego. Te nowe uwarunkowania geopolityczne umożliwiły elitom niemieckim podjęcie działań mających na celu stworzenie narzędzia skutecznego oddziaływania przez RFN na państwa kontynentu europejskiego, pozwalającego jej maksymalizować swoją pozycję i zwiększać potencjał. Ukuto pojęcie tzw. europejskich Niemiec, aby zobrazować nową rolę tego państwa w Europie jako gwaranta stabilizacji i prosperity europejskiego kontynentu. W dość krótkim czasie okazało się również, iż Niemcy wyrosły na pierwszą potęgę ekonomiczną Europy. Zasadne jest dodać, iż rozwój RFN skutecznie wspierały mechanizmy polityki powołanej na początku lat 90. XX w. Unii Europejskiej, której motorem nadającym kierunki działań został tandem niemiecko-francuski.

To właśnie dalsze zacieśnianie relacji RFN i Francji przesądziło o stworzeniu ram polityki klimatyczno-energetycznej unii, która u progu trzeciej dekady XXI w. ma decydujący wpływy na kształtowanie się zasad działania sektorów elektroenergetycznych państw należących do UE, w tym również Polski. Z tej perspektywy uprawniona wydaje się teza, że realizowana na początku lat 90. XX w. koncepcja rozwoju sektora elektroenergetycznego RFN wprost korespondowała z (ustanowionymi później) kierunkami rozwoju polityki klimatyczno-energetycznej UE (władze RFN w procesie kształtowania tej unijnej polityki potrafiły do niej przekonać w pierwszej kolejności państwa wysoko rozwinięte Europy Zachodniej, szczególnie Francję, której kluczowe uwarunkowania bilansu energetycznego nie kolidowały z pryncypiami polityki klimatyczno-energetycznej UE). Dzięki szcze-

gólnej pozycji RFN w UE koncepcja kierunków niemieckiej transformacji energetycznej mogła stać się, przy poparciu władz francuskich, swoistym katalizatorem dla polityki klimatyczno-energetycznej UE, natomiast polityka unijna w tej sferze skutecznym mechanizmem wypracowania optymalnych warunków jej rozwoju w ramach ustanawianego przez UE prawodawstwa z dziedziny elektroenergetyki, które w zdecydowany sposób promuje rozwiązania dotyczące np. dekarbonizacji sektorów elektroenergetycznych państw UE. Dlatego na podstawie powyższych rozważań uprawnione jest stwierdzenie, iż *Energiewende* można uznać za skuteczne narzędzie realizacji ekonomicznych i politycznych interesów RFN w wymiarze zarówno wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Należy przy tym podkreślić, iż polityczny, a nie ekonomiczny charakter tego kierunku zmian w sektorze energetycznym Niemiec wart jest szczególnej uwagi, gdyż jedynie przesłanki polityczne mogą przesądzać o tym, iż pomimo coraz większych strat finansowych generowanych przez ten projekt kolejne ekipy rządzące w RFN z uporem starają się go realizować, obciążając za pomocą podatków i opłat wybrane sektory niemieckiej gospodarki, a w szczególnym stopniu społeczeństwo niemieckie (tzw. bufor poparcia społecznego został w niemieckim społeczeństwie skutecznie ugruntowany przez ostatnie trzy dekady, ale zważywszy na narastające nastroje antysystemowe, np. sukces w wyborach parlamentarnych AfD, może on ulec zachwianiu w obliczu problemu wykluczenia energetycznego coraz większej liczby wyborców).Trzeba też zauważyć, iż tzw. urynkowienie źródeł produkcji energii z OZE w RFN stało się możliwe wskutek doprowadzenia do długotrwałej nierentowności sektora energetyki opartej na węglowodorach czy wręcz politycznej decyzji o rezygnacji z energii jądrowej do 2022 r. Dlatego w wyniku takich, a nie innych decyzji politycznych dominacja energii produkowanej z OZE w bilansie energetycznym RFN do 2040 r. może się stać faktem, ale jeszcze wcześniej sektor ten osiągnie stan rentowności w wyniku decyzji politycznych UE (zostaną one podjęte w odpowiedzi na nacisk wywierany przez RFN i Francję). Dzięki tym krokom na forum unijnym w pierwszej kolejności niemiecka energetyka stanie się (obok francuskiej) najbardziej konkurencyjna na wspólnotowym rynku energii, co doprowadzi do destabilizacji i załamania wówczas nierentownych sektorów energetycznych innych państwa europejskich opartych w dużym stopniu na paliwach węglowodorowych, a co za tym idzie ograniczona zostanie konkurencyjność ich gospodarek.

Analizując natomiast trzy podstawowe wymiary *Energiewende* należy zaznaczyć, iż koncepcja ta w pierwszym z nich – globalnym – może stać się jednym ze skutecznych narzędzi ekspansji ekonomicznej Niemiec, ponieważ państwa rozwijające się z uwagi na presję międzynarodową będą potrzebowały kapitału oraz technologii, aby przeciwdziałać skutecznie procesowi globalnego ocieplenia (choć z punktu widzenia logiki wydaje się to dziwne, gdyż RFN – populacja 82-milionowa – odpowiada obecnie za niemal 2,5% światowej emisji CO2, natomiast udział

całej Afryki – populacji liczącej prawie 1000 milionów ludzi – w ogólnej wielkości emisji wynosi tylko około 3,4%, a Federacji Rosyjskiej z populacją rzędu 140 milionów około 4,5%). Trzeba również dodać, iż z zapisów poszczególnych szczytów klimatycznych wynika, iż państwa wysoko rozwinięte zobligowały się do stworzenia specjalnego funduszu w wysokości 100 mld USD rocznie przeznaczonego dla państw rozwijających się do walki z globalnym ociepleniem. W tym przypadku można być niemal pewnym, iż fundusz ten „wróci" w dużej mierze do państw wysoko uprzemysłowionych, których koncerny są głównymi depozytariuszami zaawansowanych technologii OZE, a pozostałe próby pozyskania dodatkowego kapitału na rosnące zapotrzebowanie sektora energetyki opartego na OZE spowodują dalsze zadłużanie się tych podmiotów w instytucjach bankowych kontrolowanych przez państwa tzw. bogatej Północy. Na marginesie można zauważyć, iż w przedmiocie dyplomacji ekonomicznej RFN prowadzi skuteczną politykę transferu OZE w zamian za preferencyjne kredyty związane z inwestycjami niemieckich koncernów w państwach rozwijających się (np. Brazylia). Równocześnie dzięki promocji technologii OZE i zwalczaniu zjawiska globalnego ocieplenia RFN może zwiększyć swoją pozycję międzynarodową, dążąc do reformy ONZ, aby w konsekwencji uzyskać miejsce stałego członka Rady Bezpieczeństwa, co niewątpliwe zrównoważy status polityczny na arenie międzynarodowej tego państwa z jego siłą ekonomiczną (trzecia gospodarka pod względem PKB na świecie w 2024 r.).

Kolejną przestrzenią, w której władze RFN mogą wykorzystać *Energiewende*, jest wymiar regionalny, ponieważ w długiej perspektywie i z powodu mechanizmów prawnych wdrażanych za pomocą polityki klimatyczno-energetycznej UE państwo to może zyskać status europejskiego eksportera energii pochodzącej z nadwyżek „urynkowionej" OZE. Ta sytuacja będzie dodatkowo zwiększała dodatni bilans handlowy RFN, a w konsekwencji spowoduje rosnące przewagi gospodarki niemieckiej. Wskutek uzależnienia od energii sprowadzanej z RFN rządy i społeczeństwa państw ościennych mogą znaleźć się w sytuacji trwałego uzależnienia, co wpłynie na stabilność i efektywność ich gospodarek, najprawdopodobniej zmuszając je ze względu na istniejące deficyty w produkcji energii z OZE do zakupów tej energii z Niemiec. To może doprowadzić do upadku różnych energochłonnych gałęzi przemysłu, a co za tym idzie utraty części miejsc pracy i zmniejszenia dynamiki wzrostu PKB, którego utrzymanie na wysokim poziomie może być niezbędne do zabezpieczenia coraz większej populacji osób niepracujących (m.in. z powodu starzenia się społeczeństw europejskich). Dodatkowym wysiłkiem dla gospodarek tych państw będzie próba zwiększenia efektywności energetycznej, a więc poniesienia jej kosztów, co w wyniku nałożenia się innych wyzwań cywilizacyjnych w globalnym czy regionalnym wymiarze może okazać się wyjątkowo trudnym wyzwaniem. Uwzględniać również trzeba cywilizacyjny ciężar tego projektu, który wskutek decyzji politycznych w wymiarze regionalnym może do-

prowadzić do zwiększenia atrakcyjności RFN ułatwiającej pozyskiwanie wysoko wykwalifikowanych specjalistów, a rosnący dystans w poziomie życia w porównaniu z państwami sąsiadującymi (o niższym PKB) spowoduje dalszy ubytek ich populacji w wieku produkcyjnym z powodu emigracji.

W ostatnim bilateralnym aspekcie władze RFN wykorzystując zmiany tempa i zakresu wdrażania własnej polityki energetycznej oraz jej politycznych narzędzi realizacji, mogą wywierać skuteczny wpływ na przestrzeń polityczną innych państw (w pierwszej kolejności tych, dla których są najważniejszym partnerem handlowym). Bezpośrednim narzędziem związanym z wieloetapowym wdrażaniem strategicznej koncepcji *Energiewende* będą różnego rodzaju fundacje polityczne i organizacje lobbystyczne obecne za pomocą środków finansowych w przestrzeni politycznej i gospodarczej państw, których władze zostaną skonfrontowane z koniecznością restrukturyzacji sektora elektroenergetycznego w wyniku polityki dekarbonizacji realizowanej przez UE. Te fundacje, think tanki czy wprost organizacje lobbystyczne mogą zostać użyte do wspierania właściwych wyborów politycznych z punktu widzenia interesów niemieckiej polityki energetycznej, poprzez wpływ na elity polityczne, naukowe, a co za tym idzie szerokie rzesze społeczeństwa. Proces ten może być stymulowany za pomocą grantów, projektów, stypendiów i różnego rodzaju inicjatyw finansowych. Dzięki temu na terytorium państw ościennych mogą powstawać ruchy społeczne, ugrupowania polityczne czy nieformalne gremia, które będą preferować rozwiązania kooperatywne w stosunku do niemieckich założeń w dziedzinie elektroenergetyki (nie będą wdrażane rozwiązania alternatywne). Może to w praktyce w dyskursie publicznym doprowadzić do marginalizacji osób i pojęć kolidujących z doktryną polityczną RFN. Niewykluczone, że będzie to miało wpływ na spowolnienie lub częściową rezygnację np. Polski z programu energetyki jądrowej, która w zoptymalizowanej formie może stać się elementem ważącym dla pozycji geopolitycznej naszego kraju, jeśli w najbliższych dekadach, wykorzystując sojusz wojskowy z USA i zacieśnianie współpracy z władzami Ukrainy, Szwecji, Turcji czy Izraela, kolejne polskie rządy będą skłonne rozwijać hipotetyczne projekty mogące doprowadzić do powstania koncepcji np. Polskich Sił Strategicznej Odpowiedzi.

II. Polityka energetyczna i ochrona klimatu w programach wyborczych niemieckich partii w 2025 r.

(Piotr Kubiak)

Zagadnienia związane z transformacją energetyczną i ochroną klimatu były od niemal 50 lat i pozostają do dzisiaj niezwykle ważnym punktem debaty publicznej w Niemczech. Nieprzypadkowo utworzona w 1980 r. w RFN partia Zielonych (od 1993 r. formalnie jako Sojusz 90/Zieloni)[1] koncentrowała swą narrację właśnie na problematyce związanej z ochroną klimatu. W ostatnich latach apogeum zainteresowania kwestią ochrony klimatu i transformacji energetycznej miało miejsce w Niemczech dwukrotnie: po raz pierwszy w latach 2010-2011[2], kiedy to drugi rząd Angeli Merkel (koalicja CDU/CSU-FDP) nieskutecznie próbował przeforsować zmianę ustawowego zapisu dotyczącego wydłużeniu funkcjonowania elektrowni jądrowych w Niemczech, a drugi raz w latach 2019-2021. W tym drugim przypadku za tło posłużyła rosnąca aktywność ruchów ekologicznych w Europie i samych Niemczech (jak np. Młodzieżowy Strajk Klimatyczny i organizowane przez niego piątkowe eventy w ramach kampanii *Fridays for Future*) oraz gwałtowny wzrost notowań partii Sojusz 90/Zieloni. Problematyka ekologiczna stała się kluczowym punktem kampanii wyborczej przed wyborami do Parlamentu

---

[1] Szerzej o historii i obecnej kondycji partii Sojusz 90/Zieloni: *Od partii protestu do partii władzy. Sojusz 90/Zieloni na niemieckiej scenie politycznej*, pod red. J. Trajman, Warszawa 2023.

[2] W 2010 r. rząd CDU/CSU-FDP podjął pracę nad kolejną nowelizacją ustawy o energii jądrowej, która (według zapisów wcześniejszej nowelizacji z 2002 r. przyjętej z inicjatywy koalicji SPD-Zieloni) przewidywała zamknięcie wszystkich elektrowni jądrowych w Niemczech do końca 2021 r. Propozycja chadeków i liberałów zakładała przedłużenie funkcjonowania najnowszych elektrowni nawet do 2035 r., co spotkało sie z ostrym sprzeciwem Zielonych, ale też SPD i *Die Linke*. Wszystko zmieniło katastrofalne tsunami w Japonii i awaria elektrowni jądrowej w Fukushimie, które doprowadziły do głębokiej zmiany nastrojów w Niemczech. W obawie przed utratą poparcia rząd A. Merkel najpierw wydał moratorium na funkcjonowanie ustawy, a następnie partie koalicyjne przeforsowały kolejną nowelizację ustawy o energii jądrowej, która przywracała skrócony czas funkcjonowania elektrowni jądrowych (do 2022 r.).

Europejskiego w 2019 r., w którą na rzecz ochrony klimatu włączyła się młodzież i znani influencerzy[3]. Wybory te przyniosły ogromny sukces partii Zielonych, która na poziomie całych Niemiec uzyskała swój najlepszy wynik – 20,5% głosów, a w gronie wyborców w wieku 18-30 lat poparło ją 33% głosujących[4]. Po wyborach mówiono w Niemczech wręcz o zielonej fali. Na sukces Zielonych zareagowały też inne partie (z wyjątkiem AfD), przejmując do swojej retoryki coraz więcej postulatów związanych z ochroną klimatu i koniecznością przyspieszenia i pogłębienia transformacji energetycznej (*Energiewende*). Zareagował też rząd federalny koalicji CDU/CSU-SPD, modyfikując i wdrażając kolejne strategie w tym obszarze (np. Narodową Strategię Wodorową z 2020 r.).

W podobnej atmosferze przebiegała kampania przed wyborami do Bundestagu XX kadencji, które przeprowadzono 26.09.2021 r. Pomimo pandemii COVID-19 i jej konsekwencji dla Niemiec, kwestie związane z ochroną klimatu i *Energiewende* odgrywały kluczową rolę[5] podczas kampanii. „Właściwie wszystkie liczące się ugrupowania polityczne (z wyjątkiem AfD) stawiały sobie dalekosiężne cele odnoszące się do kształtowania przyszłości w obliczu postępujących zmian klimatycznych: nie tylko tej najbliższej, jak było dotychczas, ale przede wszystkim dalekiej, gdzie dużo miejsca poświęcano kwestiom związanym ze stworzeniem korzystnych warunków do życia dla następnych pokoleń. W programach partii dominowały postulaty ochrony klimatu, osiągnięcia przez Niemcy jak najszybciej neutralności klimatycznej, redukcji gazów cieplarnianych, dekarbonizacji itd."[6] Partie polityczne wręcz licytowały się na tym polu, a najdalej szły postulaty Sojuszu 90/Zielonych i *Die Linke*. Nieprzypadkowo wybory te często określano w prasie mianem wyborów klimatycznych (*Klimawahl 2021*), a katastrofalna powódź, jaka nawiedziła zachodnie Niemcy w dniach 14-16.07.2021 r., unaoczniła

[3] Za przykład może posłużyć film popularnego youtubera Rezo pt. „Die Zerstörung der CDU", który w przededniu wyborów zyskał blisko 20 milionów wyświetleń. Autor ostrzegał w nim przed negatywnymi konsekwencjami globalnego ocieplenia, obnaża niekompetencję rządzących w obszarze ochrony klimatu, zbrojeń (wykorzystania uzbrojonych dronów) czy też zagwarantowania pokoju na świecie. Krytyka uderza przede wszystkim w partie chadeckie, AfD oraz FDP, https://www.youtube.com/watch?v=4Y1lZQsyuSQ (dostęp: 29.07.2025).

[4] M. Wycisk, *Młody niemiecki wyborca w wyborach do Parlamentu Europejskiego*, Biuletyn Instytutu Zachodniego nr 23(396), 2019, s. 2.

[5] Według sondażu ośrodka Infratest dimap z dnia wyborów dla 22% ankietowanych najważniejszą kwestią podnoszoną podczas kampanii była ochrona klimatu i stanowiło to drugi temat pod względem znaczenia dla wyborców (28% wskazało na bezpieczeństwo socjalne). W przypadku 82% głosujących na partię Sojusz 90/Zieloni był to kluczowy temat decydujący o ich wyborze (dla elektoratu pozostałych partii temat ten nie miał takiego znaczenia; na drugim miejscu znaleźli się sympatycy *Die Linke* – 32%). https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2021-09-26-BT-DE/umfrage-aktuellethemen.shtml (dostęp: 29.07.2025).

[6] Cyt za: P. Kubiak, *Wybory do Bundestagu XX kadencji i nowy układ sił na niemieckiej scenie politycznej*, „Przegląd Zachodni" nr 3/2022, s. 48.

mieszkańcom negatywne skutki ocieplenia klimatu, co zostało wykorzystane podczas kampanii. W następstwie wyborów uformował się rząd koalicji sygnalizacji świetlnej SPD-Zieloni-FDP pod wodzą kanclerza Olafa Scholza. Nowy rząd postawił sobie bardzo ambitne cele w zakresie dostosowania Niemiec do wymagań związanych z osiągnięciem celów klimatycznych, przyspieszeniu miał ulec proces dekarbonizacji i transformacji w kierunku pozyskiwania energii z OZE. Rządzący obiecali obywatelom, że wprowadzane zmiany okażą się dla Niemiec ogromną szansą i przyniosą im status lidera w obszarze przyjaznych dla klimatu technologii, a ekspansja energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych zapewni im bezpieczeństwo dostaw i przystępne ceny. Na czele „superministerstwa" Gospodarki i Ochrony Klimatu stanął Robert Habeck (Zieloni), który miał nadzorować cały proces przechodzenia Niemiec na energię ze źródeł odnawialnych.

Jednak rosyjska agresja na Ukrainę (24.02.2022 r.) zmusiła rząd koalicji SPD-Zieloni-FDP do znaczącej rewizji dotychczasowej polityki, w tym w obszarze energii i klimatu. Konieczność odejścia od tanich surowców z Rosji (a poprzedzone to było tzw. szantażem gazowym prezydenta W. Putina z jesieni 2021 r.) i nałożenie sankcji na agresora zmusiło rząd niemiecki do podjęcia szeroko zakrojonych działań zmierzających do znalezienia alternatywnych źródeł gazu i innych surowców. Rząd federalny zaangażował się bardzo mocno w tworzenie sieci partnerstw energetycznych zapewniających zaopatrzenie w gaz, ale i pozyskiwanie wodoru i innych surowców, które miały zrekompensować dostawy rosyjskie. Podejmowane przez rząd działania na rynku wewnętrznym w obliczu rosnących cen energii okazały się jednak niewystarczające, ale rządzący niechętnie godzili się na spowolnienie procesu transformacji energetycznej. Mimo protestów części sceny politycznej zdecydowano się jednak na wyłączenie 15.04.2023 r. trzech ostatnich elektrowni jądrowych, a w tym samym roku rząd federalny – po głębokich sporach w łonie koalicji – przeforsował (w nieco złagodzonej formie) kontrowersyjną ustawę o energetyce budynków (GEG), która zakładała, że od 1.01.2024 r. nowe instalacje grzewcze muszą pracować w co najmniej 65% na bazie energii pozyskiwanej z OZE[7]. Wszystko to spowodowało, że entuzjazm dla tempa i sposobu transformacji energetycznej w Niemczech zaczął spadać, a tymczasem w sondażach najbardziej zyskiwała AfD. Zmieniające się nastroje znalazły pewne odbicie w programach wyborczych niemieckich partii na wybory do Parlamentu Europejskiego z 9.06.2024 r.[8] Choć w teorii koncentrowały się one na sprawach europej-

[7] *Gesetz zur Einsparung von Energie und zur Nutzung erneuerbarer Energien zur Wärme- und Kälteerzeugung in Gebäuden* (*Gebäudeenergiegesetz*, GEG). https://www.buzer.de/s1.htm?g=Geb%C3%A4udeenergiegesetz+%28GEG%29&f=1 (dostęp: 29.07.2025).

[8] Szczegółową analizę treści programów pod kątem polityki energetycznej i ochrony klimatu można znaleźć w: B. Molo, *Polityka energetyczna i ochrona klimatu w Unii Europejskiej w programach*

skich, to wiele postulatów zawartych w tych programach odnosiło się również do polityki wewnętrznej Niemiec.

Tymczasem 6.11.2024 r. doszło do rozpadu koalicji sygnalizacji świetlnej w następstwie sporów wewnątrz koalicji wokół kierunku polityki gospodarczej Niemiec i kwestii hamulca zadłużenia. Kanclerz O. Scholz zdymisjonował ministra finansów Christiana Lindnera (FDP), co doprowadziło do wyjścia liberałów z rządu. U władzy wprawdzie pozostał mniejszościowy rząd SPD-Zieloni, ale w obliczu wyzwań stojących przed Niemcami na arenie międzynarodowej i skomplikowanej sytuacji wewnętrznej (zwłaszcza trudnej sytuacji gospodarczej) niezbędny był rząd dysponujący poparciem stabilnej większości parlamentarnej. W tej sytuacji – po konsultacji z prezydentem i liderami partii zasiadających w Bundestagu – kanclerz Scholz zwrócił się do parlamentu z wnioskiem o wotum zaufania dla jego rządu. W wyniku głosowania w Bundestagu w dniu 16.12.2024 r. kanclerz nie uzyskał wotum zaufania, co umożliwiło wdrożenie procedury prowadzącej do rozwiązania Bundestagu i rozpisania przedterminowych wyborów. Te zostały zaplanowane na 23.02.2025 r. Cała sytuacja była zaskoczeniem dla znacznej części niemieckiej sceny politycznej, a partie musiały w trybie przyspieszonym przygotować się do nowych wyborów, w związku z czym wiele pomysłów dotyczących polityki energetycznej i ochrony klimatu zostało w nowych programach przejęte z programów na wybory do Parlamentu Europejskiego.

Celem tej części opracowania jest prezentacja głównych założeń programowych w obszarze polityki energetycznej i ochrony klimatu najważniejszych niemieckich partii politycznych reprezentowanych w Bundestagu XX kadencji, które liczyły się w kampanii wyborczej na początku 2025 r.: CDU/CSU, SPD, Sojuszu 90/Zielonych, FDP, AfD, *Die Linke* i BSW. Autor spróbuje tym samym odpowiedzieć na pytanie, jak niemieckie partie widzą przyszłość niemieckiej energetyki? Które z partii idą najdalej w swych postulatach dotyczących ochrony klimatu i polityki energetycznej, a które dostrzegają potrzebę spowolnienia, lepszej kontroli i weryfikacji tego procesu bądź też większego uwzględnienia potrzeb sektora gospodarki i konsumentów. Zasadne wydaje się również pytanie, czy rosyjska agresja na Ukrainę i pojawiające się trudności związane z kwestią dostaw i cen energii znalazły swe odbicie w programach wyborczych? Można zatem postawić tezę, że w kampanii wyborczej 2025 r. w Niemczech zagadnienia związane z ochroną klimatu i transformacją energetyczną pozostały istotne, ale nie odgrywały kluczowej roli. Dużo ważniejsze były zagadnienia związane z gospodarką, polityką migracyjną, sprawami socjalnymi i szeroko rozumianym bezpieczeństwem obywateli. W kontekście omawianego tematu o wiele istotniejsza w porównaniu z poprzednimi wy-

---

niemieckich partii politycznych na wybory do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku, „Polityka i Społeczeństwo" nr 1/2025, t. 23, s. 208-228.

borami stała się kwestia bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Postrzegana ona jest tutaj przez autora jako zapewnienie ciągłości i bezpieczeństwa dostaw energii dla społeczeństwa i gospodarki przy zachowaniu dostępności cen, stanowienie o niezależności politycznej państwa (w kontekście dostaw energii) oraz dążenie do oparcia dostaw na zasadach zrównoważonego rozwoju[9].

CDU/CSU

Partie chadeckie wydawały się najlepiej przygotowane do przedterminowych wyborów. Prace nad programem na wybory do Bundestagu XXI kadencji podjęto już wczesną jesienią 2024 r. W połowie września rozwiązano kwestię chadeckiej nominacji kanclerskiej, która przypadła przewodniczącemu CDU Friedrichowi Merzowi. Liderzy najsilniejszej opozycyjnej formacji politycznej wielokrotnie nawoływali do rozwiązania koalicji SPD-Zieloni-FDP, która – ich zdaniem – nie radziła sobie z wyzwaniami piętrzącymi się przed Niemcami, a przodował w tym przewodniczący CSU Markus Söder. Dlatego wyjście liberałów z rządu po dymisji ministra finansów Ch. Lindnera i rozpad koalicji sygnalizacji świetlnej nie zaskoczyły chadeków. Wręcz przeciwnie, naciskali oni na kanclerza Scholza i prezydenta Franka-Waltera Steinmeiera o jak najszybsze zainicjowanie skomplikowanej procedury prowadzącej do rozwiązania Bundestagu i przeprowadzenia przedterminowych wyborów.

W dniu 17.12.2024 r. przewodniczący partii chadeckich F. Merz (CDU) i M. Söder (CSU) zaprezentowali gotowy program wyborczy pt. „Zmiana polityki dla Niemiec. Wspólny program wyborczy CDU i CSU" (*Politikwechsel für Deutschland. Gemeinsames Wahlprogramm von CDU und CSU*)[10]. Dokument podzielony został na cztery zasadnicze części, przy czym pierwszą z nich stanowiła krótka preambuła. W części drugiej pt. „Nasz plan dla kraju, który stworzy dobrobyt dla wszystkich" zawarte zostały kluczowe zapisy programowe dotyczące polityki energetycznej i ochrony klimatu. Odnoszą się do nich przede wszystkim dwa podrozdziały: „Tak dla niedrogiej, bezpiecznej i czystej energii" (s. 19-21) oraz „Tak dla ochrony klimatu i ochrony środowiska opartych na rynkowych zasadach" (s. 21-24).

---

[9] Definicja pojęcia „bezpieczeństwo energetyczne" jest szeroka i różnie interpretowana przez autorów. Szerszą analizę tego pojęcia i dyskursu wokół niego zaprezentowała m.in. B. Molo, *Polityka bezpieczeństwa energetycznego Niemiec w XXI wieku*, Kraków 2013, s. 30-48. Zob. również: M. Rewizorski, *Z powrotem do debaty neo-neo. Dwa spojrzenia na bezpieczeństwo energetyczne*, „Przegląd Strategiczny" nr 8/2015, s. 251-263.

[10] *Politikwechsel für Deutschland. Gemeinsames Wahlprogramm von CDU und CSU*, Berlin 2024, https://www.cdu.de/app/uploads/2025/01/km_btw_2025_wahlprogramm_langfassung_ansicht.pdf (dostęp: 30.07.2025).

W zakresie polityki energetycznej chadecy wyznaczyli przed wyborami dwa zasadnicze cele: zabezpieczenie dostępu do niedrogiej energii oraz zapewnienie Niemcom pozycji lidera w zakresie innowacji dotyczących energii. Tymczasem w obszarze ochrony klimatu zadeklarowali wolę odejścia od motywowanej ideologicznie polityki klimatycznej koalicji sygnalizacji świetlnej, która ich zdaniem nie sprawdziła się i prowadziła do dezindustrializacji kraju. Według chadeków ochrona klimatu wymaga silnej gospodarki. W zamian zaproponowali odmienne podejście w zakresie polityki klimatycznej i energetycznej: działanie wspólnie z ludźmi, a nie przeciwko nim.

Podstawowym zadaniem pozostało osiągnięcie celów Porozumienia Paryskiego: Niemcy powinny osiągnąć neutralność klimatyczną do 2045 r. Osiągnięcie tego celu musi wiązać się z utrzymaniem konkurencyjności gospodarki i zachowaniem spójności społecznej: tylko w ten sposób można uzyskać akceptację społeczną i zachować szansę na rozwój gospodarczy.

W obszarze ochrony klimatu chadecy postawili na innowacje, rozwój technologii i transfer wiedzy. Chcą wspierać inne kraje w zakresie ochrony klimatu, promując znak „Made in Germany". Zdają oni sobie sprawę, że ochrona klimatu i adaptacja do zmian klimatu to dwie strony tej samej monety. Zrównoważone zarządzanie zmianami klimatycznymi musi zawsze iść w parze z ograniczaniem emisji i obiegu węgla. W dokumencie zaproponowali szeroką współpracę na linii rząd federalny, kraje związkowe i gminy w zakresie ochrony klimatu, co powinno zapewnić lepsze wdrażanie środków na ten cel.

Polityka energetyczna zaproponowana przez chadeków powinna być pragmatyczna, otwarta na technologie i wolna od ideologii. W celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw zaproponowali oni wykorzystanie wszystkich przyjaznych dla klimatu i korzystnych dla systemu energetycznego mocy wytwórczych. Opowiedzieli się za dalszą ekspansją energii ze źródeł odnawialnych: energii wiatrowej na lądzie i morzu, energii słonecznej, energii geotermalnej, energii wodnej, bioenergii (biomasy). Zadeklarowali przy tym wolę utrzymania tzw. kompromisu węglowego, który oznacza uzgodnione wcześniej wycofanie z węgla (do 2038 r. – uzup. P.K.). Jednak ich zdaniem nie może dochodzić do dalszego trwałego wyłączania elektrowni węglowych, dopóki nie zostaną wybudowane nowe elektrownie gazowe i elektrociepłownie, które je zastąpią.

Chadecy zdecydowali się na zostawienie otwartej opcji dla energetyki jądrowej. Chcą rozwijać badania nad energetyką jądrową opartą na elektrowniach czwartej i piątej generacji: chodzi tutaj o tzw. małe reaktory jądrowe (SMR) i energetykę wykorzystującą fuzję jądrową. Ponadto zamierzają zbadać, czy możliwe jest i na jakich warunkach (koszty) wznowienie działalności ostatnio wyłączonych trzech elektrowni jądrowych.

W programie zaprezentowano koncepcję rynku energii elektrycznej, który uwzględnia nowe realia i zabezpiecza niezbędne inwestycje. Dużo uwagi poświę-

cono rozbudowie zintegrowanej i transgranicznej sieci elektroenergetycznej, a także dążeniu do efektywnego powiązania rozwoju odnawialnych źródeł energii, sieci i magazynowania. Wyrażone zostało wsparcie dla rozwijania idei europejskiej unii energetycznej: rozwinięty europejski wewnętrzny rynek energii zwiększa odporność i – przy większej podaży – przynosi korzyści konsumentom. Dlatego chadecy chcą zintensyfikować partnerstwa międzynarodowe na rzecz importu i eksportu energii.

Chadecy nie zapomnieli o problemach związanych z wysokimi cenami energii i oczekiwaniach konsumentów. W programie pojawił się postulat ograniczenia podatków od energii elektrycznej i obniżenia opłat sieciowych. Zdaniem chadeków konsumenci powinni mieć możliwość bardziej elastycznego reagowania na ceny energii: „Aby to osiągnąć, zużycie energii elektrycznej musi stać się bardziej inteligentne poprzez inteligentne liczniki i cyfryzację".

CDU i CSU opowiedziały się jednoznacznie za handlem emisjami, który jest właściwym narzędziem do skutecznego ograniczenia emisji, a tym samym jak najlepszej ochrony klimatu. Zamierzają wzmocnić jego pozycję jako kluczowego instrumentu ochrony klimatu w UE, stopniowo włączając do niego wszystkie sektory wraz z emisjami. Kolejnym postulatem partii chadeckich było ustanowienie gospodarki o obiegu zamkniętym opartej na CO2, w której wykorzystywany i składowany będzie on w sposób naturalny i techniczny. Tworzone mają być ramy umożliwiające wychwytywanie i utylizację dwutlenku węgla (CCU), jego wychwytywanie i składowanie (CCS) oraz bezpośrednie wychwytywanie CO2 z powietrza (DACCS), a także stworzenie niezbędnej infrastruktury transportowej.

Istotny punkt programu stanowi deklaracja dotycząca zniesienia kontrowersyjnej ustawy o ogrzewaniu budynków (GEG) przyjętej w 2023 r. przez rząd koalicji sygnalizacji świetlnej. Zdaniem chadeków jest ona zbyt represyjna. Jednocześnie stawiają oni na neutralne technologicznie i niskoemisyjne systemy grzewcze.

Ponadto w programie znalazły się zapisy dotyczące zrównoważonego wykorzystania zasobów, recyklingu, ochrony środowiska (m.in. ochrony zagrożonych gatunków i ich siedlisk, ochrony mórz i oceanów, ochrony torfowisk jako pochłaniaczy CO2) czy też utrzymania i zabezpieczenia infrastruktury przeciwpowodziowej.

Dużo uwagi poświęcono zagadnieniom związanym z transportem. Chadecy mają świadomość, że infrastruktura transportowa w Niemczech starzeje się i wymaga ogromnych nakładów na modernizację, dlatego niezbędne są środki zaradcze, aby dostosować ją do wymogów obecnych czasów. Z drugiej strony mieszkańcy powinni mieć możliwość swobodnego wyboru sposobu przemieszczania się. Zdaniem chadeków stanowi to przejaw wolności.

Dlatego mówią „TAK" dla samochodu i domagają się utrzymania czołowej pozycji niemieckiego przemysłu samochodowego. Są przeciwni postawom anty-

samochodowym: zakazom wjazdu do centrów miast, ograniczaniu liczby miejsc parkingowych i wprowadzeniu ogólnego limitu prędkości na niemieckich autostradach. W programie pojawił się postulat cofnięcia zakazu stosowania silników spalinowych.

Równocześnie chadecy chcą uczynić transport publiczny bardziej efektywnym i lepiej dopasowanym do potrzeb obywateli (niezawodna infrastruktura i dostępność dla mieszkańców miast i wsi). Zapowiedziano przy tym usprawnienie i restrukturyzację narodowego przewoźnika Deutsche Bahn, aby dostosować go do wyzwań przyszłości. Obiecano przy tym zapewnienie stabilnego finansowania inwestycji w infrastrukturę transportową i uproszczenie procedur przy wdrażaniu konkretnych projektów infrastrukturalnych.

CDU i CSU chcą rozwijać różnorodne środki transportu (ich zdaniem transport publiczny i prywatny uzupełniają się). Są otwarci na wdrażanie nowoczesnych technologii: wspierają elektromobilność, wykorzystywanie przyjaznych dla klimatu alternatywnych napędów jak e-paliwa, wodór i zrównoważone biopaliwa. Zdają sobie sprawę, że przyszłość transportu towarowego należy do bezemisyjnego transportu drogowego, kolejowego i wodnego (chcą wzmocnić konkurencyjność portów i poprawić drożność dróg wodnych; są za rozwijaniem Narodowej Strategii Portowej).

SPD

Socjaldemokratyczna Partia Niemiec przystępowała do przedterminowych wyborów do Bundestagu z pozycji partii rządzącej, jako silniejszy partner w mniejszościowym rządzie SPD-Zieloni kierowanym nadal przez kanclerza Olafa Scholza. Socjaldemokraci mieli nadzieję, że projekt koalicji sygnalizacji świetlnej dotrwa do końca XX kadencji Bundestagu (do wczesnej jesieni 2025 r.), jednak w obliczu narastających wewnątrzkoalicyjnych sporów i niemożności współpracy z FDP kanclerz zdecydował się 6.11.2024 r. zdymisjonować ministra finansów, co doprowadziło do wyjścia liberałów z rządu. Wobec utraty poparcia większości parlamentarnej przez kadłubowy rząd SPD-Zieloni niezbędne okazało się przyspieszenie wyborów; choć kanclerz Scholz starał się o wydłużenie całego procesu prowadzącego do wyborów, nie zakończyło się to sukcesem. Późną jesienią SPD nie była przygotowana do wcześniejszych wyborów: nie wyznaczono jeszcze lidera i kandydata na kanclerza (finalnie został nim O. Scholz), a prace nad programem wyborczym nie były daleko posunięte.

SPD przedstawiła projekt programu wyborczego w dniu 17.12.2024 r. Został on – po naniesieniu niezbędnych poprawek – zatwierdzony podczas zjazdu partii w dniu 11.01.2025 r.

Program wyborczy SPD pt. „Więcej dla Ciebie. Lepiej dla Niemiec" (*Mehr für Dich. Besser für Deutschland*)[11] podzielony został na cztery części, w których zawarto 24 główne obszary tematyczne. Zagadnienia związane z energetyką i ochroną klimatu w znacznym stopniu porozrzucane zostały po różnych częściach programu, choć zagadnieniom klimatycznym podporządkowano odrębny podrozdział („Walczymy o ochronę klimatu, na którą będzie stać każdego", s. 33-34).

W dokumencie zadeklarowano, że SPD nadal chce angażować się na rzecz realizacji wyznaczonych dla Niemiec i UE celów klimatycznych. Konieczne jest ograniczenie globalnego wzrostu temperatury poniżej 2 st. C., a najlepiej jeśli uda się wprowadzić go na ścieżkę 1,5 st. C. Socjaldemokraci poparli Europejski Zielony Ład, dzięki któremu Europa ma stać się pierwszym kontynentem neutralnym dla klimatu. Nie chcą zaprzepaścić dotychczasowych osiągnięć na tym polu. Są świadomi pionierskiej roli Niemiec w obszarze ochrony klimatu i zamierzają ją spożytkować z korzyścią dla kraju, obywateli i Niemiec jako lokalizacji biznesowej.

Zaproponowana została zmiana paradygmatu w polityce klimatycznej, która będzie się częściej opierać na rozwiązaniach społecznych. Wyznacznikiem socjaldemokratycznej polityki klimatycznej ma być to, że każdy będzie miał realną szansę przejścia na rozwiązania neutralne dla klimatu. Dlatego SPD chce, aby wsparcie finansowe państwa było kierowane przede wszystkim do tych, którzy w innych okolicznościach nie będą sobie mogli pozwolić na zakup pompy ciepła czy samochodu elektrycznego. Zmiana paradygmatu oznacza również, że neutralność klimatyczna jest także zadaniem publicznym, dlatego współpraca między władzami federalnymi, krajami związkowymi i gminami powinna być poprawiana i rozwijana. Pomocne może okazać się wsparcie z Funduszu Niemieckiego (postulowany w programie specjalny fundusz na modernizację infrastrukturalną – uzup. P.K.), jak i reforma reguły hamulca zadłużenia.

Socjaldemokraci jednoznacznie opowiedzieli się za ekspansją energii elektrycznej pozyskiwanej z OZE. W programie zwrócono uwagę, że energia wiatrowa i fotowoltaika są już najtańszą formą produkcji energii elektrycznej. Ich konsekwentna rozbudowa oraz integracja obiektów magazynowych sprawią, iż zaopatrzenie w energię będzie bezpieczne i trwale przystępne cenowo. SPD chce przy tym zadbać o to, by opłaty sieciowe nie wzrastały. Socjaldemokraci zamierzają najpierw ustabilizować wysokość opłat sieciowych, a następnie ograniczyć je do 3 centów za kWh. Przy okazji zaproponowali wiele działań na rzecz zmniejszenia kosztów energii dla gospodarstw domowych (obniżenia podatków, dodatek klimatyczny). Partia postuluje dalsze ograniczanie emisji gazów cieplarnianych, które można osiągnąć poprzez

[11] *Mehr für Dich. Besser für Deutschland. Regierungsprogramm der SPD für die Bundestagswahl 2025*, https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Beschluesse/Programm/SPD_Programm_bf.pdf (dostęp: 30.07.2025).

„przyspieszony rozwój odnawialnych źródeł energii, efektywne zarządzanie energią, dekarbonizację budownictwa oraz bardziej kompleksową gospodarkę o obiegu zamkniętym". Cena emisji CO2 (55 euro za tonę w 2025 r. i do 65 euro w 2026 r.) powinna zostać utrzymana. W celu ograniczenia obciążeń wysokimi cenami emisji socjaldemokraci stawiają na fundusze klimatyczne, które powinny przynieść korzyści zwłaszcza osobom o niższych dochodach.

SPD opowiada się za rozwijaniem technologii opartych na wodorze. Sprzeciwia się powrotowi do energetyki jądrowej. W programie zabrakło bezpośrednich odniesień do terminu odejścia od węgla (w praktyce oznacza to, że SPD przyjmuje nadal 2038 r. jako datę graniczną – P.K.).

W obszarze transportu socjaldemokraci priorytetowo traktują inwestycje w transport kolejowy (modernizację i rozwijanie sieci kolejowej, wymianę taboru); deklarują wsparcie dla narodowego przewoźnika Deutsche Bahn, który powinien działać jako zintegrowana korporacja będąca własnością publiczną. Zapowiedziano utrzymanie na stałe *Deutschlandticket* oraz – we współpracy z krajami związkowymi i gminami – wsparcie dla rozwoju lokalnego transportu publicznego.

Socjaldemokraci cieszą się z tego, że coraz więcej osób przesiada się z samochodów do autobusów, pociągów lub na rowery, choć zdają sobie sprawę, że dla wielu osób samochód pozostaje niezbędnym środkiem transportu. SPD chce zachęcić osoby prywatne do zakupu nowych samochodów elektrycznych, oferując tymczasową ulgę podatkową przy nabyciu takiego pojazdu wyprodukowanego w Niemczech (procedura ma być prosta: kupno samochodu, zadeklarowanie zakupu i woli otrzymania ulgi w zeznaniu podatkowym, a pieniądze z powrotem trafią na konto kupującego). SPD zadeklarowała dalsze wsparcie dla elektromobilności m.in. poprzez rozbudowę systemu ładowarek dla samochodów osobowych i ciężarowych (chcą, aby stacja szybkiego ładowania znajdowała się przed każdym supermarketem i na każdej stacji benzynowej). SPD chce ułatwić osobom młodym możliwość uzyskania prawa jazdy: każda osoba w wieku 17 lat ma otrzymać specjalny bon mobilnościowy w wysokości 500 euro, który można wykorzystać np. przy opłacaniu kursu i egzaminu na prawo jazdy, biletu kolejowego czy też zakupu roweru. Zaproponowano wprowadzenie specjalnego federalnego planu mobilności, który ma obejmować modernizację sieci autostrad i mostów. W programie pojawił się także postulat wprowadzenia ograniczenia prędkości do 130 km/h na autostradach. Zapowiedziano także rozwijanie ogólnokrajowej sieci dróg rowerowych i budowę parkingów dla rowerów. W programie pojawiło się szereg propozycji dotyczących promowania zakupu neutralnych dla klimatu autobusów i samochodów ciężarowych, rozwijania transportu kolejowego i żeglugi śródlądowej (jej modernizacji), w tym wdrożenia Narodowej Strategii Portowej. SPD w duchu uczciwej konkurencji chce kształtować drogę do rozwoju neutralnego dla klimatu transportu lotniczego.

Sojusz 90/Zieloni

Partia Sojusz 90/Zieloni przystępowała do przedterminowych wyborów do Bundestagu XXI kadencji w o wiele trudniejszej sytuacji niż miało to miejsce przed wyborami z 2021 r. Wówczas tematyka kampanii wyborczej skupiona w dużym stopniu wokół kwestii ochrony klimatu sprzyjała Zielonym, których postulaty w obszarze ochrony klimatu i środowiska oraz transformacji energetycznej szły najdalej. Trafiały one wtedy na podatny grunt w Niemczech. W obozie Zielonych ukuto wówczas pojęcie społeczno-ekologicznej gospodarki rynkowej, która miała zastąpić istniejący w RFN model społecznej gospodarki rynkowej i stać się symbolem zmian, które partia Zielonych zamierzała wdrażać po wyborach. Tymczasem w 2025 r. Zieloni szli do wyborów obciążeni trzyletnim okresem współudziału w rządach niepopularnej w Niemczech koalicji sygnalizacji świetlnej. I to właśnie Zieloni byli najostrzej atakowani przez politycznych konkurentów z powodu konsekwentnych dążeń do osiągnięcia założonych celów klimatycznych i ideologizacji polityki.

Projekt programu wyborczego partii Sojusz 90/Zieloni opublikowany został 17.12.2024 r., a po przedyskutowaniu ponad 3000 poprawek przyjęto go podczas nadzwyczajnej federalnej konferencji delegatów w dniu 26.01.2025 r. Program pt. „Wzrastamy razem" (*Zusammen wachsen. Regierungsprogramm 2025*)[12] tradycyjnie był jednym z najobszerniejszych i najbardziej szczegółowych programów wyborczych (mógł się z nim równać jedynie program AfD). Dokument podzielony został na trzy zasadnicze części, przy czym w najobszerniejszej części pierwszej („Wzrastać w przyszłość – ekologicznie i ekonomicznie") skupiono się na zagadnieniach związanych z transformacją energetyczną oraz ochroną klimatu i środowiska. Niemniej jednak kwestie te przewijają się przez cały dokument.

Na początku programu Zieloni zadeklarowali, że w ramach nowego rządu chcą kontynuować prace nad eliminowaniem strukturalnych słabości położenia gospodarczego Niemiec, wspierać firmy na drodze do neutralności klimatycznej i dostosować gospodarkę do ograniczeń planety. Będą przy tym dążyć do zwiększenia potencjału innowacyjnego Niemiec (zadeklarowali przy tym rządowe wsparcie dla przyjaznych dla klimatu inwestycji). Celem pozostaje wzmocnienie idei społeczno-ekologicznej gospodarki rynkowej (zarysowanej w programie z 2021 r.).

Także tym razem ochrona klimatu stała się kluczowym elementem programu i deklaracji politycznych partii Sojusz 90/Zieloni. Zieloni opowiadają się za konsekwentną realizacją zapisów Porozumienia Paryskiego, jak i za ambitnym wdrażaniem założeń Europejskiego Zielonego Ładu. W programie wyrażono sprzeciw

[12] *Zusammen wachsen. Regierungsprogramm 2025*, Berlin 2025, https://cms.gruene.de/uploads/assets/20250205_Regierungsprogramm_DIGITAL_DINA5.pdf (dostęp: 31.07.2025).

wobec prób ograniczania założeń Zielonego Ładu, jak i pakietu „Fit for 55". Zieloni będą dążyć do realizacji kluczowego celu w tym obszarze: do 2050 r. Europa powinna stać się pierwszym w pełni neutralnym dla klimatu kontynentem, a Niemcy powinny to uczynić jeszcze szybciej. Dlatego tak dużo uwagi poświęcają oni kwestii osiągnięcia do 2040 r. poziomu 90-95% redukcji emisji gazów cieplarnianych w porównaniu z wielkością emisji z 1990 r. Chcą przy tym, aby wkład Niemiec w realizację tego celu był największy.

Modernizacja gospodarki ma przebiegać w sposób neutralny dla klimatu przy wykorzystaniu takich instrumentów, jak cena za emisję CO2 (Zieloni opowiadają się za handlem emisjami), rządowe wsparcie dla przyjaznych dla klimatu inwestycji oraz stosowanie odpowiednich regulacji. Partii zależy na tym, żeby koszty tej modernizacji były akceptowalne dla społeczeństwa. Dlatego osoby o niskich i średnich dochodach powinny odzyskać znaczną część ponoszonych kosztów w ramach tzw. dodatku klimatycznego (*Klimageld*) poprzez zwrot opłat za emisję CO2 w budynkach, za ogrzewanie i transport. Zieloni oczekują, że *Klimageld* zostanie wprowadzony w najbliższej kadencji Bundestagu.

W programie znalazło się wiele zapisów dotyczących ochrony środowiska: ochrony zagrożonych gatunków, fauny i flory czy też magazynowania CO2. Zieloni widzą spory potencjał w rozwijaniu gospodarki o obiegu zamkniętym, dlatego wspierają działania na rzecz recyklingu, wielokrotnego używania produktów, a także ograniczenia stosowania plastiku.

Zieloni od lat opowiadają się za konsekwentną ekspansją energetyki opartej na źródłach odnawialnych, która jest przy tym o wiele tańsza. Dla sektora energetycznego wyznaczono konkretny cel: do 2035 r. należy doprowadzić do tego, że energia elektryczna w Niemczech będzie wytwarzana w sposób całkowicie neutralny dla klimatu (do 2030 r. w ten sposób ma być wytwarzane co najmniej 80% energii). Będzie to możliwe jeśli zostaną dokonane ogromne inwestycje w rozbudowę sieci elektroenergetycznych i magazynów energii, a także w elektrownie biogazowe, które będą zasilane odpadami i materiałami resztkowymi. Do 2030 r. należy zaprzestać uruchamiania elektrowni na węgiel. Zieloni kategorycznie odrzucają możliwość powrotu do energetyki jądrowej m.in. ze względu na nie do końca rozwiązaną kwestię składowania odpadów (z drugiej strony w innym miejscu programu deklarują chęć rozwijania badań nad fuzją jądrową). Niechętni są także wykorzystywaniu gazu do tych celów. Aby ograniczyć koszty energii dla konsumentów, postulują m.in. ograniczenie opłat sieciowych i podatku: dzięki temu czteroosobowa rodzina będzie mogła zaoszczędzić 400 euro rocznie. W sektorze budowlanym położono większy nacisk na rozbudowę i rozwój sieci ciepłowniczych i pomp ciepła.

Zdaniem Zielonych sektor transportu musi nadrobić najwięcej zaległości w realizacji celów klimatycznych, dlatego w programie zadeklarowano zintensyfikowanie działań na rzecz rozbudowy infrastruktury kolejowej i szybszego przej-

ścia na elektromobilność (w tym celu ma być wzmocniona rola Rady Ekspertów ds. Klimatu). W programie podkreślono, że w skali globalnej „rywalizacja między samochodami z silnikami spalinowymi i elektrycznymi jest już dawno rozstrzygnięta", dlatego konsekwentnie obstają przy utrzymaniu zakazu rejestrowania w UE nowych pojazdów napędzanych silnikiem spalinowym począwszy od 2035 r. W zamian zamierzają wspierać elektromobilność m.in. poprzez promowanie zakupu aut elektrycznych i rozbudowę infrastruktury ładowania. W programie podkreślono, że RFN jest jedynym państwem na świecie, które zezwala na nieograniczoną prędkość na autostradach ze szkodą dla życia ludzkiego i środowiska. Zdaniem Zielonych ograniczenie prędkości do 130 km/h jest już spóźnione, a na drogach lokalnych powinno ono wynosić 80 km/h (jedna z wniesionych poprawek do programu, w której zaproponowano limit 120 km/h na autostradach, została odrzucona).

Dużo uwagi poświęcono rozwojowi transportu publicznego jako alternatywy dla samochodu. Zieloni proponują intensywną rozbudowę infrastruktury kolejowej, a w programie pojawiła się propozycja obniżenia ceny *Deutschlandticket* do poziomu 49 euro miesięcznie (od 1.01.2025 r. wynosi ona 58 euro). Zieloni chcą też rozwijać przepustowość transportu kolejowego: celem jest osiągnięcie „30% udziału kolei w transporcie towarów". Nie zapomniano oczywiście o promowaniu turystyki rowerowej: pojawiła się propozycja dalszej rozbudowy dróg rowerowych.

FDP

Wolna Partia Demokratyczna (FDP) przystępowała do przedterminowych wyborów do Bundestagu już w roli partii opozycyjnej, która jednak była obciążona trzema latami rządów w ramach koalicji sygnalizacji świetlnej. I choć FDP była krytyczna wobec niektórych działań rządu w obszarze polityki energetycznej, to jednak ponosiła za nie częściową odpowiedzialność. Krytyka liberałów dotyczyła trzech głównych punktów: wycofania się z energetyki jądrowej[13], uchwalenia z inicjatywy Zielonych kontrowersyjnej ustawy o energetyce budynków (GEG)

[13] Po wyłączeniu 15.04.2023 r. trzech ostatnich elektrowni jądrowych w Niemczech pojawiły się w licznych wystąpieniach polityków FDP głosy nawołujące do przywrócenia ich działania. Wczesną wiosną 2024 r. trzy wschodnioniemieckie związki krajowe FDP złożyły nawet specjalny wniosek na kongres partii (27-28.04.2024 r.), w którym domagano się przyjęcia uchwały nawołującej do przywrócenia energetyki jądrowej w Niemczech. Wniosek nie uzyskał jedna akceptacji większości delegatów, choć przebieg debaty wskazywał, że większość delegatów była otwarta na uruchamianie elektrowni tego typu. Problem stanowiły jednak wysokie koszty i czas potrzebny na wybudowanie nowych elektrowni jądrowych, https://www.tagesschau.de/inland/innenpolitik/fdp-parteitag-atomkraft-100.html (dostęp: 1.08.2025).

w 2023 r. (nawet pomimo jej złagodzonej formy) oraz forsowania decyzji o odejściu od silnika spalinowego (liberałowie konsekwentnie stawiali na rozwój paliw syntetycznych). Postulaty te znalazły się już w programie FDP na wybory do Parlamentu Europejskiego (9.06.2024 r.).

Wstępny projekt programu wyborczego FDP został ogłoszony 18.12.2024 r., a formalnie przyjęty przez kongres partii na początku lutego 2025 r. Program nosi tytuł „Wszystko da się zmienić" (*Alles lässt sich ändern*)[14]. Zagadnieniom związanym z polityką energetyczną poświęcono jeden z podrozdziałów programu pt. „Opłacalna energia dla obywateli i przedsiębiorstw" (s. 16-17), a ochronie klimatu osobny podrozdział pt. „Ochrona środowiska i ochrona klimatu poprzez innowacje i gospodarkę rynkową" (s. 39-40).

Liberałowie opowiadają się za osiągnięciem europejskiego celu klimatycznego (do 2050 r.) w sposób bezpieczny i korzystny pod względem ekonomicznym. Aby temu sprostać, proponują przesunięcie o pięć lat terminu osiągnięcia niemieckiego celu klimatycznego zapisanego w ustawie o ochronie klimatu (2045 r.) i zastąpienie go datą wyznaczoną dla realizacji europejskiego celu klimatycznego (2050 r.). Powinno to dać przedsiębiorstwom, zwłaszcza związanym z sektorami energochłonnymi, więcej czasu na przejście na technologie przyjazne dla klimatu. Wydłuży to czas wdrażania nowych technologii, wzmocni ekonomicznie przedsiębiorstwa, zabezpieczy miejsca pracy i pozwoli uniknąć wprowadzania miliardowych programów subsydialnych.

FDP opowiada się za jednolitym europejskim rynkiem handlu emisjami. W sytuacji gdy cena emisji CO2 rośnie z roku na rok, liberałowie postulują ograniczenie wszelkich regulacji. Niech decyduje rynek, a jednocześnie emisje powinny być redukowane tam, gdzie to się najbardziej opłaca. W kwestii usuwania, redukcji i przechowywania gazów cieplarnianych FDP popiera stosowanie nowoczesnych technologii, takich jak wychwytywanie i składowanie dwutlenku węgla (CCS) oraz wychwytywanie i utylizacja dwutlenku węgla (CCU). Firmy stosujące tego typu technologie przy usuwaniu gazów cieplarnianych powinny otrzymywać specjalne bezpłatne certyfikaty emisji (które mogłyby wykorzystywać w innych miejscach).

Liberałowie w swym programie domagają się redukcji cen energii, aby utrzymać konkurencyjność niemieckiej gospodarki. Dlatego postulują obniżenie podatku od energii elektrycznej do minimalnej ceny regulowanej prawem UE, jak również kompleksową reformę systemu opłat sieciowych. Ma ona spowodować, że rozbudowa sieci (zwłaszcza naziemnych) będzie bardziej przystępna cenowo i ograniczone zostaną bariery biurokratyczne (mają być wykorzystane możliwości

[14] *Alles lässt sich ändern. Das Wahlprogramm der FDP zur Bundestagswahl 2025*, https://www.fdp.de/sites/default/files/2024-12/fdp-wahlprogramm_2025.pdf (dostęp: 1.08.2025).

jakie daje cyfryzacja). FDP obiecuje w tym obszarze większą efektywność dzięki „lepszej synchronizacji rozbudowy sieci z rozwojem odnawialnych źródeł energii, elektrowni, magazynów i gospodarki wodorowej".

FDP proponuje budowę nowych elektrowni gazowych przy równoczesnym postulacie dotyczącym dywersyfikacji dostaw gazu. W obliczu krytycznego stanowiska wobec polityki Rosji i jej agresji na Ukrainę liberałowie postulują wdrożenie unijnego planu, który miałby na celu zaprzestanie zakupu surowców energetycznych z Rosji. Aby zainteresować koncerny energetyczne tego typu elektrowniami (tj. gazowymi), FDP opowiada się za rozwojem rynku mocy. Ponadto partia popiera rozwój biogazowni, mając na uwadze wzmocnienie bezpieczeństwa dostaw energii (ważne jest, aby istniejące biogazownie mogły być nadal wykorzystywane i przyczynić się do obniżenia kosztów energii elektrycznej). FDP chce utrzymania wydobycia węgla brunatnego w Niemczech wschodnich do czasu wyznaczonego terminu wyjścia z węgla, tj. do 2038 r.

Należy też zauważyć, że FDP – choć zasadniczo popiera ekspansję energetyki opartej na źródłach odnawialnych – domaga się zniesienia państwowych dotacji dla energii pozyskiwanej z OZE. A cena i rozwój energetyki opartej na źródłach odnawialnych powinny być podporządkowane zasadom rynkowym. Zdaniem FDP fuzja jądrowa i budowa nowoczesnych elektrowni jądrowych stanowią „bezpieczne dla klimatu technologie przyszłości". Partia chce stworzyć ramy prawne, które umożliwią w przyszłości budowę elektrowni jądrowych nowej generacji, a także ponowne uruchomienie wyłączonych elektrowni starszej generacji. Zdaniem FDP przyjęta w 2023 r. ustawa o energetyce budynków (GEG) powinna zostać całkowicie uchylona.

W obszarze transportu FDP stawia na rozwój motoryzacji, promocję paliw alternatywnych i zwiększenie dostępności prawa jazdy. Liberałowie są przeciwni wprowadzeniu zakazu zakupu nowych aut z silnikiem spalinowym od 2035 r. Zamiast stopniowego zastępowania silników spalinowych silnikami elektrycznymi w transporcie FDP proponuje wykorzystywanie paliw alternatywnych, co umożliwiłoby neutralne dla klimatu użytkowanie samochodów. Dlatego samochody napędzane wodorem i paliwami alternatywnymi powinny być traktowane pod względem prawnym i podatkowym tak samo jak samochody elektryczne. FDP jest przeciwna stosowaniu limitów prędkości na autostradach. Partia domaga się obniżenia cenzusu wieku do 16 lat dla otrzymania prawa jazdy, a osoby starsze powinny mieć prawo do zachowania uprawnień do prowadzenia pojazdu do końca życia. Zdaniem FDP transport publiczny jest uzupełnieniem transportu prywatnego. Partia stawia tutaj na wzmocnienie zasad konkurencyjności w transporcie kolejowym, powietrznym oraz śródlądowym i morskim oraz na wdrażanie nowoczesnych technologii. FDP chce, aby do rozbudowy i modernizacji sieci dróg i autostrad wykorzystane były środki z opłat drogowych oraz

środki z kapitału prywatnego (który należy zachęcić do inwestowania w infrastrukturę), a okres i sposób planowania inwestycji powinien zostać skrócony i uproszczony.

AfD

Alternatywa dla Niemiec jest formacją polityczną, która najbardziej zyskała w notowaniach sondażowych od momentu wyborów do Bundestagu XX kadencji. Jednym z elementów strategii AfD była konsekwentna krytyka polityki klimatycznej i energetycznej rządu Olafa Scholza. W swej agitacji partia ta podkreślała również aspekt socjalny transformacji energetycznej w Niemczech i krytykowała odejście – w wyniku rosyjskiej agresji na Ukrainę – od bliskiej współpracy gospodarczej z Rosją, co zdaniem AfD skutkowało rosnącymi cenami energii. W tym aspekcie AfD starała się prezentować jako partia działająca w interesie zwykłego obywatela niezadowolonego z powodu drastycznych podwyżek cen energii. Należy zaznaczyć, że postulaty AfD w obszarze polityki energetycznej i ochrony klimatu znacznie odróżniały ją od pozostałych liczących się partii w Niemczech.

Wstępny projekt programu wyborczego kierownictwo AfD przedstawiło już pod koniec listopada 2024 r. Finalna wersja programu została przyjęta podczas zjazdu partii w Riesa w dniach 11-12.01.2025 r., a opublikowano ją dopiero na początku lutego. Ten obszerny program (177 stron) nosi tytuł „Czas na Niemcy" (*Zeit für Deutschland)*[15]. Zagadnienia związane z energetyką, klimatem i transportem zajęły w nim nieco ponad siedem stron (s. 40-47).

AfD dużo uwagi poświęca kwestii bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Zdaniem partii skupienie się od dekad w RFN na ideologicznie motywowanej „polityce klimatycznej" i preferencyjnym traktowaniu odnawialnych źródeł energii stało się powodem niepewnej sytuacji energetycznej Niemiec. Wspierane przez partie głównego nurtu wycofanie się z energetyki jądrowej i odchodzenie od energetyki opartej na węglu jeszcze bardziej pogorszyło stan rzeczy. W obliczu sankcji nałożonych na Rosję dostawy niedrogiej energii (niedrogich źródeł energii) są również poważnie zagrożone. W programie podkreślono, że Niemcy przestały już być konkurencyjne na rynku energii. Według AfD taka polityka doprowadziła do dezindustrializacji Niemiec i zubożenia społeczeństwa, ale w zamian „ekosocjalistyczni obrońcy klimatu" mogą cieszyć się ze spadku emisji CO2.

---

[15] *Zeit für Deutschland. Programm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum 21. deutschen Bundestag*, Berlin 2025, https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf (dostęp: 1.08.2025).

AfD uważa, że żadne z odnawialnych źródeł energii nie przetrwałoby na rynku bez pomocy subsydiów ze strony państwa, podczas gdy ceny energii konwencjonalnej są przy tym sztucznie zawyżane. Takie odejście od zasad gospodarki rynkowej kosztuje niemieckich podatników ogromne sumy, prowadzi równocześnie do destabilizacji sieci energetycznych, a Niemcy stały się importerem energii elektrycznej z jednymi z najwyższych cen za energię w krajach uprzemysłowionych.

W odpowiedzi na to Alternatywa dla Niemiec chce działać w interesie obywateli i przedsiębiorców, dlatego będzie wspierać gospodarkę rynkową i otwartość technologiczną w tym zakresie i przywracać triadę energetyczną obejmującą: bezpieczeństwo dostaw, efektywność ekonomiczną i ochronę środowiska. W przyszłości elektrownie oparte na OZE będą musiały wykazać się efektywnością ekonomiczną i rezygnować z subsydiów.

AfD, zgodnie z orzeczeniem TSUE, chce przywrócić tradycyjne „bezideowe" zadania Federalnej Agencji Sieci oparte na regulacji rynków energii elektrycznej i gazu oraz zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw. Partia ta domaga się, aby nieuszkodzony gazociąg Nord Stream 2 (linia B) został jak najszybciej oddany do użytku, a uszkodzone nitki Nord Stream 1 i 2 niezwłocznie naprawione, zaś sabotażyści pociągnięci do odpowiedzialności. AfD sprzeciwia się planowanemu wycofywaniu się z energetyki opartej na węglu brunatnym (proponuje nawet budowę nowoczesnych elektrowni na węgiel brunatny) i domaga się powrotu do energetyki jądrowej. Do czasu uruchomienia elektrowni jądrowych węgiel i gaz powinny zagwarantować Niemcom bezpieczeństwo dostaw energii elektrycznej (magazyny energii są za drogie lub nie istnieją). Zdaniem AfD wodór jako źródło energii jest niekonkurencyjny. W programie zapewniono, że AfD opowiada się za otwartością technologiczną w różnych obszarach energetyki, a celem polityki partii jest zapewnienie obywatelom i przedsiębiorstwom pewnego dostępu do energii po niskich cenach.

AfD zamierza prowadzić politykę transportową nastawioną na potrzeby obywateli. Odrzuca ideologicznie motywowaną politykę zakazów, która faworyzuje lub dyskryminuje określone środki transportu. Priorytetem dla AfD jest swoboda wyboru środka transportu przez obywateli, a mobilność powinna być przystępna cenowo.

W programie zapewniono, że AfD będzie prowadzić kampanię na wszystkich szczeblach na rzecz zniesienia zakazu stosowania silników spalinowych. AfD dostrzega znaczenie niemieckiego przemysłu motoryzacyjnego i powiązanych z nim gałęzi przemysłu. Partia chce powstrzymać preferencyjne traktowanie elektromobilności, w tym publiczne finansowanie infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych. Uważa, że nie można tego wdrażać w tak szybkim tempie ze względu na ograniczenia sieci energetycznej, a „produkcja baterii stanowi znacznie większe obciążenie dla środowiska niż silnik spalinowy". AfD postuluje, by to postęp

technologiczny i reguły rynkowe decydowały o tym, czy silnik spalinowy zostanie zastąpiony przez alternatywne źródła napędu, a nie ideologicznie motywowana polityka zakazów. AfD domaga się, aby paliwa syntetyczne zostały uznane przez UE za równoważne paliwo dla silników spalinowych.

AfD domaga się poprawy systemu transportowego w Niemczech. Partia zdaje sobie sprawę, że wiele autostrad i mostów w Niemczech od dawna pilnie wymaga remontu i naprawy. Poprawę można osiągnąć dzięki skutecznemu planowaniu i wdrażaniu ich realizacji przy ograniczeniu i usprawnieniu procedur w zakresie decyzji środowiskowych. Partia sprzeciwia się wprowadzeniu ogólnego ograniczenia prędkości na drogach federalnych i uważa, że państwo powinno zająć się ważniejszymi problemami, jak choćby poprawa jakości i funkcjonalności infrastruktury. AfD apeluje o zwiększenie liczby miejsc parkingowych dla ciężarówek i konsekwentne egzekwowanie obowiązujących zakazów wyprzedzania dla ciężarówek w celu poprawy bezpieczeństwa. Ponadto chce ograniczyć rosnące opłaty związane z emisją CO2 oraz wspierać niemieckich spedytorów (m.in. poprzez lepszą kontrolę zagranicznych firm i przeciwdziałanie dumpingowi). Ponadto w programie znalazły się zapisy dotyczące modernizacji i rozbudowy sieci kolejowej, transportu lotniczego (np. sprzeciw wobec nierealistycznych celów UE w zakresie emisji CO2 dla transportu lotniczego) oraz morskiego (wsparcie dla niemieckich portów np. poprzez redukcję opłat i barier biurokratycznych) i śródlądowego.

Die Linke

Partia *Die Linke* konsekwentnie opowiadała się za daleko idącą transformacją energetyczną i aktywnie agitowała na rzecz ochrony klimatu. Nie inaczej było przed wyborami do Bundestagu XXI kadencji. Liderzy partii zaprezentowali projekt programu wyborczego już 9.12.2024 r. Jego końcowa wersja została przedyskutowana i przyjęta 18.01.2025 r. podczas nadzwyczajnego zjazdu partii. Program pt. „Wszyscy chcą rządzić. My chcemy zmieniać" (*Alle wollen regieren. Wir wollen verändern*)[16] podzielony został na 20 rozdziałów obejmujących poszczególne obszary życia. Omawiana w niniejszym tekście tematyka znalazła się w części rozdziału ósmego („Sprawiedliwość klimatyczna i transformacja energetyczna", s. 32-35), w rozdziale dziewiątym („Mobilność dla wszystkich", s. 36-37) oraz we fragmencie rozdziału pierwszego („Obniżamy ceny energii – sprawiedliwie i w sposób przyjazny dla klimatu", s. 5-7).

---

[16] *Alle wollen regieren. Wir wollen verändern. Reichtum teilen. Preise senken. Füreinander. Wahlprogramm Die Linke*, https://www.die-linke.de/fileadmin/user_upload/Wahlprogramm_Langfassung_Linke-BTW25_01.pdf (dostęp: 4.08.2025)

Według *Die Linke* skutki ocieplenia są coraz bardziej odczuwalne w Niemczech (z jednej strony częste powodzie, a z drugiej susze i niedobory wody, obumieranie lasów) i będą kształtować życie obywateli. Dlatego jak najszybciej należy ograniczyć emisje i osiągnąć cele klimatyczne. Według autorów programu Niemcy nie mogą sobie pozwolić na opóźnienia. W programie wyznaczono główny cel: osiągnięcie przez Niemcy neutralności klimatycznej w 2040 r. Przy okazji skrytykowano partie koalicji sygnalizacji świetlnej, która zniosła cele sektorowe w ustawie o ochronie klimatu.

W programie bardzo dużo miejsca poświęcono społecznemu wymiarowi transformacji energetycznej. Zasadniczym celem *Die Linke* jest obniżenie cen energii (zwłaszcza dla najuboższych) i obciążenie najbogatszych kosztami transformacji. Partia postulowała obniżenie podatku od energii elektrycznej do minimalnej stawki europejskiej (ma to przynieść obniżkę o 9 centów za kWh, co spowoduje 315 euro rocznie oszczędności na gospodarstwo domowe). *Die Linke* chce stworzenia przystępnych taryf bazowych dla średniego zużycia energii elektrycznej i grzewczej (kto zużywa więcej, ten płaci więcej). W programie pojawił się postulat specjalnego podatku solidarności energetycznej dla najbogatszych w formie dopłaty do podatku dochodowego i podatku od zysków kapitałowych. Aby zrekompensować koszty transformacji energetycznej, partia ta zaproponowała specjalny dodatek klimatyczny (*Klimageld*) w wysokości 320 euro z datą wsteczną (od 1.01.2025 r.). W programie pojawił się postulat wymierzony w koncerny energetyczne, które nie powinny bogacić się kosztem obywateli: rynek energii elektrycznej musi zapewnić wszystkim konsumentom dostęp do niedrogiej energii elektrycznej. Partia domagała się ponadto karania dostawców prądu za przerwy w dostawach.

Die Linke opowiedziała się programowo za ekspansją energetyki opartej na źródłach odnawialnych. To właśnie w infrastrukturę dla energii z OZE partia chciałaby inwestować. Rozwiązania rynkowe jej nie interesują: istotne jest zmniejszenie zużycia energii i lepsza efektywność energetyczna. Ochrona klimatu i adaptacja do zmian klimatu powinny zostać zdefiniowane jako zadanie priorytetowe, aby rząd federalny, kraje związkowe i gminy mogły działać wspólnie dla realizacji tego celu.

Partia ta opowiada się jednoznacznie za odejściem od węgla do 2030 r. Równocześnie regiony, w których wydobywano węgiel brunatny, powinny uzyskać kompleksowe wsparcie ze strony władz federalnych i krajów związkowych (chodzi tutaj przede wszystkim o zabezpieczenie dla byłych pracowników). Idąc za ciosem, *Die Linke* proponuje wycofanie się do 2035 r. z wykorzystywania gazu do produkcji energii elektrycznej (przy okazji skrytykowano ministra R. Habecka za budowę terminali dla gazu LNG i nawiązywanie partnerstw w tym zakresie). Najwięcej uwagi poświęcono jednak kategorycznemu odrzuceniu możliwości powrotu do energetyki jądrowej. Partia chce umieszczenia w Ustawie Zasadniczej

zapisu o całkowitym wycofaniu się z tego typu energetyki (przy okazji domaga się usunięcia gazu i energetyki jądrowej z taksonomii UE). Ugrupowanie to jest zwolennikiem nawet całkowitego odejścia od energetyki jądrowej w Europie i na świecie (postuluje wprowadzenie specjalnego planu), co wydaje się nierealne. Ponadto *Die Linke* ma krytyczne podejście do technologii opartych na wodorze (ze względu na cenę jest to „szampan transformacji energetycznej"). W programie z pewną dozą sceptycyzmu odniesiono się do technologii związanych z wychwytywaniem i składowaniem CO2 (CCS) oraz jego wychwytywaniem i utylizacją (CCU) – metody te należy wspierać w sytuacjach, gdy nie ma lepszej alternatywy dla procesu ograniczenia emisji CO2. *Die Linke* domaga się również, aby sieci elektroenergetyczne, gazowe i ciepłownicze stały się własnością publiczną.

W programie podkreślono, że branża budowlana i mieszkalnictwo odpowiadają za 40% emisji CO2 w Niemczech. *Die Linke* domaga się ofensywy inwestycyjnej w zakresie budownictwa mieszkaniowego (i remontów) o łącznej wartości 25 miliardów euro rocznie. Środki te mają być przeznaczone na dotacje związane z wymianą starych systemów grzewczych na te oparte na technologiach neutralnych dla klimatu (wsparcie ma być uzależnione od dochodu poszczególnych osób – nawet do 100% dla najuboższych, do 82% dla jednoosobowego gospodarstwa domowego o dochodach 30 tys. euro rocznie, 42% dla gospodarstwa o dochodzie 60 tys. euro, a osoby o najwyższych rocznych dochodach, tj. powyżej 250 tys. euro, będą musiały pokryć koszty wymiany z własnej kieszeni).

Zdaniem *Die Linke* odpowiedzialność za fatalną sytuację w sektorze transportowym ponosi zarówno rząd koalicji sygnalizacji świetlnej, jak i lobby samochodowe. *Die Linke* chce przywrócenia wdrożonego w czasie pandemii miesięcznego biletu za 9 euro w miejsce *Deutschlandticket*, którego cena wzrosła w 2025 r. do 58 euro. Partia domaga się przy tym inwestycji w transport publiczny, w tym w infrastrukturę kolejową, Celem jest zwiększenie do 2030 r. udziału kolei w transporcie towarów do co najmniej 25% i podwojenie liczby pasażerów. W programie pojawił się m.in. postulat zakazu lotów na trasie krótszej niż 500 km lub pięć godzin jazdy pociągiem.

Według partii mobilność w przyszłości należy do pieszych, rowerzystów i transportu publicznego. Zwrócono uwagę, że e-paliwa, biopaliwa czy wodór ze względu na cenę mogą być wykorzystywane w sytuacji, gdy nie ma lepszej alternatywy. Z kolei samochody elektryczne są zbyt drogie dla przeciętnego obywatela. W trosce o życie i zdrowie mieszkańców i o ochronę klimatu, *Die Linke* postuluje ograniczenie prędkości na autostradach do 120 km/h, a w miastach – z wyjątkiem głównych arterii – do 30 km/h. Partia chce również ograniczyć drogowy transport towarów na rzecz kolei.

Ponadto *Die Linke* domagała się wprowadzenia szeregu zakazów i ograniczeń, które mają uderzać w najbogatszych. Postulowane jest wprowadzenie zakazu po-

siadania prywatnych odrzutowców, jak i jachtów o długości powyżej 60 m. Aby ograniczyć „loty na zakupy do Dubaju", zaproponowano wprowadzenie podatku od częstych podróży samolotem.

BSW

Sojusz Sahry Wagenknecht (*Bündnis Sahra Wagenknecht*, BSW) jest nową siłą na niemieckiej scenie politycznej. Partia została założona 8.01.2024 r., a utworzyła ją Sahra Wagenknecht wraz z grupą zwolenników, którzy w październiku 2023 r. opuścili szeregi *Die Linke*. S. Wagenknecht w przeszłości wielokrotnie krytykowała stanowisko *Die Linke* m.in. odnośnie do polityki energetycznej i ochrony klimatu. Nie może zatem dziwić, że nowa partia przedstawiła w swym programie całkowicie odmienne propozycje w porównaniu do „partii-matki". BSW w 2024 r. wdarło się na salony niemieckiej polityki i od razu stało się jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się ugrupowań politycznych w Niemczech. Partia ta wiele zawdzięczała popularności i rozpoznawalności swej liderki. Już w wyborach do Parlamentu Europejskiego (9.06.2024 r.) BSW otrzymało 6,2% głosów, a jeszcze większy sukces nowa formacja uzyskała we wrześniowych wyborach krajowych w Turyngii, Saksonii i Brandenburgii. Dlatego kierownictwo partii z dużymi nadziejami przystępowało do przedterminowych wyborów do Bundestagu.

Skrócona wersja programu wyborczego zawierająca główne postulaty BSW została opublikowana 19.12.2024 r., a pełną wersję programu uchwalono podczas zjazdu partii w Bonn w dniu 12.01.2025 r. Program pt. „Nasz kraj zasługuje na więcej!" (*Unser Land verdient mehr!*)[17] liczy 45 stron i był jednym z najkrótszych tegorocznych programów wyborczych do Bundestagu. Zagadnieniom związanym z energetyką i ochroną klimatu poświęcono fragment drugiej części programu (s. 9-12).

Według BSW „zmiany klimatyczne stanowią poważne wyzwanie. Wymagają przemyślanych rozwiązań, a nie ślepego aktywizmu czy autorytarnej arogancji". Partia w swym programie zasadniczo poparła założenia Porozumienia Paryskiego w sprawie ochrony klimatu i osiągnięcia celów klimatycznych. Podkreślono jednak, że ochrona klimatu jest zadaniem globalnym i powinna być przemyślana i realizowana globalnie. Według Sojuszu handel emisjami mógłby być użytecznym narzędziem ukierunkowania zmian technologicznych na technologie bardziej przyjazne

[17] *Unser Land verdient mehr! Wahlprogramm für die Bundestagswahl 2025. Bündnis Sahra Wagenknecht*, https://bsw-vg.de/wp-content/themes/bsw/assets/downloads/BSW%20Wahlprogramm%202025.pdf (dostęp: 5.08.2025).

dla klimatu, gdyby został wdrożony globalnie. Podkreślono, że europejski system handlu emisjami powinien być realizowany globalnie, a w innym wypadku Niemcy powinny działać na rzecz jego zniesienia na poziomie UE. Samodzielny wysiłek Europy na tym polu prowadzić będzie do upadku europejskiego przemysłu i przenoszenia produkcji na inne kontynenty, zwłaszcza jeśli chodzi o energochłonne gałęzie przemysłu.

BSW skrytykowało politykę energetyczną rządu O. Scholza, która prowadziła do podnoszenia cen energii i zagrażała bezpieczeństwu dostaw. O ile latem występuje nadpodaż energii elektrycznej dzięki OZE, o tyle zimą niewystarczające rezerwy mocy (po wycofaniu się z energetyki jądrowej i stopniowym wyłączaniu elektrowni węglowych) przyczyniły się do ekstremalnych skoków cen, które są wyzwaniem dla konsumentów i przedsiębiorstw, a ponadto antagonizują sąsiadów Niemiec. Według BSW problem będzie się pogłębiał po dalszym wycofywaniu się z węgla jako źródła energii. Dlatego należy inwestować w nowe elektrownie gazowe. Remedium na te problemy ma być powrót do relacji gospodarczych z Rosją. W programie podkreślono, że sankcje nałożone na Rosję po jej ataku na Ukrainę stanowią pakiet stymulacyjny dla gospodarki Stanów Zjednoczonych i są zabójczym programem dla niemieckich i europejskich firm. Dalej pojawił się postulat podjęcia przez rząd niemiecki negocjacji z Rosją w celu odzyskania taniego dostępu do rosyjskiego gazu przez sprawną część rurociągu Nord Stream (i możliwie szybką naprawę uszkodzonych odcinków). BSW postuluje przy tym powrót do długoterminowych kontraktów na dostawę surowców energetycznych, gdzie podstawowym kryterium jest niska cena.

Partia popiera ekspansję energetyki opartej na źródłach odnawialnych, ale uważa, że nie powinno się dogmatycznie wspierać tylko i wyłącznie technologii w 100% neutralnych dla klimatu (które często mają ograniczony zakres i wydajność), ale ogólnie takie, które służą obniżeniu emisji CO_2. Dlatego BSW jest przeciwko zakazowi rejestrowania nowych samochodów spalinowych od 2035 r. i pozostaje otwarta na rozwój alternatywnych źródeł napędu (np. e-paliw).

BSW sprzeciwia się budowie nowych konwencjonalnych reaktorów jądrowych, podobnie jak tzw. małych reaktorów (SMR). Ugrupowanie to popiera rozwój badań nad technologią opartą na fuzji jądrowej. W programie pojawił się postulat wsparcia dla pozyskiwania energii z OZE. BSW, zamiast poszerzenia areału pod budowę nowych farm wiatrowych, proponuje wymianę i modernizację istniejących wiatraków starszej generacji na nowe, które są bardziej efektywne energetycznie, jak również zamierza promować budowę instalacji fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej, halach fabrycznych, parkingach itd. Zdaniem BSW cele wyznaczone przez koalicję sygnalizacji świetlnej dotyczące importu zielonego wodoru z państw globalnego Południa są nierealistyczne i szkodliwe dla krajów partnerskich.

Ważnym celem zapisanym w programie jest obniżenie cen energii dla konsumenta, m.in. poprzez obniżkę opłat sieciowych. Rozbudowa i utrzymanie sieci elektroenergetycznych powinno być zadaniem publicznym i powinno być finansowane ze środków publicznych, a nie z opłat za energię elektryczną (w programie pojawiła się krytyka nadmiernych zysków koncernów energetycznych i operatorów sieci). Partia sprzeciwia się także propozycjom dotyczącym demontażu sieci gazowych. Ponadto Sojusz postuluje intensyfikację badań nad technologiami dotyczącymi magazynowania energii (w tym w bateriach), jak również rozbudowę magazynów energii oraz rozwijanie technologii wychwytywania, składowania i utylizacji emisji CO2 (CCU i CCS).

BSW zamierza zmodernizować infrastrukturę drogową i kolejową w Niemczech za pomocą szeroko zakrojonego programu inwestycyjnego. Aby go sfinansować, ma zostać zreformowany hamulec zadłużenia. Oprócz remontów i budowy dróg i autostrad wskazano w programie na potrzebę modernizacji kolei i ożywienia transportu kolejowego. Jak wspomniano powyżej, BSW sprzeciwia się zakazowi rejestracji pojazdów napędzanych silnikami spalinowymi od 2035 r. Tym samym sprzeciwia się lobby antysamochodowemu i chce wspierać działania w interesie wszystkich użytkowników dróg. BSW zamierza przekonywać konsumentów do zakupu samochodów elektrycznych, jak i tych bazujących na alternatywnych napędach poprzez wprowadzenie systemu wsparcia i zachęt, a nie zakazów. Chce przy tym rozwijać badania zarówno nad technologiami akumulatorowymi, jak i niskoemisyjnymi silnikami spalinowymi i paliwami alternatywnymi. BSW zadeklarowało w programie wsparcie dla transportu publicznego (chce utrzymania *Deutschlandticket*), budowy bezpiecznych ścieżek rowerowych w miastach i nie tylko tam itd. „Każdy obywatel powinien mieć swobodę wyboru sposobu poruszania się, a mobilność nie powinna stać się luksusem".

Umowa koalicyjna

Przeprowadzone w dniu 23.02.2025 r. przedterminowe wybory do Bundestagu XXI kadencji zakończyły się zwycięstwem partii chadeckich, które otrzymały łącznie 28,5% głosów, drugi wynik uzyskała AfD – 20,8%. Na kolejnych miejscach znalazły się następujące partie: SPD – 16,4%, Sojusz 90/Zieloni – 11,6% i *Die Linke* – 8,8%. Tuż poniżej pięcioprocentowego progu wyborczego znalazły się dwa kolejne ugrupowania: BSW (4,98%) i FDP (4,3%). Na mniejsze partie łącznie oddano około 4,8% głosów.

Po wyborach uformował się rząd federalny oparty na koalicji CDU/CSU i SPD, na którego czele stanął kanclerz Friedrich Merz (CDU). Rząd został powołany

w dniu 6.05.2025 r. Wcześniej partie chadeckie i SPD wypracowały po skomplikowanych negocjacjach treść umowy koalicyjnej. Dokument pt. „Odpowiedzialność za Niemcy" (*Verantwortung für Deutschland*)[18] stanowi w dużym stopniu efekt kompromisu pomiędzy postulatami wyborczymi chadeków i socjaldemokratów. Dotyczy on również zagadnień związanych z polityką energetyczną i ochroną klimatu. Kwestie te szczegółowo zostały opisane w rozdziale 1.4 pt. „Klimat i energia" (s. 28-36), jak i w innych częściach dokumentu. W tym miejscu wypunktowane zostaną najważniejsze elementy programu rządowego w tym obszarze.

Partie koalicyjne zadeklarowały, że chcą realizować taką politykę w obszarze energii i klimatu, która doprowadzi do realizacji uzgodnionych celów klimatycznych na poziomie krajowym i międzynarodowym („wdrażamy porozumienie klimatyczne z Paryża i dążymy do osiągnięcia w Niemczech celu, jakim jest neutralność klimatyczna do 2045 roku"). Będą prowadzić politykę, która „łączy ochronę klimatu, konkurencyjność gospodarczą i równowagę społeczną oraz opiera się na innowacjach". W przyszłości Niemcy mają pozostać krajem przemysłowym neutralnym dla klimatu. Droga do tego celu wiedzie przez redukcję emisji gazów cieplarnianych, jak również poprzez współpracę w ramach UE i z partnerami spoza Europy. Koalicjanci opowiedzieli się za europejskim przejściowym celem klimatycznym na 2040 r., który zakłada redukcję emisji o 90% w porównaniu z emisją z 1990 r., ale przy zastrzeżeniu, że cel ten nie obejmuje m.in. większych wolumenów redukcji emisji, niż przewidują to cele uwzględnione w wewnętrznych planach RFN na 2040 r. Równocześnie nowy rząd będzie się starał zabezpieczyć kraj przed ucieczką od inwestycji w redukcję emisji poprzez przenoszenie produkcji do innych części świata, które nie podlegają tak rygorystycznym ograniczeniom emisji CO2.

Nadal też powinien być rozwijany „Europejski Zielony Ład", jak i „Pakt dla czystego powietrza". Według CDU/CSU i SPD konkurencyjność gospodarki RFN zależy od wprowadzenia systemu ETS2, który ma na celu stworzenia równych warunków dla gospodarowania w całej Europie. Dużo uwagi poświęcono kwestii wsparcia odbiorców indywidualnych m.in. poprzez Europejski Fundusz Klimatyczny i Społeczny. Dochody państwa pochodzące z handlu emisjami powinny zostać zwrócone obywatelom i firmom, m.in. za pomocą ulg i subsydiów do budownictwa i mobilności.

Zdaniem nowego rządu, aby transformacja energetyczna zakończyła się sukcesem, musi ona być przejrzysta, przewidywalna i pragmatyczna, a w jej kształtowanie muszą zostać bardziej zaangażowane podmioty gospodarcze, jak i konsumen-

---

[18] *Verantwortung für Deutschland. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 21. Legislaturperiode*, https://www.koalitionsvertrag2025.de/sites/www.koalitionsvertrag2025.de/files/koav_2025.pdf (dostęp: 6.08.2025).

ci. Rządzący chcą przy tym wykorzystać cały potencjał drzemiący w OZE. Koalicja zakłada dynamiczny rozwój fotowoltaiki, turbin wiatrowych, bioenergii, energii geotermalnej, energii wodnej i wodoru oraz stawia na innowacyjność. Wprowadzony zostanie system monitorowania postępów transformacji, który zdiagnozuje m.in. faktyczne zapotrzebowanie na moce w energetyce oraz stan bezpieczeństwa dostaw, rozbudowę sieci, rozwój odnawialnych źródeł energii, cyfryzację i rozwój technologii wodorowych. Nowy rząd będzie kładł nacisk na przystępność cenową, efektywność kosztów i bezpieczeństwo dostaw. Celem jest trwałe osiągnięcie niskich i przewidywanych cen oraz konkurencyjnych w skali międzynarodowej kosztów energii. Aby osiągnąć efektywność kosztową, koalicjanci zamierzają zastosować podejście systemowe polegające na wzajemnym oddziaływaniu różnych elementów, takich jak: energia odnawialna, nowa strategia elektrowni, ukierunkowana i służąca systemowi rozbudowa sieci i magazynowania, większa elastyczność i wydajna praca sieci. Na poziomie europejskim Niemcy będą zaangażowane w tworzenie unii energetycznej.

Dużo uwagi poświęcono rosnącym cenom energii. Koalicja chce w dłuższej perspektywie odciążyć przedsiębiorstwa i konsumentów w Niemczech o co najmniej 5 centów na cenie za 1 kWh poprzez m.in. obniżenie podatku od energii elektrycznej do europejskiego minimum oraz zmniejszenie opłat sieciowych. Przewidziano zwiększenie rekompensat za cenę energii elektrycznej dla większej liczby sektorów (np. dla powstających centrów danych), ograniczenie opłat za magazynowanie gazu czy też instrumentów ułatwiających napełnianie magazynów gazem. Obiecano przy tym zawieranie długoterminowych, zdywersyfikowanych umów na dostawy gazu z międzynarodowymi dostawcami. Zapowiedziano również ograniczenie biurokracji, zwłaszcza w zakresie planowania i zatwierdzania projektów.

Rozbudowa i modernizacja sieci przesyłowych ma być prowadzona w sposób racjonalny pod względem kosztów i będzie wspierana poprzez rozwój odnawialnych źródeł energii (cały proces ma być monitorowany). Zapowiedziano także pomoc we wdrażaniu technologii wychwytywania i składowania CO2 (CCS) oraz technologii wychwytywania i utylizacji (CCU).

Koalicjanci zapewnili o swym wsparciu dla ekspansji odnawialnych źródeł energii (energia słoneczna i wiatrowa, bioenergia, energia wodna oraz energia geotermalna). Rozwijane mają być technologie wodorowe (długoterminowym celem pozostaje przejście na wodór neutralny dla klimatu z OZE).

W ramach strategii dla elektrowni rząd chce stworzyć warunki ramowe dla budowy do 2030 r. elektrowni gazowych (do 20 GW). CDU/CSU i SPD stawiają również na miks technologii (np. bioenergia i skojarzone wytwarzanie ciepła i energii elektrycznej (CHP), magazyny i elastyczność). Z kolei elektrownie rezerwowe mają być wykorzystywane w przyszłości nie tylko w celu uniknięcia

kryzysów w dostawach, ale także w celu ustabilizowania cen energii elektrycznej. Nowy rząd konsekwentnie będzie realizować plan odejścia od węgla brunatnego do 2038 r. z uwzględnieniem odpowiedniego wsparcia strukturalnego dla regionów, w których funkcjonowały kopalnie węgla brunatnego. W przypadku rozwijania technologii związanych z fuzją jądrową zapowiedziano, że regulacje dotyczące przyszłych elektrowni opartych na fuzji jądrowej znajdą się poza istniejącą ustawą o energetyce jądrowej.

W innym miejscu Umowy koalicyjnej pojawił się postulat uchylenia kontrowersyjnej ustawy o energetyce budynków (GEG), a nowym elementem pozostaje wspomniany wcześniej mechanizm monitorowania postępów i skutków wdrażania procesów transformacji energetycznej RFN.

W programie rządowym podkreślono, że mobilność jest społeczno-ekonomicznym warunkiem funkcjonowania i dobrobytu Niemiec. Powinna ona być przystępna cenowo, łatwo dostępna i przyjazna dla środowiska. Infrastruktura musi być nowoczesna i efektywna, aby wzmocnić odporność i umożliwić osiągnięcie celów klimatycznych. Koalicjanci będą dążyć do tego, aby była ona dostępna i dostosowana do potrzeb mieszkańców miast i wsi. Aby to osiągnąć, rząd chce zapewnić odpowiednie środki dla poszczególnych gałęzi transportu. Zaproponowano model finansowania oparty na trzech filarach: ze środków budżetowych, przez użytkowników i przez kapitał prywatny (np. w ramach partnerstw publiczno-prywatnych).

Zapowiedziano kompleksowe inwestycje w rozwój i modernizację sieci kolejowej. Dotyczyć mają one m.in. głównych korytarzy o wysokiej wydajności (HVAC), a środki na nie będą pochodzić ze specjalnego funduszu infrastrukturalnego. Zapowiedziano również wsparcie dla cyfryzacji na kolei i elektryfikacji znacznej części niezelektryfikowanych szlaków kolejowych. Wszystko to ma służyć stworzeniu stabilnej (punktualnej), zintegrowanej i dostosowanej do potrzeb obywateli sieci połączeń lokalnych i dalekobieżnych, jak i funkcjonalnego transportu towarów. Obiecano przy tym rozbudowę kluczowych odcinków infrastruktury transportowej do Polski i Czech.

Zadeklarowano również inwestycje w infrastrukturę drogową, naprawę mostów, w modernizację infrastruktury dróg wodnych, śluz, portów morskich i śródlądowych. W dokumencie podkreślono, że funkcjonalna sieć drogowa jest istotna dla sprawnego funkcjonowania transportu, a samochody ważnym środkiem transportu, szczególnie dla mieszkańców obszarów wiejskich. Zreformowaniu ma ulec system nauki jazdy i uzyskania prawa jazdy, aby stało się ono bardziej przystępne cenowo. Niezależnie od tego rząd zamierza promować jazdę na rowerze i chodzenie pieszo jako elementy zrównoważonej mobilności. Aby wzmocnić lokalny transport publiczny (ÖPNV), rząd federalny i rządy krajów związkowych ustanowią nowe podstawy prawne finansowania lokalnego transportu publicznego i zainicjują pakt modernizacyjny. Zapewniono przy tym o utrzymaniu *Deut-*

schlandticket także po 2025 r. Zapowiedziano wsparcie dla wymiany flot autobusów na pojazdy elektryczne w transporcie publicznym. Ponadto obiecano wsparcie dla rozbudowy infrastruktury ładowania samochodów osobowych i ciężarowych. Rząd chce wspierać kompleksową ofertę mobilności obejmującą różne rodzaje transportu.

Konkluzje

Tegoroczna kampania wyborcza przed wyborami do Bundestagu znacznie różniła się od kampanii z 2021 r. W 2025 r. zdominowana ona została przez tematy związane z gospodarką, problemem migracji, bezpieczeństwem obywateli i sprawami społecznymi. Ochrona klimatu i środowiska, choć nadal ważna, znalazła się dopiero na piątym miejscu pod względem znaczenia dla decyzji wyborców[19]. I po raz kolejny tematyka ta była najistotniejsza z perspektywy wyborców partii Zielonych (62%)[20]. Okazało się, iż rosyjska agresja na Ukrainę miała poważne konsekwencje dla sytuacji gospodarczej Niemiec, wymuszając na koalicji sygnalizacji świetlnej częściową rewizję polityki energetycznej. Wprowadzenie sankcji wobec Rosji i odejście od pozyskiwania rosyjskich surowców energetycznych skutkowało koniecznością znalezienia alternatywnych dostawców, którzy oferowali surowce po cenach znacznie wyższych od dotychczasowych. Równocześnie polityka rządu obejmująca konsekwentne wdrażanie transformacji energetycznej, dekarbonizację, dotowanie energetyki opartej na OZE, wyłączenie ostatnich elektrowni jądrowych czy też wprowadzenie kontrowersyjnych ustaw (GEG) budziła coraz większy społeczny sprzeciw, zwłaszcza w obliczu rosnących cen energii, nad którymi strona rządowa nie potrafiła zapanować (podejmowane doraźne działania okazały się niewystarczające). Wszystko to powodowało nasilającą się krytykę rządu ze strony partii opozycyjnych, a równocześnie stanowiło jedną z przyczyn spadku notowań partii rządzących. Konsekwencją była zmiana retoryki ze strony części partii opozycyjnych w zakresie polityki energetycznej i ochrony klimatu, co znalazło odbicie w programach wyborczych z 2025 r. O wiele więcej miejsca poświęcono kwestii bezpieczeństwa energetycznego, zwłaszcza w perspektywie od-

[19] Na pytanie „Jaka tematyka odgrywa największą rolę przy Państwa decyzji wyborczej?" tylko 13% ankietowanych wskazało na „ochronę klimatu" i był to dopiero piąty wynik. Ważniejsze okazały się: bezpieczeństwo wewnętrzne (18%) i socjalne (18%), migracje (15%) i wzrost gospodarczy (15%). Sondaż Infratest dimap z 23.02.2025 r., https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2025-02-23-BT-DE/umfrage-aktuellethemen.shtml (dostęp: 6.08.2025).

[20] Sondaż Infratest dimap z 23.02.2025 r., https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2025-02-23-BT-DE/umfrage-wahlentscheidend.shtml (dostęp: 6.08.2025).

cięcia się od „pewnych" i tanich surowców z Rosji. Wydaje się więc, że w kampanii z 2025 r. entuzjazm dla postępów transformacji energetycznej i konsekwentnej realizacji założeń dotyczących osiągnięcia celów klimatycznych był o wiele mniejszy niż cztery lata temu. Potwierdzić to może zestawienie programów wyborczych do Bundestagu z 2021[21] i 2025 r.

Zawarte w programach wyborczych z 2025 r. stanowisko najważniejszych niemieckich partii wobec polityki energetycznej i ochrony klimatu jest zróżnicowane. Pod tym względem można podzielić niemieckie partie na trzy grupy. Do grupy pierwszej zaliczyć należy partie, które opowiadają się za jak najszybszym osiągnięciem przez Niemcy neutralności klimatycznej, konsekwentną realizacją transformacji energetycznej w kierunku pozyskiwania energii z OZE i bezwzględnym odejściem od energetyki opartej na paliwach kopalnych. Do grupy tej zaliczyć można trzy partie: Sojusz 90/Zieloni, *Die Linke* oraz SPD, której postulaty nie są aż tak daleko idące. Wszystkie te partie odrzucają także możliwość powrotu do energetyki jądrowej (choć np. w wypadku Zielonych czy SPD nie wykluczono prowadzenia badań nad fuzją jądrową), w obszarze transportu stawiają na elektromobilność (są przeciwne postulatom dotyczącym zniesienia zakazu stosowania silników spalinowych w nowych samochodach po 2035 r.). W drugiej grupie znalazły się partie, które zasadniczo opowiadają się za osiągnięciem celów klimatycznych zawartych w Porozumieniu Paryskim, formalnie też akceptują ideę Europejskiego Zielonego Ładu, popierają ekspansję energetyki opartej na źródłach odnawialnych, ale do całego procesu podchodzą z większą ostrożnością, starając się uwzględniać interesy gospodarcze Niemiec. Partie te gotowe są wspierać alternatywne technologie (w tym gaz), jak i nie wykluczają powrotu do energetyki jądrowej oraz prowadzenia badań (np. w zakresie fuzji jądrowej czy reaktorów nowej generacji, np. SMR). W sektorze transportu akceptują i popierają rozwój elektromobilności, ale sprzeciwiają się wprowadzeniu zakazu używania silników spalinowych i popierają rozwój paliw alternatywnych. Generalnie są one przeciwne stosowaniu zakazów (np. prędkości) i ograniczeń. Do tej grupy należą trzy formacje polityczne: CDU/CSU, FDP (która nawet postuluje późniejszy termin osiągnięcia neutralności klimatycznej przez Niemcy) i BSW. W trzeciej grupie znajduje się AfD. Partia ta konsekwentnie odrzuca cele klimatyczne i sprzeciwia się dalszemu promowaniu transformacji energetycznej. AfD opowiada się za polityką energetyczną, która oparta będzie na pozyskiwaniu energii z różnych źródeł – OZE, atomu, jak i paliw kopalnych. Przeciwna jest stosowaniu zakazów i nakazów w tym obszarze (tak-

[21] Analizę tego zagadnienia w programach z 2021 r. można znaleźć w: W. Ostant, *Energetyka i ochrona klimatu*, w: *Wybory do Bundestagu 2021: programy partii politycznych*, pod red. J. Kiwerskiej, P. Kubiaka, „IZ Policy Papers" nr 37, Poznań 2021, s. 17-25, https://www.iz.poznan.pl/plik,pobierz,4357,9c1edc1a3375a94bf297d44b5e639392/Wybory%20do%20Bundestagu%202021%20programy%20partii%20politycznych.pdf (dostęp 7.08.2025).

że w transporcie) oraz dotowaniu przez państwo energetyki opartej na źródłach odnawialnych. Nie można przy tym zapomnieć, że partia dużo uwagi poświęca kwestii ochrony środowiska, zwłaszcza na poziomie lokalnym.

Wszystkie partie w swych programach dużo uwagi poświęciły kwestii bezpieczeństwa energetycznego, zarówno w odniesieniu do bezpieczeństwa dostaw, jak i przystępnych cen. W każdym z omawianych programów pojawiły się różne propozycje na obniżenie cen energii dla odbiorcy końcowego, czy to poprzez obniżenie opłat sieciowych i/lub podatku energetycznego, wsparcia przy wdrażaniu przyjaznych dla klimatu instalacji bądź też poprzez dodatek klimatyczny. Najdalej idzie tutaj *Die Linke*, która kosztami transformacji energetycznej chce obciążyć przede wszystkim najbogatszych. Rosyjska agresja na Ukrainę i odcięcie się Niemiec od rosyjskich surowców wywołały także reakcję niemieckich partii politycznych. Większość liczących się partii nie uwzględniła w swych programach Rosji jako potencjalnego dostawcy surowców do Niemiec z wyjątkiem AfD i BSW. Te dwie partie domagają się przywrócenia przyjaznych relacji gospodarczych z Rosją jako remedium w odpowiedzi na wysokie ceny energii i zapewnienie bezpieczeństwa dostaw.

Reasumując można założyć, że nastawienie znacznej części niemieckiej klasy politycznej do polityki energetycznej i ochrony klimatu w tegorocznej kampanii wyborczej zmieniło się w porównaniu do kampanii wyborczej z 2021 r., kiedy partie wręcz prześcigały się w daleko idących deklaracjach dotyczących tej tematyki. W 2025 r., po uwzględnieniu trudnych doświadczeń z lat 2022-2025, stanowisko partii stało się bardziej dojrzałe. Dalej opowiadają się one programowo za transformacją energetyczną i osiągnięciem celów klimatycznych, ale dostrzegły również negatywne skutki całego procesu i starały się przedstawić różnorodne recepty, które mają spowodować, że proces, który wydaje się nieodwracalny, będzie bardziej akceptowalny dla społeczeństwa i gospodarki. Tylko AfD niezmiennie pozostaje sceptyczna wobec założeń Porozumienia Paryskiego i przebiegu transformacji energetycznej w Niemczech.

IZ Policy Papers

W serii ukazały się:

Nr 1(I) Historia i pamięć: masowe przesiedlenia 1939-1945-1949
History and Memory: mass expulsions and transfers 1939-1945-1949
Geschichte und Erinnerung: Zwangsaussiedlung und Flucht 1939-1945-1949

Nr 2(I) Odradzanie się społeczeństwa obywatelskiego. Rozwój polskiego trzeciego sektora w latach 1989-2008
Revival of the civil society. Development of the third sector in Poland 1989-2008
Wiederbelebung der Zivilgesellschaft. Der dritte Sektor in Polen1989-2008

Nr 3(I) Międzynarodowa solidarność. Operacje pokojowe ONZ – NATO – UE
International solidarity. UN, NATO and EU peace operations
Internationale Solidarität. Die Friedensoperationen der UN, NATO und EU

Nr 4(I) Polska i Niemcy w Unii Europejskiej (2004-2009). Główne problemy i wyzwania

Nr 5(I) Przyszłość NATO – trudne decyzje

Nr 6(I) Mocarstwowe aspiracje Niemiec w Europie XXI wieku: realia i perspektywy (Raport z badań)

Nr 7(I) Stany Zjednoczone wobec kryzysów regionalnych – aspekt transatlantycki

Nr 8(I) Dynamika niemieckiej opinii publicznej. Wizerunek Polski i Polaków w Niemczech

Nr 9(I) Dynamika niemieckiej opinii publicznej. Pozycja partii politycznych na podstawie sondaży i wyników wyborów do parlamentów krajowych (2011-2012)

Nr 10(I) Europa w strategii Baracka Obamy (2009-2012)

Nr 11(I) Polityka polonijna w ocenie jej wykonawców i adresatów

Nr 12(I) Polacy i Niemcy wobec przyszłości Unii Europejskiej. Aspekty gospodarcze

Nr 13(I) Polityki pamięci i dyskursy pamięci w 100-lecie wybuchu I wojny światowej

Nr 14(I) Niemiecki system kształcenia obywatelskiego. Wnioski dla Polski

Nr 15(I) Tendencje w wykorzystaniu czasu pracy w państwach wysoko rozwiniętych na początku XXI wieku

Nr 16 Outward FDI Policies in Visegrad Countries. Final Report

Nr 17(I) Bilans 25 lat Traktatu między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 r.

Nr 18(I) Przemiany Unii Europejskiej, rola Niemiec i implikacje dla stosunków polsko-niemieckich. Trzy scenariusze

Nr 19(I) Obama i Merkel – budowanie partnerstwa. Relacje amerykańsko-niemieckie (2009-2016)
Obama and Merkel – Building a Partnership. German-American Relations (2009-2016). A Polish View

Nr 20(I) Prezydentura Trumpa i układ transatlantycki Trump Presidency and Transatlantic Relations

Nr 21(II) Ethnische Ökonomie – eine Fallstudie über in Berlin lebende Polen

Nr 22(I) Reparacje i odszkodowania w stosunkach między Polską a RFN (zarys historyczny)
Reparations and damages in Polish-German relations (Historical overview)
Reparationen und Entschädigungen in den Beziehungen zwischen Polen und der Bundesrepublik Deutschland (ein historischer Überblick)

Nr 23(I) O postrzeganiu przez Niemców polskiej historii. Trzy wywiady

Nr 24(I) Über die Wahrnehmung der polnischen Geschichte durch die Deutschen. Drei Interviews

Nr 25 Aktywność Niemiec na arenie międzynarodowej w 2017 r.

Nr 26 (I) Working time in the economy of OECD countries at the beginning of the 21st century

Nr 27(I) Raporty Służb Naukowych Bundestagu w sprawie reparacji wojennych dla Polski i odszkodowań dla polskich obywateli

Nr 28 (I) Nowa debata w Polsce o reparacjach Die neue Reparationsdebatte in Polen

Nr 29 (I) Prezydentura Trumpa i kryzys w stosunkach amerykańsko-niemieckich Aktywność Niemiec na arenie międzynarodowej w 2018 r. – wybrane aspekty

Nr 30 Wybrane aspekty prawne niezawisłości władzy sądowniczej w RFN
Selected Legal Aspects of Judicial Independence in the Federal Republic of Germany

Nr 31 Wybory do Parlamentu Europejskiego 2019 – programy partii w Niemczech, Francji i Austrii

Nr 32 Wybory w Niemczech w 2019 r. ‑ próba bilansu

Nr 33 (I) Niemiecki dług reparacyjny po drugiej wojnie światowej.
Podsumowanie badań/ Die deutsche Reparationsschuld nach dem Zweiten Weltkrieg. Eine Forschungsbilanz

Nr 34 Polityka migracyjna i azylowa Unii Europejskiej w kontekście kryzysu migracyjnego

Nr 35 Układ transatlantycki w okresie prezydentury Donalda Trumpa

Nr 36 Bilans prezydencji Niemiec w Radzie Unii Europejskiej (1 lipca 2020 r. – 31 grudnia 2020 r.)

Nr 37 Wybory do Bundestagu 2021: programy partii politycznych

Nr 38 Niemcy w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Kadencja 2019-2020

Nr 39 Kanclerz Merkel i relacje transatlantyckie

Nr 40 Niemcy wobec Rosji. Zarys historii niemieckiej *Russlandpolitik*

Nr 41 *Zeitenwende*. Działania Niemiec wobec wojny w Ukrainie

Nr 42 Asymetria odszkodowań dla obywateli Polski za szkody poniesione w II wojnie światowej w stosunku do odszkodowań wypłaconych obywatelom innych państw

Nr 43 Wybrane aspekty *Zeitenwende* w niemieckiej polityce zagranicznej i działaniach wewnętrznych

Nr 44 Globalny szok 2022/2023 i postępujące osamotnienie Zachodu. Wyzwania dla pokoju i bezpieczeństwa

Nr 45 „Dom Niemiecko-Polski": koncepcja polityki historycznej RFN wobec II wojny światowej i okupacji Polski

Nr 46 Trzeci rok *Zeitenwende* – bilans wybranych aspektów polityki wewnętrznej i zagranicznej RFN

Nr 47 Relacje amerykańsko-niemieckie w okresie prezydentury Bidena

Nr 48 Polityka historyczna AfD – normalizacyjny rewizjonizm

Nr 49 Niemcy w strefie euro – dylematy i sprzeczności